mulier instituut

Rapport

Monitor Sportbeleid 2023

Hugo van der Poel | Ine Pulles

Mulier Instituut | 2024

Monitor Sportbeleid 2023

Met subsidie van het ministerie van VWS

Mulier Instituut
Hugo van der Poel
Ine Pulles

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut
Utrecht, februari 2024
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer
U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding:
Mulier Instituut, de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.
Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen

Afkortingen

SA	Sportakkoord
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
VSG	Vereniging Sport en Gemeenten
POS	Platform Ondernemende Sportaanbieders
MOS	Maatschappelijke Organisaties in de Sport
GALA	Gezond en Actief Leven Akkoord
IZA	Integraal Zorgakkoord

Inhoudsopgave

Monitor Sportbeleid 2023

Samenvatting		**6**
1	**Inleiding**	**7**
1.1	Achtergrond	7
1.2	Doel en opzet	9
2	**Wet- en regelgeving**	**12**
2.1	Brede SPUK	12
2.2	Sportwet	12
2.3	Tot slot	14
3	**Spelers in het sportbeleid**	**18**
3.1	Ministerie van VWS, directie sport	18
3.2	NOC*NSF	21
3.3	Gemeenten	22
3.4	Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS)	24
3.5	NLsportraad	26
3.6	Maatschappelijke Organisaties in de Sport (MOS)	27
3.7	Overige ontwikkelingen in het sportbeleidsveld	27
3.8	Tot slot	32
4	**Accommodatie van sport en bewegen**	**35**
4.1	Groeiende beleidsaandacht voor de accommodatie van sport en bewegen	35
4.2	Sportaccommodaties	37
4.3	De beweegvriendelijke omgeving	42
4.4	Tot slot	44
5	**De organisatie van sport en bewegen**	**47**
5.1	Sportakkoord I: Sport Verenigt Nederland (2018-2022)	47
5.2	Sportakkoord II: Sport versterkt (2023-2026)	49
5.3	Brede Regeling Combinatiefuncties	52
5.4	Sport en bewegen als deel van het beleidsveld Gezonde leefstijl	55
5.5	Human Capital Agenda Sport	59
5.6	Tot slot	62
6	**Vormen van sport en bewegen**	**64**
6.1	Topsport	64
6.2	Sportevenementen	66
6.3	Sporten en bewegen door mensen met een beperking	68
6.4	Zwemmen	69
6.5	Bewegingsonderwijs	71
6.6	Tot slot	74
7	**Verstoringen van sport en bewegen**	**77**
7.1	Coronacrisis	77
7.2	Energiecrisis	78
7.3	Veiligheid en integriteit	80
7.4	Tot slot	86

8 Slotbeschouwing **89**
8.1 Uitdagingen en doelstellingen op de lange termijn 89
8.2 De opgave voor de komende kabinetsperiode 91
8.3 De werkagenda voor 2024 96
Bronnen **99**

Samenvatting

Monitor Sportbeleid 2023

Inleiding

De Monitor Sportbeleid 2023 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in het landelijke sportbeleid in de periode 2018-2023 en de belangrijkste uitdagingen voor het komende sportbeleid.

Conclusies

Belangrijke conclusies zijn:

- Nederlanders zijn redelijk tevreden over de beschikbaarheid en bereikbaarheid van sportaccommodaties, maar regionale verschillen in beschikbaarheid en bereikbaarheid nemen toe.
- Het aantal traditionele sportaccommodaties per hoofd van de bevolking loopt terug.
- Er is veel inzet op samenwerkend besturen en alliantievorming. Op die manier werken aan bereik van langetermijndoelstellingen is een uitdaging.
- Gezonde-leefstijlbeleid is in opkomst. Het is zoeken naar de bijdrage en plaats van sport en bewegen in dat beleid.
- Er is brede erkenning van het belang van professionalisering van de sportsector, maar middelen en doorzettingsmacht ter zake ontbreken nog.
- Er zijn veel aanzetten tot meer strategische beleidsvorming en er is meer gerichtheid op resultaat. Daarbij ontstaat behoefte aan nulmetingen, data(reeksen), monitoring en expertise.
- Bij de recente crises in de sport, zoals de corona- en energiecrisis en bij integriteitskwesties neemt de Rijksoverheid de publieke verantwoordelijkheid voor de sportsector.

Uitdagingen voor het sportbeleid

De belangrijkste uitdaging is het verhogen van het strategische gehalte van het sport- en beweegbeleid.

Voor bewegen is een langetermijndoel vastgesteld: in 2040 voldoet drie kwart van de bevolking aan de beweegrichtlijnen. Wat ontbreekt is een goed onderbouwde aanpak die het aannemelijk maakt dat we dat doel kunnen halen. Het is wenselijk ook voor het sportbeleid in enge zin een langetermijndoelstelling te formuleren, zoals: twee derde van de bevolking sport in 2040 veertig keer per jaar of vaker.

De uitdagingen voor de komende kabinetsperiode zijn de uitvoering van de herijkte (lokale) sportakkoorden. Daarnaast is het zaak goed onderbouwde aanpakken uit te werken om de gestelde doelen voor bewegen en sport in 2040 te halen.

De uitdaging voor 2024 is het borgen van de aandacht voor sport en bewegen in een nieuw regeerakkoord, naast het doorzetten van het in gang gezette beleid.

Hoofdstuk 1

Inleiding

Deze Monitor Sportbeleid 2023 geeft inzicht in de stand van zaken in het nationale sportbeleid, zoals zich dat tot eind 2023 heeft ontwikkeld. In dit hoofdstuk schetsen we de aanleiding, het doel en de opzet van deze rapportage.

1.1 Achtergrond

Sportbeleid in drie golven

In de 'Beweegbrief' (Ministerie van VWS, 2022a) en de Kamerbrief over '(Top)sportbeleid 2022 en verder' (Ministerie van VWS, 2022b) schetste de minister van Langdurige Zorg en Sport de ontwikkeling van het nationale sportbeleid in drie golven (figuur 1.1).

De eerste golf was het actuele beleid. Dat wil zeggen, het beleid voor het begrotingsjaar 2023. Dat was grotendeels uitdeinen van het beleid zoals dat vorm heeft gekregen in het kader van het eerste Nationaal Sportakkoord en op hoofdlijnen wordt voortgezet.

Daarnaast ging het om het zetten van accenten in 2023 met de 25 miljoen extra die met het regeerakkoord van het kabinet Rutte IV beschikbaar was gekomen voor het sportbeleid. Ten slotte wilde de minister in de eerste golf voorsorteren op het beleid in de tweede en derde golf.

Figuur 1.1
Het Nederlandse sportbeleid in drie golven

Bron: ministerie van VWS (2022a).

De tweede golf had betrekking op de regeerperiode van het kabinet Rutte IV. Het belangrijkste kader daarvoor was het nieuwe sportakkoord, dat eind 2022 is

getekend door de drie oorspronkelijke landelijke partners (Ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG), aangevuld met het POS.

In de zomer van 2023 is het kabinet Rutte IV gevallen. Op 22 november 2023 zijn de verkiezingen geweest voor een nieuwe Tweede Kamer en daarna is de formatie van een nieuw kabinet gestart. Het is vooralsnog onduidelijk wat het nieuwe kabinet aan voornemens formuleert voor het (nationale) sportbeleid.

Naar verwachting loopt de uitvoering van het nieuwe sportakkoord in 2024 door volgens plan. Wanneer de formatie lang duurt, geldt dit waarschijnlijk ook voor 2025. De vraag is of het tweede sportakkoord wordt verlengd tot het einde van de regeerperiode van het nieuwe kabinet.

Omdat verreweg het grootste deel van de uitvoering plaatsvindt op lokaal niveau, komt hierbij dat gemeenten bij ongewijzigd beleid vrezen voor forse kortingen op het Gemeentefonds in 2026. Omdat sport in het 'vrije deel' van de gemeentelijke budgetten zit, kan dit gevolgen hebben voor de capaciteit die gemeenten kunnen inzetten op de uitvoering van het sportbeleid. Al met al is de uitwerking van de tweede golf in het (nationale) sportbeleid eind 2023 niet helemaal helder.

De derde golf hield in: het in gang zetten van een verandering in het sport- en beweeggedrag, waarvoor meerdere kabinetsperioden nodig zullen zijn. De bedoelde verandering is dat (in 2040) sporten en bewegen 'een vanzelfsprekend onderdeel is van het leven van iedere Nederlander' en 75 procent van de bevolking voldoet aan de beweegrichtlijnen.

Ook deze derde golf berust op afspraken en heeft geen wettelijk kader. Een nieuw kabinet kan afzien van de gemaakte afspraken en/of het werken aan die afspraken bemoeilijken door op nationaal niveau hiervoor niet langer of minder middelen en ambtelijke capaciteit beschikbaar te stellen.

Huidige sport- en beweegdeelname en topsportprestaties, als ijkpunt voor beleidsambities

Qua topsportprestaties doet Nederland het naar verhouding erg goed. Op de medaillespiegels scoort Nederland ergens rond de tiende plek, direct na rijke en qua bevolking (veel) grotere landen (zoals de VS, China, Rusland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk), maar voor de circa 200 andere landen.

Vanwege oplopende kosten, toenemende concurrentie van andere landen en de teruglopende motorische vaardigheden van de jeugd in Nederland is de uitdaging voor het topsportbeleid behoud van de huidige positie. Belangrijke voorwaarden hiervoor zijn het niet verliezen van de 'gunfactor' en het versterken van de voorbeeldwerking van de topsport(ers). Bedreigingen daarvan door matchfixing, doping en grensoverschrijdend gedrag moeten adequaat worden aangepakt.

Voor de beweegdeelname van de bevolking is in het Preventieakkoord de ambitie geformuleerd dat in 2040 drie kwart van de bevolking aan de beweegrichtlijnen

voldoet. Het percentage van de bevolking van 12 jaar en ouder dat voldeed aan de beweegrichtlijnen, was in 2000 bijna 40 procent. Dit percentage piekte in 2020 op 52 procent, maar was in 2022 gedaald tot 43 procent. Bij mensen met een beperking was dit ongeveer de helft (21,6 %) in 2022.

Als we de ontwikkeling tussen 2000 en 2020 (12% groei) extrapoleren, komen we in 2040 uit op 64 procent. Nog lang geen 75 procent. Er zijn weinig aanwijzingen dat het grote verschil tussen mensen met en zonder beperking kleiner wordt. De Sport Toekomstverkenning concludeert dat we richting 2040 hooguit een kleine stijging mogen verwachten in het percentage dat voldoet aan de beweegrichtlijnen.[1] Met andere woorden, bij ongewijzigd beleid is het behalen van de ambitie vastgelegd in het Preventieakkoord niet realistisch.

Waar we bij het percentage dat voldoet aan de beweegrichtlijnen nog kunnen spreken van een lichte stijging ten opzichte van 2000, is dat niet het geval bij de wekelijkse sportdeelname. Het percentage van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder dat meer dan veertig weken per jaar sport, is stabiel sinds 2000 en ligt net iets boven de 50 procent. Bij mensen met een beperking is dat minder dan de helft (22,9%).

De Sport Toekomstverkenning verwacht dat hierin richting 2030 geen verandering komt. Wel zal er een verschuiving zijn richting meer individuele sportbeoefening.[2] Voor de sportdeelname is geen kwantitatieve ambitie geformuleerd en geldt alleen dat die 'gestimuleerd' moet worden.

Bij de interpretatie van de sport- en beweegdeelnamecijfers is het goed een paar zaken in het achterhoofd te houden:

- Ten eerste is de bevolking in omvang met 1,5 miljoen gegroeid tussen 2000 en 2020. Gelijkblijvende percentages duiden dus wel op groei in het aantal sporters/bewegers in absolute zin.
- Ten tweede is de bevolking in die periode vergrijsd en verkleurd. Zo is het percentage 65-plussers in de bevolking met 6 procent toegenomen tussen 2000 en 2020. Nu is een op de vijf Nederlanders ouder dan 65 jaar. Deze demografische ontwikkeling werkt vooral door in de sportdeelname. Groepen die relatief weinig sporten, groeien in omvang en drukken zo het percentage dat sport beoefent. Als dat percentage toch gelijk blijft, moeten er in die twintig jaar groepen zijn die meer zijn gaan sporten om deze demografische ontwikkeling te compenseren.

1.2 Doel en opzet

Doel

Het doel van deze Monitor Sportbeleid 2023 is inzicht geven in recente ontwikkelingen in het sportbeleid (2018 tot eind 2023) en uitdagingen voor het nationale sportbeleid.

[1] Zie https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/beweegrichtlijnen
[2] Zie https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/sportdeelname-wekelijks

Bij de recente ontwikkelingen maken we onderscheid tussen de ontwikkelingen bij de voornaamste (landelijke) spelers en in het sportbeleidsnetwerk, en ontwikkelingen in de belangrijkste thema's van het (landelijke) sportbeleid.

Tot slot delen we de uitdagingen voor het sportbeleid in op basis van een aangepaste versie van het driegolvenmodel (zie figuur 1.1). De eerste golf in dit model heeft betrekking op 2024, de tweede op de nieuwe regeerperiode (2024-2028) en de derde op het langetermijnperspectief.

Opzet en aanpak

Deze Monitor Sportbeleid 2023 borduurt qua vorm voort op het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het sportbeleid' uit de Rapportages Sport, die tussen 2003 en 2018 zes keer zijn uitgebracht. Voor de ontwikkelingen voor 2018 verwijzen we naar die hoofdstukken.[3] In deze monitor pakken we de draad op in 2018.

Over de verschillende onderdelen van het nationale sportbeleid brengt het Mulier Instituut uitgebreide voortgangsrapportages uit, zoals over het Nationaal Sportakkoord en de Brede Regeling Combinatiefuncties. In deze monitor maken we beknopt gebruik van die rapportages. We vullen deze aan met beleidsstukken, rapportages en adviezen van andere spelers in het sportbeleidsveld, zoals NOC*NSF en de Nederlandse Sportraad. Om een aantal zaken beter te kunnen duiden hebben we enkele achtergrondgesprekken gevoerd met experts.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de meer algemene ontwikkelingen in wet- en regelgeving en subsidieregelingen, waar we in de volgende hoofdstukken vaak naar verwijzen. Verder presenteren we in dit hoofdstuk een beknopte tijdlijn van het (nationale) sportbeleid voor de periode 2018-2023, als voortzetting van soortgelijke tijdlijnen in de hoofdstukken Ontwikkelingen in sportbeleid van de Rapportages Sport.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de belangrijkste ontwikkelingen bij de hoofdspelers in het sportbeleid en in het sportbeleidsnetwerk.

In hoofdstuk 4 gaat de aandacht uit naar de accommodatie van sport en bewegen. Daarbij is er zowel aandacht voor sportaccommodaties als voor de beweegvriendelijke omgeving.

De organisatie van sport en bewegen staat centraal in hoofdstuk 5. De belangrijkste twee onderwerpen in dit hoofdstuk zijn enerzijds de samenwerking in het sportbeleidsveld, zoals die vorm krijgt in (de uitvoering van) het Nationaal Sportakkoord. En anderzijds de sportsector als arbeidsmarkt, in het bijzonder de

[3] Zie voor een historisch overzicht dat nog verder teruggaat: Historisch overzicht nationaal sportbeleid | Sport en bewegen in cijfers

professionalisering van de sportsector en de werking van de Brede Regeling Combinatiefuncties.

Hoofdstuk 6 gaat over verschillende vormen van sport en bewegen: topsport, evenementen, sporten en bewegen door mensen met een beperking, zwemmen en bewegingsonderwijs.

In hoofdstuk 7 is aandacht voor diverse vormen van verstoring van het spel, door integriteitskwesties en crises, zoals de coronacrisis en energiecrisis.

Tot slot is hoofdstuk 8 de slotbeschouwing, waarin we op basis van het voorgaande de uitdagingen formuleren voor het sportbeleid, ingedeeld naar de drie golven in het sportbeleid. Met andere woorden, de uitdagingen voor de lange termijn, voor de komende regeerperiode en voor 2024.

Hoofdstuk 2

Wet- en regelgeving

In dit hoofdstuk gaan we in op ontwikkelingen in wet- en regelgeving die van invloed zijn op de sportsector.

2.1 Brede SPUK

In de 'Beweegbrief' (Ministerie van VWS, 2022a) kondigde het ministerie van VWS aan dat het de mogelijkheden verkende om 'één lokale regeling voor gemeenten op te zetten, waarin een aantal programma's op het gebied van sport- en beweegstimulering, gezondheidsbevordering en het bevorderen van cultuurparticipatie gebundeld wordt'. Inmiddels is deze lokale regeling een feit: de Brede SPUK-regeling.

De Brede SPUK-regeling is voor alle gemeenten beschikbaar gesteld en is bedoeld om het voor gemeenten mogelijk te maken meer in samenhang in te zetten op sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis. In de regeling worden geldstromen voor deze beleidsterreinen gebundeld.

De Brede SPUK-regeling stelt gemeenten in staat afspraken uit het Hoofdlijnen Sportakkoord II (Ministerie van VWS et al., 2022), het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) (Ministerie van VWS, 2023) en de brede regeling Combinatiefuncties (BRC) (Ministerie van VWS et al., 2023) uit te voeren.[4]

Alle gemeenten hebben voor 31 maart 2023 een aanvraag ingediend voor deelname aan de Brede SPUK. 98 procent heeft subsidie aangevraagd voor alle onderdelen van de Brede SPUK. De gemeenten moesten vervolgens een integraal plan van aanpak opstellen voor de periode 2024-2026, voor 31 oktober 2023. Bovendien moesten ze voor eind juni 2023 het lokale of regionale sportakkoord hebben herijkt. Dit hebben alle gemeenten op één na gedaan (Hoogendam et al., 2023).

2.2 Sportwet

Op verzoek van de partners van het eerste Nationaal Sportakkoord (Ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG) heeft NLsportraad een advies opgesteld over een toekomstbestendige organisatie en financiering van de sport. NLsportraad adviseert de overheid om sport te beschouwen als een publieke voorziening, de Rijksoverheid aan te merken als stelselverantwoordelijk en deze stelverantwoordelijkheid wettelijk vast te leggen (Nederlandse Sportraad, 2020a). Deze stelselwet duiden we verder kortweg aan als 'de Sportwet'.

[4] Zie https://sportengemeenten.nl/sportakkoord-ii-combinatiefuncties-gala-en-brede-spuk/

Naar aanleiding van de motie Van der Laan[5] is een 'verdiepingsslag' uitgevoerd 'naar het sportstelsel van de toekomst, met speciale aandacht voor een mogelijke sportwet'. Op grond van deze verdiepingsslag (zie Van Popering & Stevens, 2022) concludeert de minister in de Kamerbrief voor het Wetgevingsoverleg (WGO) van 1 december 2022 dat er ambitieuze gezamenlijke stappen nodig zijn om de toegankelijkheid, veiligheid en kwaliteit in de sport te verbeteren, maar dat hiervoor geen 'brede sportwet' nodig is (Ministerie van VWS, 2022c).

Wel stelt de minister, mede als uitkomst van de verdiepingsslag, dat op het gebied van veiligheid meer nodig is dan tot dan toe is gedaan. Daarvoor beziet de minister of er dwingender afspraken kunnen worden gemaakt in het kader van het nieuwe sportakkoord, en wordt, indien nodig, de optie van wet- en regelgeving verkend.

Tijdens het WGO van 1 december 2022 dienen de Kamerleden Van Nispen en Van der Laan een motie in waarmee ze de minister verzoeken alsnog een Sportwet uit te werken, die in de kabinetsperiode van Rutte IV kan worden behandeld. De minister raadt deze motie af, verwijzend naar de uitkomsten van de verdiepingsslag.

Maar de Tweede Kamer neemt motie aan en de minister zegt vervolgens toe voor de zomer van 2023 een Kamerbrief te sturen met daarin een schets op hoofdlijnen van wetgeving op het gebied van sport (Ministerie van VWS, 2022d). De minister herhaalt deze toezegging in het Commissiedebat (CD) van 5 april 2023 (Ministerie van VWS, 2023b).

In de Kamerbrief van 15 juni 2023 (Ministerie van VWS, 2023c) schetst de minister de hoofdlijnen van wetgeving in de sport. Ze introduceert een aanpak 'in tranches', waarbij in de kabinetsperiode (zie figuur 1.1, golf 2) wetgeving op hoofdlijnen ontstaat, en daarmee een sportwet. Parallel aan dit traject wordt gewerkt aan uitwerkingen op thema's als 'toegankelijkheid, kansengelijkheid, veiligheidsnormen ten aanzien van organisaties en mensen, sportnormen en normen voor speeltuinen'.

De minister concludeert dat een 'brief als deze er op het gebied van sport nog nooit heeft gelegen'. Maar met de inzet voor wetgeving op het gebied van sport, zoals die al bestaat op vergelijkbare beleidsterreinen, erkent de Rijksoverheid dat de zorg voor sport een publieke verantwoordelijkheid is. De burger weet daarmee wat de rol van de overheid is en hoe op het gebied van sport de verantwoordelijkheden zijn verdeeld.

Overigens zegt de minister dat voor haar de prioriteit bij het thema veiligheid ligt, en dat ze de Sportwet als eerste wil gebruiken om een wettelijke verankering te geven aan een onafhankelijk 'integriteitscentrum' (zie verder paragraaf 7.3).

Bij het CD van 21 juni 2023 dienen de Kamerleden Van den Brink en Heerema een motie in met het verzoek aan de regering om 'de voorgenomen verkenning van een mogelijke kaderwet voor sport te koppelen aan de resultaten van de gemaakte

[5] Kamerstuk 30.234, nr.268.

afspraken [in het kader van het tweede sportakkoord] en pas in 2026 te bezien of een sportwet noodzakelijk is.'[6] De Tweede Kamer neemt deze motie aan, waarmee de komst van een sportwet afhankelijk wordt gemaakt van de vraag of de 'minder vrijblijvende afspraken' gaan zorgen voor voldoende ondersteuning van de sport door de overheid.

Het opmerkelijke van deze motie is dat de Tweede Kamer hiermee uitspreekt dat 'sport en bewegen primair van de samenleving is' en de overheid zich 'terughoudend dient op te stellen en ondersteunend dient te zijn'. Bij de eerder aangenomen motie van Van Nispen en Van der Laan verzocht dezelfde Tweede Kamer de minister nog de 'publieke verantwoordelijkheid voor de sport' vast te leggen in een stelselwet.

Het lijkt er met de aanname van de motie Van den Brink en Heerema op dat de Tweede Kamer niet langer het idee is toegedaan dat de sport een publieke voorziening, of, in de voorkeur van de minister, een publieke verantwoordelijkheid is. Met de nieuwe zetelverdeling in de Tweede Kamer na de verkiezingen van 22 november 2023 is dit nog waarschijnlijker.

2.3 Tot slot

Tijdlijn (landelijk) sportbeleid

Tabel 2.1 geeft de tijdlijn weer van de belangrijkste gebeurtenissen in het (landelijke) sportbeleid in de periode najaar 2018-eind 2023. Deze tijdlijn sluit aan op de tijdlijn (tabel 3.1) in de Rapportage Sport 2018 (Van der Poel et al., 2018).

Tabel 2.1
Tijdlijn nationaal sportbeleid

Jaar	Maand	Gebeurtenis
2018	juni	• Kamerbrief toekomstig sportbeleid (over het Nationaal Sportakkoord) • Ondertekening Nationaal Sportakkoord • Verhoging sportbudget
2019	mei	• Anneke van Zanen-Nieberg voorzitter NOC*NSF
2020	februari	• Eerste coronageval in Nederland
	maart	• Martin van Rijn minister voor Medische Zorg en Sport • Lockdown corona: o.a. sluiting sportsector
	april	• Kinderen en jongeren tot en met 18 jaar mogen weer sporten in buitenlucht
	mei	• Volwassenen (18+) mogen weer sporten in buitenlucht • Verlenging instellingsbesluit NLSportraad met twee jaar (tot 2022)

[6] Kamerstuk 30.324, nr. 373. De Kamerleden verwijzen naar de afspraken gemaakt in het kader van het Nationaal Sportakkoord II, de BRC en GALA.

	juli	• Tamara van Ark minister voor Medische Zorg en Sport • Einde lockdown: opening fitnessclubs, sportscholen en sportkantines
	oktober	• Gedeeltelijke lockdown met diverse wisselende beperkingen voor de sportsector
	november	• NLSportraad-advies De opstelling op het speelveld
	december	• Verscherping lockdown: sluiting sportscholen, sporthallen en zwembaden
2021	januari	• Einde kabinet Rutte III
	maart	• Tweede Kamerverkiezingen
	april	• Avondklok vervalt
	juni	• Einde lockdown: sporten zonder beperkingen mogelijk, sportbezoek nog wel met beperkingen • Formalisatie oprichting Platform Ondernemende Sportaanbieders
	september	• Van Ark stopt als minister – staatsecretaris Blokhuis neemt tijdelijk taken over
	oktober	• Financiële regelingen voor sportsector stopgezet • Mark van den Tweel start als algemeen directeur NOC*NSF
	november	• Coronatoegangsbewijs verplicht (18+) op binnensportlocaties • Avondlockdown
	december	• Coalitieakkoord kabinet Rutte IV 2021-2025 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' • Motie Van Nispen en Van der Laan (aangenomen), om verkenning Sportwet te starten • Strenge lockdown: sporten mag alleen of samen met één ander persoon op anderhalve meter afstand (18+). Jongeren tot en met 17 jaar mogen buiten in teamverband sporten
2022	januari	• Ernst Kuipers minister van VWS • Conny Helder minister voor Medische Zorg en Sport • Versoepelingen coronamaatregelen: sportbeoefening zonder grote beperkingen mogelijk
	februari	• Bijna alle beperkende coronamaatregelen vervallen. Geen beperkingen meer op aantal toeschouwers
	maart	• Preventiebrief. Kamerbrief van de staatssecretaris VWS voor Leefstijldebat van 24 maart 2022 • Gemeenteraadsverkiezingen
	april	• Kamerbrief over langetermijnstrategie COVID-19
	mei	• NOC*NSF Sportagenda 2032 • Start Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen
	juni	• Tijdelijke coronawet niet meer van kracht • Kamerbrief stimuleren van bewegen in het dagelijks leven ('Beweegbrief') • Kamerbrief (Top)sportbeleid 2022 en verder • Kamerbrief Toekomstig sportbeleid, met voorstel van de minister om sportwet in twee tranches uit te werken

		• Motie Van den Brink en Heerema (aagenomen), om verkenning Sportwet uit te stellen tot 2026
	juli	• Beweegalliantie gestart
	november	• Kamerbrief over sportstelsel en sportbeleid vanaf 2023
	december	• Hoofdlijnen Sportakkoord II: Sport versterkt • Ondertekening Nationaal Sportakkoord II door VWS, NOC*NSF, VNG/VSG en POS
2023	januari	• NLSportraad krijgt permanente wettelijke basis
	maart	• Provinciale verkiezingen
	april	• Start Sportakkoord II
	juni	• Strategisch kader topsport 2032 (uitwerking ambities topsport ihkv Nationaal Sportakkoord II)
	juli	• Einde kabinet Rutte IV • Ingang wettelijke verplichting basisscholen om twee lesuren (90 minuten) bewegingsonderwijs aan te bieden
	september	• Uiterste inleverdatum integrale plannen in het kader van de Brede SPUK-regeling (31 oktober)
	oktober	
	november	• Tweede Kamerverkiezingen
2017	oktober	• Regeerakkoord kabinet-Rutte III 2017-2021 'Vertrouwen in de toekomst' • Hugo de Jonge minister van VWS • Bruno Bruins minister voor Medische Zorg en Sport • Paul Blokhuis staatssecretaris van VWS

Bron: deskresearch Mulier Instituut.

Sportwet

Er lijkt in de Tweede Kamer, zeker na de verkiezingen van 22 november 2023, geen draagvlak meer te zijn voor een stelselwet voor de sport waarin de verantwoordelijkheden op het gebied van sport helder worden vastgelegd en sport wordt geborgd als publieke voorziening, of tenminste als publieke verantwoordelijkheid.

Daarmee staat, het golvenmodel (figuur 1.1) volgend, de uitwerking van zo'n wet voor golf 1 en 2 op een laag pitje. In golf 3 zou de uitwerking van een sportwet kunnen terugkomen, als in 2026 duidelijk is dat de afspraken in het kader van het Sportakkoord, de BRC en GALA onvoldoende resultaten hebben opgeleverd en de ondersteuning van de sport door de overheid niet afdoende blijkt. Overigens ontbreken tot nu toe criteria op grond waarvan in 2026 kan worden beoordeeld of de afspraken in voldoende mate resultaat hebben gehad.

Het golvenmodel voor sportbeleid in beweging

Voor golf 1 (2024) is het beleid gekaderd door de genoemde akkoorden (SA, BRC en GALA) en wordt het beleid uit 2023 gecontinueerd en geïmplementeerd met de daarvoor beschikbare middelen uit de begrotingen voor 2024.

Omdat het kabinet Rutte IV zomer 2023 is gevallen, geldt niet langer als vanzelfsprekend dat golf 2 betrekking heeft op de resterende regeerperiode van dat kabinet of tot het aflopen van het tweede sportakkoord eind 2026. In de logica van het golvenmodel is de sportparagraaf van het nieuwe regeerakkoord de nieuwe tweede golf, waarschijnlijk met een looptijd tot einde 2028.

Omdat het (nationale) sportbeleid nu grotendeels gekaderd is door de genoemde akkoorden met een looptijd tot eind 2026, zullen maatschappelijke partners erop rekenen dat het nieuwe kabinet dit beleid vooralsnog doorzet. Met mogelijk een nieuw weegmoment in 2026, voor eventuele verlenging van dit beleid tot eind 2028 of 2029.

Maar het is mogelijk dat een nieuw kabinet komt tot nieuw beleid of nieuwe accenten in het beleid, met meer of minder verstrekkende gevolgen voor de uitvoering van de 'minder vrijblijvende afspraken' in de genoemde akkoorden.

Hoofdstuk 3

Spelers in het sportbeleid

De belangrijkste spelers in het sportbeleid zijn de directie Sport van het ministerie van VWS, NOC*NSF en de gemeenten (vertegenwoordigd in de Vereniging Sport en Gemeenten). De afgelopen periode hebben daarnaast andere – soms nieuwe – spelers een rol in het sportbeleidsnetwerk gekregen. In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste ontwikkelingen.[7]

3.1 Ministerie van VWS, directie sport

Het regeerakkoord 2017-2021 'Vertrouwen in de toekomst' (VVD et al., 2017) vraagt meer aandacht voor de betekenis die sport heeft voor Nederland en kondigt een Nationaal Sportakkoord en een verhoging van het sportbudget aan. Dit akkoord wordt in juni 2018 ondertekend en vormt de basis van het sportbeleid in de daaropvolgende periode.

In het akkoord is de ambitie uitgesproken dat iedereen in Nederland nu en in de toekomst zonder belemmeringen in een veilige en gezonde omgeving plezier in sport en bewegen kan hebben (Ministerie van VWS et al., 2018). In 2021 is de looptijd van het Nationale Sportakkoord met één jaar verlengd, tot einde 2022 (zie verder paragraaf 5.1).

In de periode sinds het sportakkoord gesloten is, zijn er – mede door de coronacrisis – veel wisselingen geweest in de verantwoordelijke ministers. Onder leiding van minister Bruins – de minister voor Medische Zorg en Sport – kwam het Nationaal Sportakkoord tot stand en werd overgegaan tot uitvoering ervan. In maart 2020 nam van Rijn deze rol tijdelijk over (tot juli 2020), waarna van Ark minister voor Medische Zorg en Sport werd. Als zij in september 2021, inmiddels demissionair, terugtreedt, neemt staatssecretaris Blokhuis haar taken waar tot januari 2022. In het kabinet Rutte III was de Jonge minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

In december 2021 werd het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' (VVD et al., 2021)) gesloten. Midden in de coronacrisis. In dit akkoord wordt meer aandacht gevraagd voor preventie en een gezonde leefstijl van jongs af aan. Sport en bewegen moet worden gestimuleerd ter bevordering van de gezondheid. Sportverenigingen spelen daarbij een grote rol en worden geholpen om na de coronacrisis klaar te staan Nederlanders weer aan het sporten te krijgen.

Sinds januari 2022 is Kuipers minister van VWS en is Helder benoemd tot minister voor Langdurige Zorg en Sport in het kabinet-Rutte IV (dat sinds 7 juli 2023 demissionair is). De Kamerbrief over de langetermijnstrategie COVID-19

[7] Dit hoofdstuk kent een vergelijkbare opzet als paragraaf 3.2 van de Rapportage Sport 2018 (Van der Poel et al., 2018) en soortgelijke paragrafen in de eerdere Rapportages Sport. De ontwikkelingen bij de meeste spelers in het sportbeleidsnetwerk zijn in de Rapportages Sport gevolgd tot 2018. In dit hoofdstuk pakken we de draad daar op en beschrijven we de nieuwe ontwikkelingen tot eind 2023.

(Ministerie van VWS, 2022e) gaat uitdrukkelijk in op fysieke en mentale gezondheid en de rol van sport en bewegen daarin.

Sportbeleid 2023 en verder

In de kamerbrief over '(Top)sportbeleid 2022 en verder' (Ministerie van VWS, 2022b) en de 'Beweegbrief' (Ministerie van VWS, 2022a) wordt het nieuwe sport- en beweegbeleid voor de periode 2023 en verder toegelicht.

In de eerstgenoemde brief beschrijft de minister de inzet om de kwaliteit, toegankelijkheid en veiligheid van de sportsector te versterken en de kansengelijkheid om mee te doen aan sport- en beweegactiviteiten te vergroten. Het ministerie formuleert vier speerpunten voor het (top)sportbeleid:

1. vitale sportsector behouden en ontwikkelen;
2. kansengelijkheid vergroten;
3. bewegen bevorderen in het dagelijks leven;
4. maatschappelijke waarde van topsport zichtbaar maken en vergroten.

De Beweegbrief staat in het teken van het derde speerpunt, namelijk het stimuleren van bewegen in het dagelijks leven. Hiervoor is een brede, integrale aanpak nodig. Binnen het Preventieakkoord wordt een extra impuls gegeven aan bewegen.

Dit komt tot uiting in het oprichten van de Beweegalliantie (zie paragraaf 3.7) als onderdeel van het Preventieakkoord. In deze alliantie gaat het ministerie van VWS samen met andere departementen en maatschappelijke organisaties aan de slag met acties en initiatieven die moeten bijdragen aan de doelstelling dat 75 procent van de Nederlanders in 2040 aan de beweegrichtlijnen voldoet. Met deze doelstelling en aanpak gaat de directie Sport van het ministerie van VWS zich nadrukkelijk richten op bewegen, en niet langer alleen op sport.

Eind 2022 volgde een de kamerbrief 'Hoofdlijnen Sportakkoord II en vervolgproces' (Ministerie van VWS, 2022f), waarin de ambities van Sportakkoord II 'Sport versterkt' gedeeld worden. Het document 'Hoofdlijnen Sportakkoord' (Ministerie van VWS et al., 2022) is ondertekend door het ministerie van VWS, VNG, VSG, NOC*NSF en Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS). In Sportakkoord II staan versteviging van het fundament voor de sport, en vergroting van het bereik en de betekenis van sport centraal (zie verder paragraaf 5.2).

Beleidsdoorlichting 2016-2022

Het beleid op het gebied van sport en bewegen is tweemaal onderwerp geweest van een zesjaarlijkse beleidsdoorlichting. De laatste was van AEF (2017), over de periode 2010-2016. Er is geen informatie te vinden over een nieuwe beleidsdoorlichting, die conform de cyclus betrekking zou moeten hebben op de periode 2016-2022 en het werken met een sportakkoord zou moeten evalueren.

Begroting

In 2018 concentreerden de uitgaven voor het sportbeleid zich op de pijlers 'Uitblinken in sport', 'Passend sport en beweegaanbod' en 'Borgen van innovatie,

kennisontwikkeling en kennisdeling' (figuur 3.1). Dit is in lijn met de jaren daarvoor (Van der Poel et al., 2018).

Vanaf 2019 neemt de Rijksbegroting sport flink toe in omvang. Het ministerie van VWS trekt jaarlijks ruim 400 miljoen euro voor het sportakkoord uit. Hiervan is 240 miljoen bestemd voor twee subsidieregelingen (SPUK en BOSA).

Omdat vanwege Europese wet- en regelgeving het aanbieden van mogelijkheden tot sportbeoefening niet btw-belast mag zijn, kan de btw op de investeringen en het onderhoud van sportaccommodaties niet langer worden teruggevraagd. Geschat is dat met deze 'verborgen' sportsubsidies zo'n 240 miljoen was gemoeid. Dit bedrag wordt nu jaarlijks overgeheveld van het ministerie van Financiën naar het ministerie van VWS, dat het in de vorm van subsidies ter beschikking stelt aan gemeenten (SPUK) en sportorganisaties (BOSA).

De resterende 160 miljoen is het 'reguliere' budget van het ministerie van VWS voor sport, waarvan ongeveer 130 miljoen is bestemd voor 'doorlopend beleid' voor topsport, de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) en kennisbeleid/internationale zaken.

Figuur 3.1
Begrote uitgaven aan sport en bewegen 2018-2024
(in miljoenen euro's)

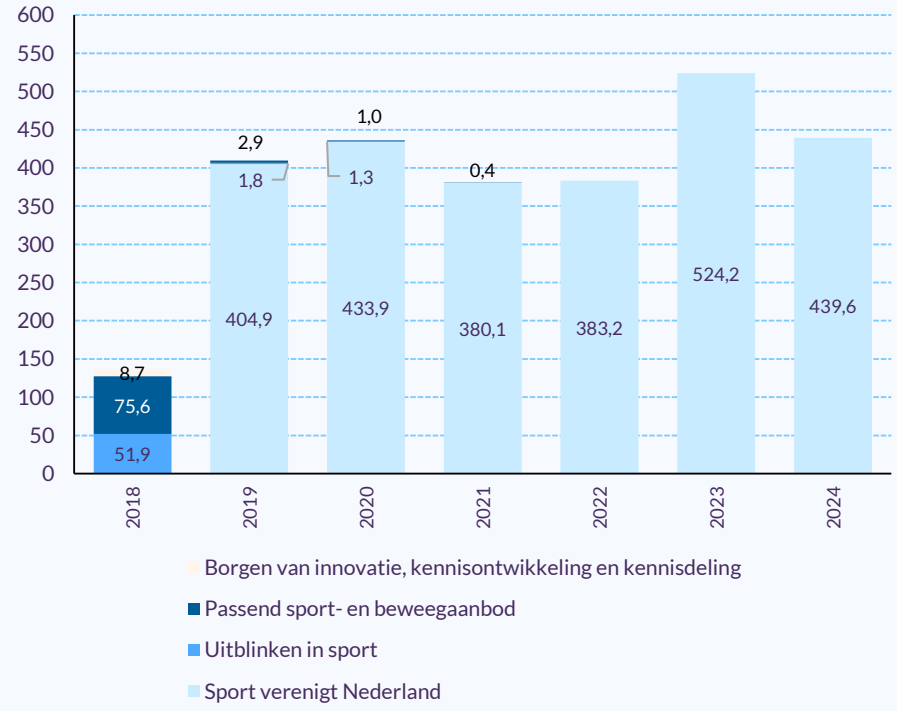

Bron: Begroting Volksgezondheid, Welzijn en Sport 2018-2024 (Rijksfinanciën.nl).

Het 'vrije' budget voor het sportakkoord is ongeveer 30 miljoen euro. Dit komt ten goede aan de uitvoeringsbudgetten waarvoor lokale partners van het sportakkoord een aanvraag kunnen doen, en partijen zoals NOC*NSF en VSG, die hierbij ondersteuning aan de sportsector bieden.

Voor de jaren 2021 en 2022 komen de gerealiseerde uitgaven fors hoger uit dan de begrote uitgaven. Zo bedroeg de begroting van 2021 380 miljoen euro en de gerealiseerde uitgaven 685 miljoen euro (niet in figuur). De coronasteun (TASO, TVS, STIK, SPUK IJZ) lijkt de belangrijkste reden voor dit verschil.

De sportbegroting bedraagt in 2023 ruim 524 miljoen euro en nam toe met 141 miljoen euro (37%) ten opzichte van 2022 (figuur 3.1) . Die toename is het gevolg van een toename in subsidies voor het sportakkoord en kennis en innovatie. Verder wordt het geld voor de BRC niet meer uitgekeerd via het Gemeentefonds, maar is het een subsidieregeling geworden onder de paraplu van de Brede SPUK. Voor 2024 bedraagt de begroting bijna 440 miljoen euro.

3.2 NOC*NSF

NOC*NSF is de koepelorganisatie die de belangen van de georganiseerde sport behartigt. Er zijn 93 landelijke sportorganisaties aangesloten bij NOC*NSF, waaronder 77 sportbonden. Sinds mei 2019 is Anneke van Zanen-Nieberg voorzitter van NOC*NSF. In 2023 is zij opnieuw tot voorzitter verkozen voor de periode tot en met 2027. Mark van den Tweel volgde in oktober 2021 Gerard Dielessen op als algemeen directeur van NOC*NSF.

Rol in uitvoering sportakkoord

NOC*NSF is een van de hoofdondertekenaars van het Nationaal Sportakkoord en trekt een van de drie implementatielijnen: de sportlijn. De kern van de sportlijn is om vanuit de gezamenlijke sport (NOC*NSF, sportbonden en NL Actief) bij te dragen aan de lokale en landelijke samenwerking rond de sportaanbieder (in de sportlijn 'club' genoemd) en de ondersteuning van clubs en vrijwilligers (Reitsma et al., 2022).

Ondersteuning tijdens coronacrisis

NOC*NSF heeft zich vanaf het begin van de coronacrisis ingespannen om de coronamaatregelen te vertalen naar sportorganisaties. Samen met andere partijen in de sport, zoals VSG, sportbonden en de sportondernemers (POS), was NOC*NSF voortdurend in gesprek met het ministerie van VWS en de rest van het kabinet (in het bijzonder EZK) om de financiële schade voor de sport zoveel mogelijk te beperken.

Een overzicht van ondersteunende activiteiten van NOC*NSF tijdens de coronacrisis is te vinden in de verschillende rapportages van de Monitor Sport en corona.[8]

[8] Zie Monitor Sport en corona | Mulier Instituut

Huidig beleid

Het beleid van NOC*NSF staat in het teken van de 'Sportagenda 2032. Nederland: het sportiefste land ter wereld.' (NOC*NSF, 2022). Onderstaande ambitie vormt de basis van de sportagenda:

> ***'In 2032 heeft iedereen, in alle levensfasen en op alle ambitieniveaus, dagelijks sportplezier. Bovenal door zelf en samen te sporten, te excelleren in sport of sportief te bewegen, maar ook als vrijwilliger, professional en supporter in een sociaal veilige, gezonde en duurzame omgeving. Verrijkt door waardevolle topsport.' – NOC*NSF (2022)***

Sportplezier staat in de ambitie centraal. NOC*NSF is ervan overtuigd dat sportplezier een belangrijke rol speelt bij het starten en continueren van, excelleren in en genieten van sport. NOC*NSF streeft niet langer alleen naar een hogere sportdeelname, maar ook naar sportief bewegen en de vanzelfsprekendheid van sport en sportief bewegen in het dagelijks leven.

Voor het realiseren van de ambitie zoekt NOC*NSF zowel binnen als buiten de sportsector de samenwerking op, om zo aan een toekomstbestendige sportsector te werken. Met acht actielijnen wordt aan de ambitie gewerkt. De actielijnen zijn gebaseerd op kritische succesfactoren, zoals samenwerking met andere sectoren:

- intensief en effectief samenwerken, binnen en buiten de sector;
- de organisatiekracht van sportorganisaties op maat versterken;
- werken aan voldoende en bekwame vrijwilligers en professionals in de sector;
- aantrekkelijk sportaanbod organiseren, waaronder wedstrijden en evenementen;
- een optimaal en succesvol topsportklimaat organiseren in Nederland;
- werken aan toegankelijke sportaccommodaties en een sportvriendelijke openbare ruimte;
- de waarde van sport en sportief bewegen promoten voor iedereen;
- innoveren op het gebied van prioritaire thema's.

Samen met het ministerie van VWS en VSG ontwikkelde NOC*NSF als onderdeel van het Nationaal Sportakkoord II een topsportstrategie, die is uitgewerkt in het Strategisch Kader Topsport 2032 (Ministerie van VWS et al., 2023a). De contouren van de nieuwe topsportstrategie 2025+ van NOC*NSF zijn in het najaar van 2023 in de Algemene Ledenvergadering besproken.[9] In mei 2024 moet de uitgewerkte strategie op de algemene ledenvergadering van NOC*NSF voorliggen (zie verder paragraaf 6.1).

3.3 Gemeenten

In 2018 telde Nederland 380 gemeenten. Dat aantal is afgenomen tot 342 in 2023.

[9] Zie AV NOC*NSF 20 november 2023 - NOCNSF

De rol van gemeenten op het gebied van sport en bewegen is de afgelopen jaren gegroeid. Sport staat vaker op de politieke agenda van het college van B&W en de gemeenteraad. De 'Monitor lokaal sportbeleid 2020' (Hoogendam et al., 2021) constateert dat sport sterker is verweven met andere beleidsterreinen. Niet langer alleen met het gezondheidsbeleid, maar ook steeds vaker met het sociaal domein (armoedebeleid, sociale zekerheid en integratie).

Dit lijkt overigens niet ten koste te gaan van de aandacht van 'sport als doel'. Uit de monitor blijkt dat de rol van gemeenten zich, mede onder invloed van de lokale sportakkoorden, ontwikkelt tot die van coproducent. Het sportbeleid wordt ontwikkeld en uitgevoerd in samenwerking met verschillende (maatschappelijke) partners binnen en buiten de sport. Dit heeft vooral kleinere gemeenten gestimuleerd om hun rol in het sportbeleid te vergroten.

Een soortgelijk beeld komt uit de analyse van de nieuwe gemeentelijke collegeprogramma's (Geurink & Hoekman, 2023). Sport wordt nu in nagenoeg alle collegeprogramma's genoemd, terwijl dat in 2010 bij een op de zeven gemeenten onder de 70.000 inwoners nog niet het geval was.

Opvallend is verder, waarschijnlijk als gevolg van de coronacrisis, dat de term 'bewegen' in 2022 de meest gebruikte 'sportterm' was, terwijl dat in 2018 nog de derde sportterm was. 'Vitaal' behoorde in 2018 nog niet tot de top tien meeste gebruikte termen, maar was in 2022 de derde meest gebruikte term. Ook 'club', een term uit de sportakkoorden, behoorde tot de stijgers in 2022.

'Sportvereniging' was in 2018 nog de meeste gebruikte sportterm. In 2022 was dat de vierde meeste gebruikte term, waarbij ook in absolute zin deze term minder werd gebezigd in 2022 vergeleken met 2018.

Gemeentelijke uitgaven aan sport

De netto-uitgaven voor sport zijn voor de meeste gemeenten redelijk stabiel gebleven tussen 2017 en 2021 (Van Eldert, 2022). In 2021 gaven gemeenten in totaal bijna 1,7 miljard euro uit aan sport en hadden ze zo'n 585 miljoen euro aan inkomsten (huur, entreegelden, rijkssubsidies en dergelijke). De netto-uitgaven aan sport waren daarmee bijna 1,1 miljard euro.

In 2022 zijn de netto uitgaven gestegen naar 1,2 miljard, deels omdat de inkomsten (waaronder steungelden van de Rijksoverheid) in 2022 lager waren dan in 2021. Het merendeel hiervan (ruim 70 procent) ging naar sportaccommodaties.

Gemeenten gaven in 2022 gemiddeld netto 68,8 euro per Nederlander uit aan sport, tegen 63,1 euro in 2021. De gemeentelijke uitgaven zijn het grootst in de grote steden (Van Eldert, 2023).

Door de coronacrisis liepen gemeenten inkomsten uit huur en entreegelden mis. Maar door regelingen als de SPUK Sport en de financiële steunmaatregelen namen de inkomsten alsnog toe. Op basis van de uitgaven aan sport constateert Van Eldert

(2023) dat grootschalige gemeentelijke bezuinigingen op sport tot nu toe zijn uitgebleven.

Rol in uitvoering sportakkoord

Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) is een van de hoofdondertekenaars van het Nationaal Sportakkoord. Met nieuwe samenwerkingsverbanden op lokaal (of regionaal) niveau werken (lokale) partners met gezamenlijke inzet, budgetten en energie aan gedeelde ambities. De lokale ambities zijn meestal een variant op de ambities geformuleerd in d zes pijlers van het Nationaal Sportakkoord. VSG is trekker van de lokale lijn en werkt hierbij samen met de andere partners van het sportakkoord.

Binnen de lokale lijn zijn in de eerste periode van het eerste sportakkoord met hulp van een sportformateur lokale sportakkoorden opgesteld. In november 2020 hadden vrijwel alle Nederlandse gemeenten een lokaal of regionaal sportakkoord gesloten (Reitsma et al., 2022). Met uitvoeringsbudgetten vanuit de lokale lijn wordt uitvoering gegeven aan de lokale akkoorden.

Voor het tweede sportakkoord moesten gemeenten in 2023 hun sportakkoorden herijken om voor nieuwe uitvoeringsbudgetten in aanmerking te komen. Dit hebben nagenoeg alle gemeenten gedaan. In de lokale lijn heeft de VSG de gemeenten hierbij begeleid en ondersteund.

Ondersteuning tijdens coronacrisis

Gemeenten konden sportaanbieders dankzij de TVS- en SPUK IJZ-regelingen gedurende de coronacrisis op diverse manieren financieel ondersteunen (Pulles et al., 2022).

VSG behartigde tijdens de coronacrisis de belangen van gemeenten en ondersteunde hen bij hulpvragen. Zij zaten samen met NOC*NSF en POS om tafel met het ministerie van VWS en andere leden van kabinet om de financiële schade voor de sportsector zoveel mogelijk te beperken.

Een overzicht van ondersteunende activiteiten van VSG tijdens de coronacrisis is te vinden in de verschillende rapportages van de Monitor Sport en corona.[10]

3.4 Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS)

Hoewel sportondernemers onderling in veel opzichten verschillen, hebben zij deels dezelfde kenmerken, mogelijkheden en uitdagingen. Om deze gezamenlijkheid te onderstrepen is in 2019 het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS) opgericht. Met de formalisering van het POS als stichting op 18 juni 2021 was de officiële oprichting een feit.

Het POS behartigt de belangen van brancheorganisaties waar ondernemende sportaanbieders bij zijn aangesloten. Het brengt de brancheorganisaties bij elkaar

[10] Zie noot 4.

en zet in op kennisdeling op de voor ondernemers relevante terreinen. Het POS kent een Raad van Toezicht bestaande uit drie leden en telt tegen het einde van 2023 negen medewerkers.

Het POS vertegenwoordigt eind 2023 de brancheorganisaties van de volgende sporten: biljart, budosport, buitensport, dans, fitness, golf, hippische sport, klim- en bergsport, multisport, skateboarden, indoor skiën, squash, tennis, vechtsport, watersport, yoga, zeilen en zwemmen.[11] Bij de brancheorganisaties die in het POS verenigd zijn, zijn ruim 6.000 sportaanbieders aangesloten.

Via de ondernemende sportaanbieders die onder die brancheorganisaties vallen, sporten 8 miljoen mensen op regelmatige basis (Platform Ondernemende Sportaanbieders, z.d.). Deze ondernemende sportaanbieders bieden bij elkaar werkgelegenheid aan ongeveer 100.000 mensen.

Rol in uitvoering sportakkoord

Het POS is naast het ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG strategisch partner en mede-hoofdondertekenaar van het nieuwe sportakkoord. Dit geeft in het sportakkoord meer gewicht aan het belang van de ondernemers in het sportlandschap. Het POS deelt informatie met de achterban en roept sportondernemers op om zich bij de lokale akkoorden aan te sluiten en met de lokale ambities aan de slag te gaan.

Samen met NOC*NSF is het POS verantwoordelijk voor toegankelijk en kwalitatief sterk sportaanbod voor iedereen. NOC*NSF en het POS hebben een rol in clubondersteuning en gaan trainers-coaches, instructeurs en arbitrerend kader hierbij begeleiden.

Om de brancheorganisaties en lokale ondernemers te helpen met de ambities van het sportakkoord aan de slag te gaan, versterkt het POS de organisatie. Hiertoe ontvangt het middelen van het ministerie van VWS. Daarnaast krijgt het POS ondersteuning om het fundament te versterken op de thema's Sociaal veilige sport, Vitale sportaanbieders en Ruimte voor sport en bewegen (specifiek: verduurzaming in de ondernemende sport).

Met de rol van het POS in het sportakkoord is de organisatie in omvang toegenomen.

Ondersteuning tijdens coronacrisis

Het POS heeft tijdens de coronacrisis verschillende activiteiten ondernomen om zijn achterban te ondersteunen en de belangen van ondernemende sportaanbieders bij de overheid te behartigen. Een overzicht is te vinden in de verschillende rapportages van de Monitor Sport en corona.[12]

[11] Zie Ondernemende Sportaanbieders Nederland
[12] Zie noot 4.

3.5 NLsportraad

De Nederlandse Sportraad (NLsportraad) heeft als taak de minister van VWS, het kabinet en het parlement gevraagd en ongevraagd te adviseren over sport in de breedste zin van het woord. De NLsportraad werd op 20 mei 2016 ingesteld voor een periode van vier jaar. In 2020 is de aanstelling met twee jaar verlengd en sinds 1 januari 2023 is de NLsportraad wettelijk verankerd en een vast adviescollege.

In de beginperiode hadden de adviezen van de raad betrekking op sportevenementen in Nederland. Inmiddels gaan ze breder over het thema sport en bewegen. In de periode 2021-2024 gaan de adviezen over sportevenementen, sportbeleid en de organisatie van de sport en over actuele sportgerelateerde vraagstukken. Zie het meerjarig werkprogramma 'Sport in het systeem' (Nederlandse Sportraad, 2020b).[13]

In het voorjaar van 2017 heeft de NLsportraad geadviseerd om in de nieuwe kabinetsperiode een nationaal sportakkoord te sluiten. In maart 2018 heeft de raad het startadvies 'Akkoord met ambitie' (Nederlandse Sportraad, 2018) met de minister gedeeld. Daarmee stond de Sportraad mede aan de basis van het Nationaal Sportakkoord dat in juni 2018 werd ondertekend. Zie het kader voor een overzicht van de adviezen die de NLsportraad heeft uitgebracht.

In aanloop naar de nieuwe Tweede Kamerverkiezingen heeft de Nederlandse Sportraad, op basis van eerder gegeven adviezen, drie aandachtspunten meegegeven voor de verkiezingsprogramma's en het nieuwe regeerakkoord (Nederlandse Sportraad, 2023a):

- Stille ramp – Bescherm Nederlanders tegen bewegingsarmoede;
- Noodzaak – Maak van sport een publieke voorziening;
- Begin bij de jeugd – Laat álle kinderen met plezier sporten en bewegen.

Adviezen NL Sportraad

2019

Regie op kennis: advies over de kennisketen van sportevenementen

Nederland evenementenland? Advies strategische agenda en beleidskader sportevenementen

2020

De opstelling op het speelveld: naar een sterke sportbranche voor een vitale samenleving. Onderdeel van traject Organisatie en financiering van de sport

2022

Gelijkwaardig en inclusief: advies over de doorontwikkeling van de paralympische topsport

[13] Dit werkplan wordt jaarlijks geactualiseerd. Zie voor het werkplan voor 2024: Werkprogramma+NLsportraad+2024+(web).pdf

Topsport en media: analyse ontwikkelingen en voorstellingen van de toekomst

2023
Kinderen centraal: advies over het pedagogisch klimaat in de sport

Op de website van NLsportraad staat een volledig overzicht van de adviezen.

3.6 Maatschappelijke Organisaties in de Sport (MOS)

Een nieuwe speler in het sportbeleidsveld is Maatschappelijke Organisaties in de Sport (MOS). MOS is een brancheorganisatie in oprichting waarbij de volgende stichtingen zijn betrokken: Jeugdfonds Sport & Cultuur, Krajicek Foundation, Dirk Kuyt Foundation, FC Straat, Nationaal Ouderen Fonds, Cruyff Foundation, Bas van de Goor Foundation, Giovanni van Bronckhorst Foundation, Sociaal Werk Nederland, Life Goals, Fonds Gehandicaptensport, Yvonne van Gennip Talent Fonds, Jantje Beton, Koningsspelen, Esther Vergeer Foundation, 3x3 Unites, John Blankenstein Foundation en Nationaal Fonds voor de Sport.

MOS richt zich nadrukkelijk op achtergestelde en kwetsbare doelgroepen en bevordert dat meer mensen in beweging komen. De MOS zet zich in voor:

- een gelijkwaardige sportparticipatie en -cultuur met kansengelijkheid voor iedereen;
- de verbinding voor een professionele en financieel gezonde sportsector;
- het vergroten van de maatschappelijke waarde van sport.

In de periode 2023-2030 wil MOS bijdragen aan het sportbeleid op de thema's:

- sport- en beweegparticipatie: o.a. door betaalbaar en/of kosteloos sportaanbod voor kwetsbare groepen;
- maatschappelijke waarden van sport: door gezamenlijke begripsvorming;
- een toekomstgerichte sportsector: o.a. door vertegenwoordiging in overlegstructuren;
- politiek: door inhoudelijke uitwisseling met beleidsmakers.[14]

3.7 Overige ontwikkelingen in het sportbeleidsveld

Provincies

In de Kamerbrief 'Sportstelsel en sportbeleid vanaf 2023' (Ministerie van VWS, 2022c) schrijft minister Helder het volgende:

[14] Zie voor een uitgebreider overzicht van de actiepunten waarmee de MOS aan het sportbeleid wil bijdragen: Maatschappelijke organisaties sport .

'Voor de provincies zie ik een rol in bovenlokale en regionale vraagstukken op het gebied van sport en bewegen. Denk daarbij aan bovenlokale accommodaties en het beweegvriendelijk inrichten van de buitenruimte. Door sport en bewegen te combineren met ruimtelijke, economische vraagstukken, de kwaliteit van de leefomgeving, leefbaarheid, huisvesting en vestigingsklimaat kunnen provincies sport en bewegen in samenwerking met gemeenten versterken.'

Het Mulier Instituut heeft de provinciale coalitieakkoorden geanalyseerd die zijn opgesteld na de provinciale verkiezingen van maart 2023 (Van Vugt, 2024). Sinds 2008 is dit voor de vierde keer op een vergelijkbare manier gedaan. Vanaf 2000 waren de aandacht en de budgetten voor sport bij de provincies tot 2008 (licht) gegroeid, maar in 2013 minder geworden. Zuid- en Noord-Holland en Utrecht besteedden toen zelfs helemaal geen aandacht aan sport. In 2018 was er in alle coalitieakkoorden weer aandacht voor sport, al waren er nog wel grote verschillen tussen provincies. Dat geldt nog steeds in 2023.

Oorspronkelijk was het provinciale sportbeleid vooral gericht op ondersteuning en stimulering van het sportbeleid van (vooral de kleinere) gemeenten, vaak vormgegeven door subsidie voor een provinciale sportservice-organisatie. In het tweede decennium van deze eeuw zijn die subsidies vrijwel geheel opgedroogd en gaan de provinciale sportservice-organisaties, al dan niet na reorganisatie en krimp, zelfstandig verder.

Deze organisaties verrichten hun ondersteunende werk voor gemeenten en andere lokale organisaties nu tegen betaling. Verder hebben ze nieuwe inkomstenbronnen aangeboord, zoals de rol van werkgever voor professionals in de sport. De sportservice-organisaties hebben zich in 2011 verenigd in het netwerk Sportkracht12.

In lijn met het citaat van de minister hierboven is 'Ruimte voor sport en bewegen' het thema uit de sportakkoorden dat in 2023 het meest wordt genoemd in de provinciale coalitieakkoorden (11x). Dit wordt gevolgd door 'Maatschappelijke waarde van topsport' (8x), 'Vitale sportaanbieders' en 'Inclusie en diversiteit' (beide 7x).

De provincies hebben een overwegend instrumentele kijk op sport. Ze legitimeren hun inzet vanwege de bijdrage van sport en bewegen aan de fysieke en mentale gezondheid van de inwoners en het toegankelijk houden van sport voor alle doelgroepen. Topsport en evenementen steunen ze omdat provincies veronderstellen dat deze de breedtesport aanjagen. Bij sportvoorzieningen en infrastructuur leggen ze links met recreatie en leefbaarheid van kleine kernen.

Qua rolopvatting zoeken de provincies, de een meer dan de ander, hoe ze van toegevoegde waarde kunnen zijn in het kader van de sportakkoorden. Die rol zoeken ze op bovenlokale regie, op kennisuitwisseling en op (financiële)

ondersteuning bij een of meer van de genoemde thema's. Over het algemeen is de financiële bijdrage van de provincies aan sport hooguit een paar miljoen op jaarbasis.

Gemeentelijke sportbedrijven

Een groot deel van de gemeenten heeft een sportbedrijf (soms ook sportserviceorganisatie genoemd) als uitvoeringsorganisatie. Deze lokale of regionale sportbedrijven geven uitvoering aan het lokale sportbeleid. Sportbedrijven zijn vaak verantwoordelijk voor de exploitatie en het beheer van sportaccommodaties, maar een deel houdt zich ook bezig met sport- en beweegstimuleringsbeleid.

Een deel van de sportbedrijven is verenigd in de Vereniging Sportbedrijven Nederland (VSBN). VSBN is in 2011 door zes sportbedrijven opgericht. Inmiddels hebben meer dan twintig sportbedrijven zich aangesloten en is het doel te groeien naar minimaal 35 actieve leden.

VSBN zet zich in voor het versterken van de bedrijfstak door samenwerking, belangenbehartiging, kennisdeling en het uitdragen van een gezamenlijke ambitie. Ze werkt veel samen met de Rijksoverheid, gemeenten en (landelijke) sportorganisaties en instellingen.

Beweegalliantie

In de 'Beweegbrief' (Ministerie van VWS, 2022a) meldt de minister dat 2022 een opbouwjaar is om een Beweegalliantie op te richten. Eind 2023 is op de website van de Beweegalliantie een indrukwekkende hoeveelheid partijen te zien die partner zijn van deze alliantie.[15] Het zijn vooral partijen die op een of andere manier werkzaam zijn op het brede terrein van de (preventieve) gezondheidszorg en bevordering van een gezonde leefstijl.

Hiermee lijkt het onderwerp bewegen ten minste op de agenda gezet binnen de (preventieve) gezondheidszorg. Bewegen is zo niet deel van de sportwereld, maar sport een (klein) deel van de grotere wereld gericht op de bevordering van een gezonde leefstijl.

De (ondersteuning van de) Beweegalliantie is organiek ondergebracht bij CAOP en bestaat eind 2023 uit een team van twaalf personen. Het ministerie van VWS voert de regie op de doelen en middelen van de Beweegalliantie. Het RIVM heeft de opdracht de uitwerking van de Beweegbrief, inclusief de activiteiten en resultaten van de Beweegalliantie, te monitoren, met als ijkpunt de ambitie verwoord in de Beweegbrief en de kwantitatieve uitwerking daarvan (dat in 2040 75% van de bevolking voldoet aan de beweegrichtlijnen).

Op de website van de Beweegalliantie is de kwantitatieve ambitie uitgewerkt naar het streven dat elk jaar 1,6 procent méér mensen gaan bewegen. Dat zouden tot

[15] Zie https://www.beweegalliantie.nl/

2040 elk jaar 285.000 Nederlanders moeten zijn voor wie bewegen 'het nieuwe normaal' is geworden.[16]

Dat is geen geringe ambitie in een vergrijzend land waar de bevolkingsgroei vooral uit immigratie komt. En waar bovendien de bevolking groeit, de ruimte om te bewegen schaars is (zie hoofdstuk 4) en de capaciteit om mensen in beweging te krijgen en te begeleiden beperkt (zie hoofdstuk 5).

De Beweegalliantie stimuleert allerhande organisaties om aan de slag te gaan met acties en initiatieven om zo een bijdrage te leveren aan het in beweging krijgen van meer Nederlanders. Het uitgangspunt is de inzet daar te doen waar de meeste impact te halen valt.

Met de Beweegbrief en oprichting van de Beweegalliantie kwam de staatssecretaris van VWS tegemoet aan een toezegging in de Preventiebrief van maart 2022 (Ministerie van VWS, 2022g). Daarin meldt de staatssecretaris dat in het Regeerakkoord van het kabinet Rutte IV (VVD et al., 2021) is afgesproken het Preventieakkoord door te zetten, 'met als doel een gezonde generatie in 2040, met een focus op de jeugd door sport, voeding en bewegen'.

Omdat cijfers van RIVM en CBS laten zien dat de gestelde doelen met de gehanteerde aanpak niet gehaald gaan worden, wordt de ingezette aanpak gecontinueerd en worden daar extra middelen voor vrijgemaakt. Met die extra middelen moet een 'extra impuls aan sporten en bewegen' worden gegeven.

Daarbij staat de staatssecretaris 'positief tegenover het neerzetten van een brede beweegaanpak', door met 'andere departementen en maatschappelijke organisaties kennis over effectieve interventies bijeen [te] brengen, draagvlak [te] creëren en afspraken [te] maken over interventies en maatregelen die gaan bijdragen aan de doelstelling dat 75% van de Nederlanders in 2040 aan de beweegrichtlijnen voldoet'.

In de Beweegbrief van juni 2022 krijgt de 'brede beweegaanpak' de vorm van de Beweegalliantie, die voor 2022 een budget van 10 miljoen krijgt uit de middelen voor het Preventieakkoord.

Kenniscentrum Sport en Bewegen

De naam van het Kenniscentrum Sport is aangepast naar Kenniscentrum Sport en Bewegen (KCSB). In december 2017 volgde Bert van Oostveen Remco Boer op als directeur-bestuurder. Het KCSB is in 2022 verhuisd van Ede naar Utrecht.

[16] Met 44 procent van een bevolking van 18 miljoen komen we op iets minder dan 8 miljoen Nederlanders die in 2022 de beweegnorm haalden. In 2040 voorspelt het CBS ongeveer 19 miljoen inwoners. Drie kwart daarvan is iets meer dan 14 miljoen Nederlanders die aan de beweegrichtlijnen voldoen. Dat betekent dat er tussen 2022 en 2040 in totaal meer dan zes miljoen mensen extra in beweging moeten komen om de ambitie te halen. Per jaar komt dat neer op 350.000. Het verschil met de 285.000 die de Beweegalliantie noemt, komt waarschijnlijk voort uit het niet meerekenen van de verwachte bevolkingsgroei.

De taken van het KCSB zijn er onveranderd op gericht kennis uit wetenschap, beleid en praktijk beschikbaar en toepasbaar te maken voor professionals in bewegen, zorg, welzijn, overheid, sport en onderwijs. Verder ondersteunt het KCSB als kennispartner projecten en trajecten als het Nationaal Sportakkoord, de ontwikkeling van het MOOI-programma Sport[17] van ZonMw en het grote onderzoek naar topsportcultuur.[18]

Vechtsportautoriteit en vechtsportbond

Op 30 november 2023 is in het Topsportcentrum Rotterdam de nieuwe Nederlandse Vechtsportbond (NVB) voorgesteld, die vanaf 1 januari 2024 actief is als sportbond.[19] De bond is er voor aanbieders en beoefenaren van en andere betrokkenen bij de vechtsporten kickboksen, thaiboksen en mixed martial arts. Oud-Tweede Kamerlid Peter Kwint is de eerste voorzitter van de NVB. NOC*NSF heeft de oprichting van de bond gesteund. De verwachting is dat de NVB snel kan aansluiten bij de koepelorganisatie NOC*NSF.

De oprichting van de NVB past bij het groeiende aantal beoefenaren van allerhande vormen van boksen, het groeiende aantal vechtsport- en boksverenigingen en het groeiende overige vechtsportaanbod. De bond beoogt alle 'reguliere' bondstaken op zich te nemen, zoals de registratie van wedstrijdsporters, de ontwikkeling van jeugdbeleid, het aanbieden van verzekeringen en de organisatie van Nederlandse Kampioenschappen.

De Nederlandse Vechtsportautoriteit (VA) blijft bestaan. De bondstaken van de VA gaan naar de NVB. De VA blijft als onafhankelijk toezichthouder bestaan om de toezichtstaken uit te voeren waarvoor ze in 2017 is opgericht.

Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen

In het advies 'De opstelling op het speelveld' bepleitte de Nederlandse Sportraad (2020a) dat de 'sportbranche' zelf zou investeren in 'een gezamenlijke visie en vertegenwoordiging van de branche'. In de ogen van NLsportraad ontbeert de sportsector namelijk een gezamenlijk ontwikkelde en gedragen strategische visie en is ze te versnipperd om 'een gezamenlijk geluid' te laten horen en samen te werken met andere branches.

Een (nieuwe) 'sportbranche-organisatie' is niet ontstaan. Wel zijn de belangrijkste spelers op het sportbeleidsveld[20], met uitzondering van het ministerie van VWS, in mei 2022 gestart met een Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen.[21]

[17] Zie MOOI in Beweging | ZonMw
[18] Zie Topsport - Kenniscentrum Sport en Bewegen
[19] Zie Nederlandse Vechtsportbond gepresenteerd: ambitieus bestuur wil sector verenigen - Vechtsportautoriteit
[20] Het gaat om NOC*NSF, VSG, KNVB, POS, MOS en VSBN.
[21] Zie https://sectoroverlegsport.nl Hier is onder meer de startnotitie te vinden van het Sectoroverleg.

Het sectoroverleg zet in op het stimuleren van sport en sportief bewegen voor alle Nederlanders, het verzilveren van de maatschappelijke waarde van sport en sportief bewegen, en het verhogen van de gezamenlijke impact. De samenwerking met de overheid en met andere sectoren zoals het bedrijfsleven, de zorg en het onderwijs is daarbij van belang.

In de startnotitie van het Sectoroverleg (zie noot 21) staat als eerste doelstelling het vaststellen van een 'collectieve strategische agenda'. Voor zover bekend is die eind 2023 nog niet beschikbaar. De andere doelstellingen liggen op het vlak van samenwerking en afstemming tussen de betrokken organisaties en het uitstralen van 'eenheid, verbinding en gezamenlijkheid', om zo de 'invloed, zichtbaarheid en effectiviteit' van de sector te bevorderen.

3.8 Tot slot

Samenwerkend besturen en de ontwikkeling van een sportbranche-organisatie

In de periode 2018-2013 nam het aantal spelers op het sportbeleidsveld toe. De spelers zetten in op afstemming van beleid of strategie en samenwerking via akkoorden, allianties en coalities, zowel binnen het sportbeleidsveld als met partijen uit andere sectoren, zoals zorg, welzijn, educatie en het bedrijfsleven. Nieuwe spelers zijn onder meer het POS, de MOS, de VSBN en de NLsportraad.

Het 'samenwerkend besturen' in de sport heeft een enorme impuls gekregen met het sluiten van het Nationaal Sportakkoord in 2018 (Reitsma et al., 2022). Iets soortgelijks zien we op het bredere speelveld van 'de gezonde leefstijl', waar sport en bewegen deel van uitmaken, zoals bij het Preventieakkoord, de Beweegalliantie en de nog niet genoemde Buitenspeelcoalitie.

Het Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen hangt tegen 'samenwerkend besturen' aan, in het bijzonder hoe dat invulling krijgt in het kader van het Nationaal Sportakkoord II. De partijen betrokken bij het sportakkoord buiten het ministerie van VWS stemmen in het Sectoroverleg hun strategieën onderling af en willen hun invloed vergroten door eenheid uit te stralen en gezamenlijk te opereren.

Het Sectoroverleg is daarmee niet de sportbranche-organisatie de NLsportraad voor ogen had. Daarvoor ontbreekt (vooralsnog) de gezamenlijke strategische agenda en visie, de slagkracht van een ondersteunend bureau en bovenal een duidelijke en gezaghebbende spreekbuis namens de hele sportbranche.

Sterker lokaal perspectief in sportbeleid

In de 'Rapportage Sport 2018' (Van der Poel et al., 2018) zagen we onderliggend aan de activiteiten in het sportbeleidsveld drie ontwikkelingen.

Ten eerste kregen gemeenten en het gemeentelijk perspectief meer nadruk in het landelijke sportbeleid. Dat werd gesymboliseerd doordat de verzamelde gemeenten in 2018 hoofdondertekenaar waren van het Nationaal Sportakkoord, naast het ministerie van VWS en NOC*NSF.

Deze ontwikkeling heeft zich sinds 2018 doorgezet in de uitwerking en implementatie van het sportakkoord, gekaderd door de lokale sport- of leefstijlakkoorden die in vrijwel elke gemeente tot stand zijn gekomen.

De BRC is daarbij door nagenoeg alle gemeenten gebruikt om niet alleen de lokale akkoorden op te stellen en lokale kernteams te vormen en te ondersteunen voor de uitvoering van de akkoorden, maar ook om de plannen om te zetten in daadwerkelijke acties. Deze decentrale nadruk in het samenwerkend besturen wordt voortgezet in het Nationaal Sportakkoord II.

Professionalisering van de sportsector

De tweede waargenomen ontwikkeling was de professionalisering van de sportsector. Deze ontwikkeling heeft zich sinds 2018 voortgezet. De NLsportraad is een permanent adviesorgaan geworden en de BRC is doorontwikkeld tot een subsidieregeling en gekaderd in de Brede SPUK .

Er wordt met steun van het ministerie van VWS gewerkt aan een Human Capital Agenda (HCA) Sport, met als insteek dat de professionele capaciteit van de sportsector zich zo ontwikkelt dat de sportsector op professioneel gelijkwaardige wijze kan samenwerken met andere sectoren en in staat is om de grote uitdagingen waar de sportsector voor is gesteld aan te kunnen.

Helaas is er nog geen enkele ontwikkeling te signaleren richting een academische (multidisciplinaire) opleiding sportwetenschappen bij een van de Nederlandse universiteiten, met een aanpalend academisch onderzoeksprogramma en mogelijkheden om te promoveren.

De sportsector is pragmatisch en sterk als het gaat om uitvoering van activiteiten. Maar de sector groeit in omvang en interne complexiteit en heeft te maken met steeds grotere interne en vooral externe (strategische) uitdagingen om de voorwaarden voor sporten en bewegen te blijven garanderen, zo niet te verbeteren.

Denk aan uiteenlopende zaken als toenemende regeldruk, verduurzaming van het sportvastgoed, ruimte voor en inrichting van een beweegvriendelijke omgeving, de teruglopende motorische vaardigheden van kinderen, vergrijzing en verkleuring van de bevolking, en individualisering.

De sportsector ontbeert (academisch gevormde) capaciteit om op strategisch niveau de slagkracht te ontwikkelen met deze externe uitdagingen (en nieuwe kansen) om te gaan en goed onderbouwd beleid te ontwikkelen, zeker op wat abstracter (en bovenlokaal) niveau.

Van effecten van naar voorwaarden voor sportbeoefening

De derde onderliggende ontwikkeling gesignaleerd in 2018 was een ‘verschuiving van de aandacht van de effecten van sport naar de voorwaarden voor goede, plezierige en veilige vormen van sportbeoefening’. Het woord ‘verschuiving’ is

achteraf gezien wat minder gelukkig gekozen. Er was en is nog steeds volop aandacht voor de maatschappelijke waarden en effecten van sport en bewegen.

Tegelijkertijd is de aandacht in de laatste jaren voor de voorwaarden voor een plezierige en veilige beoefening van sport en bewegen ontegenzeggelijk toegenomen, niet in het minst in het topsportbeleid. De nadruk op 'plezier' onderstreept het besef dat dit is wat veel mensen aan het sporten en bewegen krijgt en vooral aan het sporten en bewegen houdt. Dat plezier wordt bedreigd door onveilige situaties. Alleen al om deze reden is het dus zaak om sport en bewegen veilig te houden.

Toenemende complexiteit van het sportbeleidsveld

De drie in 2018 gesignaleerde ontwikkelingen in het sportbeleidsveld zullen zich naar alle waarschijnlijkheid voortzetten na 2023. In aanvulling op deze drie ontwikkelingen lijkt er sprake van een vierde ontwikkeling in het sportbeleidsveld. Dat is de opkomst van (vertegenwoordigers van) andere typen sport- en beweegaanbieders dan bonden en verenigingen, zoals stichtingen, bedrijven, zzp'ers en vormen van 'zelforganisatie'.

Deze ontwikkeling weerspiegelt het empirische gegeven dat de georganiseerde sport 'marktaandeel' verliest. Steeds meer mensen sporten of bewegen in een commerciële (fitnesscentrum) of informele setting (fietsgroepje), of in een sociale (buurthuis) of gezondheidsetting (loopgroep opgezet door fysiopraktijk).

Voor dit (groeiende) deel van het sport- en beweegaanbod gelden de andere genoemde ontwikkelingen ('lokaal', 'professioneel', 'plezier') net zo goed als voor de georganiseerde sport, en kunnen belangen, zorgen en kansen overlappen.

Maar voor het sportbeleidsveld als geheel maken ze dit beleidsveld (of 'de sportbranche') intern complexer, doordat ze andere bedrijfsculturen, financierings- en rechtsvormen en andere kansen en uitdagingen binnen brengen. En werkelijke of gepercipieerde belangentegenstellingen en/of concurrentie om schaarse middelen, zoals sportaccommodaties, beweegplekken in de openbare ruimte, subsidies en/of personeel.

Vooralsnog lijkt het Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen de aangewezen plaats om deze groter wordende interne complexiteit en externe uitdagingen van de sportsector te adresseren en te vertalen in een breed gedragen strategische agenda en visie, die eendrachtig en op aansprekende wijze kan worden uitgedragen en tot een hogere sport- en beweegdeelname leidt.

Hoofdstuk 4

Accommodatie van sport en bewegen

Om te kunnen sporten of bewegen is tijd en ruimte nodig waarin dat kan. Vooral sport vraagt om specifieke ruimte ('sportaccommodatie') en specifieke tijden (voor trainingen, wedstrijden en toernooien). Voor bewegen zijn de eisen aan tijd en ruimte meestal minder stringent. Dit hoofdstuk behandelt de (beleidsmatige) ontwikkelingen in de accommodatie van sport en bewegen sinds 2018. De nadruk ligt op de ruimtelijke aspecten daarvan.[22]

4.1 Groeiende beleidsaandacht voor de accommodatie van sport en bewegen

Vier redenen voor groeiende beleidsaandacht

Om verschillende redenen is de beleidsmatige aandacht voor de accommodatie van sport en bewegen sinds 2018 gegroeid, in het bijzonder op landelijk niveau.

Ten eerste was er de opname van een pijler Duurzame Sportinfrastructuur in het in 2018 gesloten Nationaal Sportakkoord en de aandacht voor topsportaccommodaties in de pijler Topsport van datzelfde Sportakkoord. In het nieuwe sportakkoord blijft de accommodatiethematiek aanwezig onder de naam 'Ruimte voor sport en bewegen'.

Ten tweede was er de vrijstelling van het aanbieden van sportmogelijkheden van btw-heffing, waardoor het voor gemeenten en sommige andere sportaanbieders niet langer mogelijk was de inkoop-btw terug te vragen. Om daarvoor te compenseren zijn twee subsidieregelingen in het leven geroepen (de SPUK (voor gemeenten) en de BOSA (voor andere sportaanbieders, voornamelijk verenigingen en stichtingen)). De uitvoering van deze subsidieregelingen is belegd bij het ministerie van VWS en de beleidsverantwoordelijkheid bij de directie Sport van dat ministerie.

In de tijd speelde dit op hetzelfde moment dat de gesprekken gaande waren over een sportakkoord. De subsidieregelingen zijn onderdeel geworden van het sportakkoord. Het budget van de Directie Sport van het ministerie van VWS was in 2019 meer dan drie keer zo groot als in 2018, vooral doordat de Directie Sport nu bijna een kwart miljoen aan subsidiegeld moest verdelen in de subsidieregelingen SPUK en BOSA .

[22] Dit hoofdstuk stoelt voornamelijk op *Sportaccommodaties in Nederland 2023* (Van der Poel & Hoekman, 2023) en *Sport en bewegen in de openbare ruimte* (Prins et al., 2021).

Ten derde was er de verplichting in het basisonderwijs om minimaal twee gymlessen per week aan te bieden en de verplichting voor gemeenten om te voorzien in voldoende accommodatie daarvoor (zie paragraaf 6.4).

En ten vierde de rol van de Rijksoverheid als laatste toevlucht bij de instandhouding van de sportinfrastructuur, toen vanwege de coronamaatregelen sportaccommodaties waren gesloten en met doorlopende kosten en zonder inkomsten zaten (zie hoofdstuk 7).

Rijksoverheid als nieuwe speler

De gemene deler van deze veranderingen is dat de Rijksoverheid zich heeft gemeld als speler op het terrein van sportaccommodaties. Het bouwen, beheren en exploiteren van sportaccommodaties is en blijft in Nederland vooral een zaak van particulier initiatief (verenigingen, stichtingen en bedrijven), gemeenten en scholen.

De zorg voor sportaccommodaties door gemeenten vindt plaats binnen de gemeentelijke autonomie; er gelden hiervoor geen wettelijke verplichtingen. Met de decentralisatie van het onderwijshuisvestingsbeleid naar gemeenten is de zorg voor accommodatie van het bewegingsonderwijs wettelijk wel een gemeentelijke aangelegenheid.

Nieuw ten opzichte van 2018 is dat de Rijksoverheid binnen de kaders van het sportakkoord met andere partijen, zoals andere ministeries, gemeenten en sportbonden en -koepels, meedenkt over de richting waarin het sportaccommodatiebeleid zich moet ontwikkelen, met hen ambities bepaalt en beweging in de richting van die ambities (zoals verduurzaming, vergroting van de toegankelijkheid en efficiënter gebruik) faciliteert met de subsidieregelingen SPUK en BOSA.

Data, kennis en monitoring

De toegenomen (landelijke) aandacht voor sportaccommodaties en beleid ter zake vraagt om meer data en kennis over sportaccommodaties. En om monitoring van de ontwikkelingen op dit terrein in het algemeen, en de voortgang in de pijler Duurzame Sportinfrastructuur van het Sportakkoord in het bijzonder. Het ministerie van VWS heeft het budget hiervoor binnen de instellingssubsidie van het Mulier Instituut de laatste jaren aanmerkelijk verruimd.

De thematiek van sportaccommodaties heeft ook een plek gevonden in het nieuwe onderzoeksprogramma van ZonMw: het programma Missiegedreven Ontwikkeling van Onderzoek en Innovatie sport en bewegen (MOOI in Beweging). Dit programma richt zich op zes 'venijnige' problemen in de sport, waaronder de onderbenutting van de sportinfrastructuur. De bedoeling is dat in 2024 het onderzoeksprogramma voor dit thema in uitvoering komt.

4.2 Sportaccommodaties

In Sportakkoord I stonden drie thema's centraal in de pijler Duurzame Sportinfrastructuur: verduurzaming van het sportvastgoed, de (fysieke) omgeving beweegvriendelijker maken, en werken aan een betere benutting van en een lager exploitatietekort bij sportaccommodaties.

In Sportakkoord II komen deze thema's terug, aangevuld met de thema's '(Betere) spreiding en bereikbaarheid van sportinfrastructuur' en '(Efficiënter) ruimtegebruik van sportinfrastructuur'.

Op elk van deze thema's gaan we in, met twee aanvullingen: toegankelijkheid en topsportinfrastructuur. Bij toegankelijkheid is er een link met de pijler Diversiteit en Inclusie van het sportakkoord, waarbij aandacht wordt gevraagd voor onder meer de fysieke en de financiële toegankelijkheid van het sportaanbod. Aandacht voor de topsportinfrastructuur komt vooral uit de topsportpijler van de sportakkoorden.

De ontwikkelingen op het gebied van sportaccommodaties volgen we met de kernindicator Sportaccommodaties.[23] De kernindicator laat sinds de eerste meting in 2015 een constant beeld zien van ongeveer 21,5 sportaccommodaties per 10.000 inwoners.

Dat betekent dat het aantal accommodaties in absolute zin is toegenomen, want het aantal inwoners in Nederland is tussen 2015 en 2022 met zo'n 600.000 gegroeid. De groei zit vooral bij nieuwe typen accommodaties, zoals beachvelden, klimhallen en padelbanen. Het aanbod van traditionele sportvoorzieningen (sportparken, sporthallen en zwembaden) blijft achter bij de bevolkingsgroei (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Verduurzaming sportvastgoed

De belangrijkste impuls tot verduurzaming van het sportvastgoed is gekomen met de ondertekening van de Routekaart Verduurzaming Sport in 2020, in het verlengde van het Klimaatakkoord van 2019 en geland in de sportwereld als de pijler Duurzame Sportinfrastructuur van het Nationaal Sportakkoord (2018-2022). Het nieuwe sportakkoord blijft op de koers uitgezet door de routekaart. Een duurzame sportinfrastructuur versterkt het fundament voor de sport.

De routekaart focust op vier punten: CO_2-reductie, circulair gebruik van materialen, uitbannen van gewasbeschermingsmiddelen en een klimaatadaptieve sportomgeving. In de BOSA-regeling kunnen sportaanbieders aanvullende subsidies krijgen bij hun investeringen in sportvastgoed, als ze maatregelen nemen op een of meer van deze punten.

In 'Sportaccommodaties in Nederland 2023' concluderen we dat in de afgelopen jaren de meeste investeringen zijn gedaan op het gebied van CO_2-reductie. Het lijkt er sterk op dat de oplopende energieprijzen, en zeker de energiecrisis in de winter

[23] Zie Sportaccommodaties | Sport en bewegen in cijfers

van 2022-2023, stimuleerden om maatregelen te nemen die het energiegebruik beperken (zoals aanbrengen van ledverlichting) of (relatief goedkope) duurzame energie opleveren (vooral het installeren van zonnepanelen).

De motivatie om deze maatregelen te nemen schuilt minstens zoveel in de wens de exploitatielasten te beperken als in de wens om de CO_2-uitstoot te reduceren. Hoe dan ook, de sportsector lijkt vooruit te lopen op het tijdpad voor de reductie van CO_2-uitstoot zoals uitgetekend in de Routekaart Verduurzaming Sport.

De investeringen in circulair gebruik van materialen en klimaatadaptieve maatregelen zijn nog bescheiden, maar tonen een opgaande lijn. Wat betreft het uitbannen van gewasbeschermingsmiddelen zijn, na een lange aanloop vanaf de eeuwwisseling, de laatste jaren forse stappen gezet, maar lijkt de ontwikkeling naar volledige uitbanning van die middelen nu te stokken.

Dit is mede het gevolg van lopende gerechtelijke procedures. Met ingang van 1 januari 2023 zou een verbod op gewasbeschermingsmiddelen van kracht moeten zijn. Tegen dit verbod is geprocedeerd tot aan de Hoge Raad, die het verbod niet als onrechtmatig beschouwt en de zaak heeft verwezen naar het Gerechtshof van Amsterdam. Een uitspraak van het Gerechtshof wordt eind 2023 verwacht.

Andere redenen dat het terugdringen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op grassportvelden lijkt te stokken, zijn de hogere kosten van alternatieve vormen van onkruidbestrijding, de lage tolerantie van onkruid in de grasvelden bij gebruikers en onduidelijkheden in de regelgeving.

Financiering en exploitatie van sportaccommodaties

Er is een grote mate van continuïteit in de exploitatie en (publieke) financiering van sportaccommodaties in de periode 2018-2023, ondanks diverse crises enerzijds en ambities om de sport- en beweegdeelname te stimuleren anderzijds. De financiële stabiliteit is eveneens in lijn met de oplopende kosten voor sportaccommodaties aan de ene kant en aan de andere kant lichte dalingen in de aantallen sportaccommodaties die meestal geheel of gedeeltelijk door gemeenten in stand worden gehouden, zoals zwembaden, sporthallen en sportparken.

De trend naar het op afstand plaatsen van het sportaccommodatiebeleid door gemeenten zet door, maar de laatste jaren in afgezwakt tempo. Voor zover er sprake is van groei van sportaccommodaties, betreft het over het algemeen initiatief van niet-gemeentelijke partijen, zoals bedrijven, scholen, stichtingen en verenigingen. Waarschijnlijk blijft het aandeel gemeentelijke accommodaties in het totale aantal sportaccommodaties de komende tijd dalen.

De gemeentelijke sportuitgaven stijgen mee met de inflatie, en het aandeel sportaccommodaties in die uitgaven blijft tussen de 70 en 75 procent. De gemeentelijke huurtarieven stijgen eveneens iets, in lijn met de inflatie. Ze worden niet veel kostendekkender en we zien beperkte beleidsinzet om de kostendekkendheid omhoog te krijgen door tariefsverhogingen. Het effect van

stijgende huurprijzen op de financiële toegankelijkheid of betaalbaarheid van de sport is beperkt.

In lijn met de ambities in de pijler Duurzame Sportinfrastructuur om de bezetting en het (maatschappelijke) rendement van de (gemeentelijke) sportvoorzieningen te verhogen gaat de interesse uit naar mogelijkheden om het gebruik van sportaccommodaties tijdens daluren (overdag, op zondag, in schoolvakantietijden) te vergroten.

In het nieuwe sportakkoord ligt het accent op 'duurzame exploitatie', waarbij maatregelen gericht op een betere bezetting van de accommodaties worden gecombineerd met maatregelen om de kosten voor energie te beteugelen. Er wordt gezocht naar modellen om de 'maatschappelijke waarde' van sportaccommodaties, en daarmee hun betekenis, te vergroten. Zoals eerder gezegd is dit exploitatievraagstuk een belangrijk thema in het onderzoeksprogramma MOOI van ZonMw, dat start in 2024.

Toegankelijkheid

Bij toegankelijkheid is een onderscheid te maken tussen persoonsgeboden factoren en omgevingsfactoren, waarbij die laatste uiteenvallen in aspecten van fysieke, sociale, praktische en informatie-/digitale toegankelijkheid.

De bewustwording van en de beleidsaandacht voor toegankelijkheid is de laatste jaren toegenomen. Dit is zichtbaar in en bevorderd door Diversiteit en Inclusie als een van de zes pijlers van de oude en het nieuwe Nationaal Sportakkoord. Gemeenten noemen nu 'goede toegankelijkheid' als de op één na belangrijkste doelstelling voor hun accommodatiebeleid. Het thema kan op veel draagvlak rekenen bij de bevolking.

Net als duurzaamheidsmaatregelen kunnen toegankelijkheidsmaatregelen ondersteuning krijgen vanuit de BOSA-regeling, waarmee de subsidie kan worden aangevuld tot 30 procent van het investeringsbedrag. Daarmee is er een landelijke stimuleringsmaatregel om sportaccommodaties aan te passen en toegankelijker te maken met automatische deuren, (til)liften en dergelijke voor onder meer rolstoelers, slechtzienden en slechthorenden. In 2022 is bijna 900.000 euro aan maatregelen goedgekeurd.

Van de feitelijke toegankelijkheid op accommodatieniveau is geen goed beeld. Wel is via Uniek Sporten van 327 gemeenten (= 95%) zicht op in totaal 7.379 aangepaste sport- en beweegactiviteiten. Hiervan mag worden aangenomen dat die activiteiten plaatsvinden op locaties[24] die voldoende toegankelijk zijn voor de doelgroepen van dit aanbod.

[24] Die locaties hoeven niet als sportaccommodaties geregistreerd te zijn, en één locatie kan ruimte bieden aan meerdere activiteiten.

Het algemene beeld hiermee is dat het onderwerp toegankelijkheid op de kaart staat en de toegankelijkheid verbetert. Toegankelijkheid is wel een erg veelvormig onderwerp door de veelheid van sociale, fysieke, praktische en informatieve aspecten en de diversiteit van doelgroepen. Dat impliceert dat er veel verschillende maatregelen genomen moeten worden, voor vaak in omvang beperkte doelgroepen, wat (uitvoering van) beleid tijdrovend en relatief kostbaar maakt. Dat geldt ook voor het vastleggen van de toegankelijkheidskenmerken van de ruim 20.000 sportaccommodaties.

Spreiding en planning

De Nederlander is in het algemeen tevreden over de bereikbaarheid van en variatie in sportaccommodaties in de buurt. Er is minimaal één reguliere sportaccommodatie per 814 inwoners beschikbaar. Binnen een straal van 1,6 kilometer van huis vindt de gemiddelde Nederlanders een fitnesscentrum, voetbalaccommodatie, tennispark én sporthal.

Deze bevindingen lijken niet direct aanleiding te geven om 'betere spreiding en bereikbaarheid van sportinfrastructuur' een speerpunt te maken in de pijler 'Ruimte voor sport en bewegen' van Sportakkoord II. Toch is het terecht dat de spreiding, toegankelijkheid en bereikbaarheid van de sport zijn opgenomen in het nieuwe sportakkoord.

Want wat beleidsmatige aandacht vraagt, is dat de bevolking harder groeit dan het aantal traditionele, vaak gemeentelijke sportaccommodaties, zoals sportparken, sporthallen en zwembaden. Dat kan betekenen dat onbenutte ruimte in bestaande voorzieningen gevuld wordt, maar daar zit een grens aan. Zit een accommodatie 'vol', dan ontstaan wachtlijsten en daarmee een mogelijk negatief effect op de sportdeelname.

Extra probleem is dat de bevolking niet overál harder groeit dan het aantal accommodaties. Dit is vooral het geval in de (Rand)stedelijke gebieden. In de landelijke gebieden is, zeker aan de randen van het land, juist sprake van krimp en vergrijzing van de bevolking.

In het landelijk gebied zien we verkleining van het draagvlak voor de bestaande voorzieningen. Het risico is daar dat een accommodatie, wanneer zich hoge kosten aandienen voor renovatie of nieuwbouw, wordt gesloten of samengevoegd met een andere. Dat betekent minder ruimte voor en grotere spreiding van sportverenigingen door opheffingen of fusies, verdunning van competities en grotere reisafstanden, waardoor sporten minder aantrekkelijk wordt en een negatieve spiraal in gang wordt gezet.

In de (Rand)stedelijke gebieden houdt de groei van de accommodaties, als die er al is, de groei van de bevolking niet bij. Dit betekent dat verenigingen daar wachtlijsten aanhouden en potentiële sporters moeten uitwijken naar andere vormen van sport of minder sporten dan ze zouden kunnen en willen.

Topsportaccommodaties

In het kader van de pijler Topsport die inspireert van het eerste sportakkoord is er een sleutelproject topsportaccommodaties gestart (Reitsma et al., 2022). Dit project beoogde een plan van aanpak te ontwikkelen voor de modernisering en aanvulling van de bestaande topsportinfrastructuur. Daartoe is een onderzoek uitgevoerd naar topsporttrainingsaccommodaties, gevolgd door aanbevelingen voor verbetering.

Een landelijk overzicht van topsportaccommodaties, in combinatie met een langetermijnplanning, bleek te ontbreken. De aanbeveling was om met betrokken partijen, zoals gemeenten en sportbonden, tot een strategisch vastgoedplan voor de topsport te komen, in het bijzonder voor trainingsaccommodaties.

Inmiddels biedt paragraaf 2.4 van 'Sportaccommodaties in Nederland 2023' (Van der Poel & Hoekman, 2023) een goed beeld van 'bijzondere sportaccommodaties' in Nederland, zoals de stadions voor betaald voetbal, schaats-, wieler- en roeiaccommodaties, en 56 (top)sportaccommodaties die worden gebruikt voor topsportwedstrijden. En verder accommodaties voor trainings- en scholingsactiviteiten en innovatiecentra.

Het initiatief voor de ontwikkeling en exploitatie van sportaccommodaties ligt met name bij sportbonden en gemeenten. In sommige gevallen steunen provincies deze initiatieven met geld, en in een enkel geval (ook) de Rijksoverheid (Thialf, Pieter van den Hoogenband Zwemstadion). De Rijksoverheid ondersteunt wel topsporters en opleidingsprogramma's, maar betrokkenheid bij topsportaccommodaties heeft tot nu toe een incidenteel karakter.

Het nieuwe sportakkoord heeft als uitgangspunten het verstevigen van het fundament en het vergroten van het bereik en de betekenis van sport en bewegen. Bij de pijler 'Maatschappelijke waarde van topsport' staan de vier opgaven centraal die zijn geformuleerd in het 'Strategisch kader Topsport 2032' (Ministerie van VWS et al., 2023a) (zie paragraaf 6.1). Gesteld wordt dat hiermee het fundament onder de topsport wordt verstevigd, en bereik en betekenis worden vergroot. Bij het fundament van de topsport gaat het vervolgens vooral over zaken als integriteit en trainingsomstandigheden, en lijkt de topsportinfrastructuur uit beeld verdwenen.

Een strategisch plan voor de topsportinfrastructuur lijkt niettemin onontbeerlijk voor het op de lange termijn verstevigen van het fundament van de topsport in Nederland. Zo'n plan vergt een meerjarenplanning, met oog voor zaken als verduurzaming, exploitatie, wedstrijd- en toernooikalender, beheer en onderhoud. En een herijking om de vier jaar, uitgaande van de vraag of we in Nederland over de in aantal en kwaliteit juiste wedstrijd- en trainingsaccommodaties beschikken, passend bij de wedstrijd- en toernooi-/sportevenementenkalender en de sporten waarmee Nederland kan of wil 'scoren'.

Zo'n strategisch plan voor de topsportinfrastructuur vraagt daarnaast om een heldere taakverdeling tussen de verschillende betrokken partijen (overheden,

bedrijven, sportbonden) en financieringssystematiek. Het is vreemd dat gemeenten moeten opdraaien voor alle bouw- en exploitatielasten, wanneer het gaat om bovenlokale of zelfs nationale voorzieningen. Cofinanciering, in elk geval van de onrendabele top van deze voorzieningen, door provincies en Rijk zou passen bij deze voorzieningen met bovenlokale betekenis.

4.3 De beweegvriendelijke omgeving

Een nieuwe kernindicator beweegvriendelijke omgeving

De kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving is ontworpen om de ontwikkelingen in de beweegvriendelijkheid van de omgeving te volgen.

Door het beschikbaar komen van nieuwe data en rekenmethoden, nieuwe wetenschappelijke inzichten en de wens te kunnen beschikken over inzicht in de beweegvriendelijkheid van de omgeving op buurtniveau, is de berekeningswijze van de kernindicator aangepast (Prins et al., 2021). De nieuwe kernindicator is opgebouwd uit vier deelindicatoren: recreatief groen en blauw, sportaccommodaties, sport- en speelplekken, en nabijheid van voorzieningen.

De kernindicator scoort het hoogst in stedelijk gebied. In totaal en op alle deelindicatoren, behalve recreatief groen en blauw. Dit vloeit voort uit de gevoeligheid van de indicator voor nabijheid (Rauws & Noordzij, 2023a).

De nieuw berekende kernindicator scoorde in 2022 65 van de 100 punten, tegen 60 in 2020.[25] Dat de score op de kernindicator in twee jaar tijd zo fors is gestegen, kan drie oorzaken hebben:

- De beweegvriendelijkheid is door fysieke ingrepen daadwerkelijk toegenomen (denk aan het aanleggen van speelplekken of nieuwe fietspaden).
- Het aantal inwoners in de nabijheid van bestaande voorzieningen is toegenomen, omdat de indicator gevoelig is voor de afstand die bewoners hebben af te leggen tot de diverse beweegvriendelijke voorzieningen.
- Er zijn betere en completere data. Dit speelde vooral bij de registratie van sport- en speelplekken en sportvoorzieningen (Rauws & Noordzij, 2023b).

De beweegvriendelijke omgeving in het Nationaal Sportakkoord

De ‘verdere versterking van de beweegvriendelijke omgeving’ is een van de speerpunten in de pijler ‘Ruimte voor sport en bewegen’ van het nieuwe sportakkoord. In het vorige sportakkoord kwam eenzelfde soort ambitie voor: ‘Nederland wordt steeds beweegvriendelijker’.

De ‘Monitor Sportakkoord 2022’ (Reitsma et al., 2022) concludeerde dat de inzet op dit thema zich ‘nog niet tastbaar [heeft] uitbetaald in meer sport- en bewegingsmogelijkheden in die buitenruimte of een betere beleidsmatige verankering’. De maatregelen die bij deze ambitie werden getroffen gingen ook niet

[25] Zie Beweegvriendelijke omgeving | Sport en bewegen in cijfers

veel verder dan 'aandacht vragen' en 'kijken naar de rol van sport- en beweegvriendelijke in de omgevingsvisies'.

Het nieuwe sportakkoord volgt bij het thema beweegvriendelijke omgeving eenzelfde aanpak als in het eerste sportakkoord. Het vraagt gemeenten om 'in de inrichting van leefomgeving de verbinding te leggen met de Omgevingswet, door aandacht te hebben voor de ruimte voor sport en bewegen en de ruimte hiervoor open en toegankelijk te houden'. Dit lijkt geen aanpak die gaat leiden tot andere conclusies dan op dit terrein getrokken bij het aflopen van het eerste sportakkoord.

Groeiende populariteit sporten en bewegen in buitenruimte

Het feit dat de beweegdeelname sinds 2000 nog wel licht is gegroeid, terwijl de sportdeelname stabiel is gebleven, heeft voor een belangrijk deel te maken met de groei van het sporten en sportief bewegen in de buitenruimte. Mensen zijn meer gaan fietsen en vooral gaan wandelen en hardlopen. Bovendien zien we de opkomst van nieuwe activiteiten in de buitenruimte, zoals *urban sports*, bootcamp en buitenfitness. De vergrijzing stuwt de groei in wandelen en fietsen. De nieuwere activiteiten spreken vooral jeugdigen en volwassenen aan.

Door deze stijgende belangstelling voor allerlei vormen van sportief bewegen in de buitenruimte neemt de druk op die ruimte toe, vooral in de (Rand)stedelijke gebieden. In die gebieden neemt de bevolkingsomvang harder toe dan de ruimte en mogelijkheden voor sport en sportief bewegen.

Hoe maken we Nederland beweegvriendelijker?

Het strategisch en bovenlokaal denken over het sportief (mede)gebruik van de buitenruimte hebben geleden onder de weggevallen aandacht voor (openlucht)recreatie bij de Rijksoverheid (en provincies).

Vel bovenlokale recreatievoorzieningen en recreatieve routestructuren zijn ontwikkeld en aangelegd in de jaren zestig tot negentig in de vorige eeuw. Dit is de sportief-recreatieve infrastructuur die we gebruiken om te wandelen, te fietsen, hard te lopen, paard te rijden, in open water te zwemmen en te zeilen. Vanaf de jaren negentig is de regie en steun van de Rijksoverheid op dit terrein gaandeweg verdampt. Het kabinet Rutte I trok definitief de stekker uit het recreatiebeleid, gesymboliseerd door de sluiting van het Kenniscentrum Recreatie in 2010 (Prins et al., 2021).

De toenemende druk op de beschikbare sportief-recreatieve ruimte vraagt om een hernieuwde aandacht voor een beweegvriendelijke omgeving. Hierbij past de opname van dit thema in het Nationaal Sportakkoord en de lokale sportakkoorden

In opdracht van het Kenniscentrum Sport en Bewegen (KCSB) hebben Rauws & Noordzij (2023b) een eerdere inventarisatie van argumenten om te investeren in de beweegvriendelijke omgeving van TNO geactualiseerd en aangevuld met nieuwe inzichten. Deze argumenten lopen van bijdragen aan motorische ontwikkeling en fysieke en mentale gezondheid tot bevordering van vormen van actieve

verplaatsingen (fietsen, lopen), een fijner woon- en leefklimaat, en bijdragen aan beleid gericht op bevordering van biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Een van de argumenten is de bijdrage van buitenspelen aan de gezondheid en motorische ontwikkeling van kinderen. De deelindicator Sport- en speelplekken van de kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving volgt het aanbod van plekken in de buitenruimte die zijn ingericht om te kunnen spelen en (informeel) sporten, zoals trapveldjes, speeltuinen en pleintjes met spel- en sportmateriaal (denk aan glijbanen, klimrekken en tafeltennistafels, goaltjes en baskets). Helaas is nog niet van alle gemeenten een deugdelijk en compleet overzicht van alle sport- en speelplekken beschikbaar.

De stijging van de deelindicator Sport- en speelplekken van 77 naar 80 van de 100 punten heeft vooral te maken met een betere registratie in 2022 vergeleken met 2020. Goed zicht op de daadwerkelijke veranderingen in de beschikbaarheid van sport- en speelplekken in de omgeving vereist dat de registratie van deze plekken in alle gemeenten op orde is en wordt gedeeld (Rauws & Noordzij, 2023c).

Er zijn al met al dus genoeg redenen om het beleid op het thema beweegvriendelijke omgeving te intensiveren. Gemeenten hebben een belangrijke rol te spelen in dit beleid, onder meer door het belang van de beweegvriendelijkheid van de omgeving zwaar mee te laten wegen in de omgevingsvisies die ze ontwikkelen.

Hierbij is een rol weggelegd voor provincies en het Rijk. Zij zullen enerzijds aandacht moeten schenken aan de beweegvriendelijkheid van de omgevingsvisies die zij opstellen, in het bijzonder waar het gaat om bovenlokale recreatieve voorzieningen en routestructuren, zoals meren, fiets- en wandelpaden, recreatieve vaarroutes, ruiterpaden en mountainbikepaden.

Anderzijds moeten ze zorgen voor het beleidsinstrumentarium (normenstelsels, subsidieregelingen, goede voorbeelden, toetsen/schouwen en dergelijke) en de opbouw van de benodigde capaciteit, kennis en data. Met ‘capaciteit’ bedoelen we dan het opleiden van ambtenaren die beschikken over kennis en vaardigheden op het gebied van planning en ruimtelijke ordening, gekoppeld aan kennis over de sport- en beweegsector.

Deze ambtenaren zullen het belang en de mogelijkheden van het beweegvriendelijk inrichten van de leefomgeving moeten borgen in het ontwikkelen van omgevingsvisies en het uitvoeren van het ruimtelijk beleid.

4.4 Tot slot

Tevredenheid over beschikbaarheid en bereikbaarheid van sportvoorzieningen

Om te kunnen sporten en sportief bewegen hebben we accommodaties en een beweegvriendelijke omgeving nodig. Dit maakt de zorg voor de accommodatie van sport en bewegen deel van de zorg voor het fundament van de sport, een van de drie hoofdambities van het nieuwe sportakkoord.

Vergeleken met het buitenland en vergeleken in de tijd staat het er goed voor met de accommodatie van sport en bewegen. De Nederlander is behoorlijk tevreden over bereikbaarheid, toegankelijkheid en variatie in beschikbare accommodaties. Wel iets minder over de betaalbaarheid en bereikbaarheid met openbaar vervoer. 'Objectief' kunnen we vaststellen dat de gemiddelde Nederlander binnen een straal van 1,6 kilometer zowel een sporthal als een sportpark, tennisbaan en fitnesscentrum kan vinden.

Maar wat is, kan (of moet) veranderen. En wat is, kan wellicht nog beter. We zien meerdere spanningen opbouwen en aandachtspunten ontstaan.

Betaalbaarheid van sportvoorzieningen staat onder druk
Ten eerste zien we een spanning tussen enerzijds oplopende kosten en anderzijds de wens om de sport(accommodaties) betaalbaar te houden. Die oplopende kosten zitten in hogere energieprijzen, hogere bouw- en loonkosten, kosten van verduurzaming en vergroting van de fysieke toegankelijkheid, en oplopende grondkosten (met name in de (Rand)stedelijke gebieden). Er is dus in toenemende mate nood aan exploitatiemodellen met hogere opbrengsten en/of lagere lasten, om de betaalbaarheid van de accommodaties niet in gevaar te brengen.

Toenemende regionale verschillen
Ten tweede zien we toenemende regionale verschillen. Hoog over: tussen het landelijk gebied en de (Rand)stedelijke gebieden. In het landelijk gebied vergrijst en krimpt te bevolking en loopt het draagvlak voor (gemeentelijke) sportvoorzieningen zoals zwembaden, sporthallen en sportparken terug. In (Rand)stedelijke gebieden groeit de bevolking harder dan de beschikbaarheid van sportaccommodaties en mogelijkheden voor sportief gebruik van de buitenruimte. Met als gevolg wachtlijsten, oplopende tarieven en uitval.

Groei sport- en beweegdeelname vergt groei investeringen in accommodaties
Ten derde zien we een spanning opbouwen tussen enerzijds de stijgende ambities wat betreft de sport- en beweegdeelname, en anderzijds de beschikbare middelen (en ruimte). Als de sport- en beweegdeelname fors omhoog moet, moeten ook de investeringen in sportaccommodaties en de beweegvriendelijke omgeving omhoog, zowel voor de bouw als voor het onderhoud en de exploitatie.

Sowieso zullen de komende jaren veel inspanningen moeten worden geleverd om de bestaande accommodaties en voorzieningen, waarvan er veel stammen uit de jaren zestig tot en met tachtig van de vorige eeuw, grondig te renoveren of te vervangen.

Daarbij komt dat er, zeker in de (Rand)stedelijke gebieden, een toenemend tekort aan (enigszins betaalbare) ruimte is voor grootschalige sportvoorzieningen, in het bijzonder sportparken. Tegelijk vrezen veel gemeenten te moeten bezuinigen als de voorziene korting op het Gemeentefonds in 2026 doorgang vindt.

Los daarvan kampen gemeenten al in toenemende mate met problemen om hun begroting sluitend te krijgen. Omdat sportbeleid wordt betaald uit de 'vrije ruimte' en er op dit terrein geen verplichtingen voor gemeenten zijn, is het niet onwaarschijnlijk dat het sportbeleid getroffen wordt als gemeenten daadwerkelijk fors moeten bezuinigen. Uitbreiding van het sportaanbod wordt dan wel heel onwaarschijnlijk.

Georganiseerde sport verliest marktaandeel

Ten vierde daalt het 'marktaandeel' van de meer traditionele (gemeentelijke) sportaccommodaties zoals sportparken, sporthallen en zwembaden ten opzichte van andere typen accommodaties (zoals fitnesscentra en commercieel geëxploiteerde padelcentra en klimhallen) en het gebruik van de buitenruimte.

Aandachtspunt hierbij is dat het aandeel 'georganiseerde sport' in de totale sport-, en zeker in de beweegdeelname, daalt. Dat betekent dat het (gemeentelijke) sportbeleid steeds minder effectief wordt in het sport- en beweegbeleid als het alle ballen blijft zetten op de georganiseerde sport (verenigingsaanbod en accommodaties die vooral aan verenigingen worden verhuurd).

Capaciteit van gemeentelijke sportafdelingen om aan te haken op ruimtelijk beleid beperkt

Als laatste aandachtspunt noemen we de beperkte mogelijkheden die gemeenten hebben om adequaat in te spelen op de argumenten voor en voordelen van investeren in de beweegvriendelijke omgeving.

Dat geldt ook voor de vraagstukken die zich voordoen bij de instandhouding, verduurzaming, exploitatie en uitbreiding van het bestand aan sportaccommodaties, en inpassing van sport en de beweegvriendelijke omgeving in omgevingsvisies. En voor de uitdagingen die er zijn bij bovenlokale voorzieningen (zoals ijsbanen, wielerbanen, sporthallen met tribunecapaciteit, aangepaste voorzieningen, en zo verder), elementen van de topsportinfrastructuur, en bovenlokale routestructuren, sportief-recreatieve voorzieningen en sportevenemententerreinen.

Gemeenten missen instrumentarium en (voldoende) gekwalificeerd personeel. Hier kan eigenlijk alleen Rijksbeleid in voorzien, en deels provincies. Dit geldt ook voor visieontwikkeling en regionale en nationale afstemming (waar komt wat, en wie betaalt/betalen dat?).

Hoofdstuk 5

De organisatie van sport en bewegen

In dit hoofdstuk gaan we in op de belangrijkste ontwikkelingen in de organisatie van de sport in Nederland. In het kader daarvan bespreken we het sportakkoord, de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC), het brede(re) beleidsveld Gezonde leefstijl en de Human Capital Agenda.

5.1 Sportakkoord I: Sport Verenigt Nederland (2018-2022)

In 2018 ondertekenden het ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG het Nationaal Sportakkoord.[26] Het doel van dat akkoord was dat iedereen in Nederland nu en in de toekomst zonder belemmeringen in een veilige en gezonde omgeving plezier in sport en bewegen kan hebben (Ministerie van VWS et al., 2018).

Het Nationaal Sportakkoord betekende een nieuwe aanpak van het Nederlandse sportbeleid. De overheid, gemeenten en georganiseerde sport bundelden hun krachten om samen aan de ambities van het sportakkoord te werken. De looptijd van het eerste sportakkoord is in 2021 verlengd tot einde 2022.

Deelakkoorden

In het Nationaal Sportakkoord stonden zes thema's centraal waarvoor deelakkoorden zijn opgesteld en ondertekend. De zes deelakkoorden waren:

- Inclusief sporten en bewegen: sport- en beweegplezier in een inclusieve sport- en beweegomgeving;
- Duurzame infrastructuur;
- Vitale sport- en beweegaanbieders;
- Positieve sportcultuur;
- Van jongs af aan vaardig in bewegen;
- Topsport die inspireert.

Drie implementatielijnen

De implementatie van het akkoord verliep langs drie lijnen: de lokale lijn, de sportlijn en de nationale lijn.

- **De lokale lijn**

De lokale lijn is gericht op het breder verankeren en duurzaam versterken van sport en bewegen als doel en middel in de samenleving. Met nieuwe samenwerkingsverbanden op lokaal (of regionaal) niveau moet met gezamenlijke inzet, budgetten en energie aan gedeelde ambities worden gewerkt.

[26] Deze paragraaf stoelt grotendeels op de Monitoren Sportakkoord I, in het bijzonder Reitsma et al. (2022).

Binnen de lokale lijn zijn met hulp van sportformateurs lokale sportakkoorden opgesteld. In november 2020 hadden vrijwel alle Nederlandse gemeenten een lokaal of regionaal sportakkoord gesloten. Met uitvoeringsbudgetten vanuit de lokale lijn wordt uitvoering gegeven aan de lokale akkoorden.

VSG is trekker van de lokale lijn, biedt gemeenten op velerlei wijzen ondersteuning en werkt hierbij samen met de andere partners van het sportakkoord.

- **De sportlijn**

In de sportlijn draagt de gezamenlijke sport (NOC*NSF, sportbonden en NL Actief) bij aan de lokale en landelijke samenwerking rond de sportaanbieder (in de sportlijn 'club' genoemd) en de ondersteuning van clubs en vrijwilligers.

De activiteiten richten zich op de volgende onderwerpen:

- versterking en verbinding van lokale sport;
- kwaliteitsvolle en effectieve verenigingsondersteuning, supportdesk en registratiesysteem;
- online kaderontwikkeling;
- positieve sportcultuur en grensoverschrijdend gedrag;
- inclusief sporten en bewegen en diversiteit;
- normen en verduurzaming sportaccommodaties;
- gezonde sportomgeving en meer mensen in beweging.

De belangrijkste thema-overstijgende activiteiten in de sportlijn zijn:

- de inzet van Adviseurs Lokale Sport;
- de beschikbaarheid van diensten (services) om sportaanbieders te ondersteunen;
- de doorontwikkeling van het Sport Professionals Netwerk;
- het optimaliseren van het supportsysteem (helpdesk) en registratiesystemen.

De kaders voor de inzet van de Adviseurs Lokale Sport zijn per 1 januari 2022 veranderd. Er ligt meer nadruk op de beleidsadviserende rol van de adviseurs. Per VSG-regio werken een adviseur vanuit de georganiseerde sport en een adviseur vanuit een provinciale sportservice samen als duo.

- **Nationale lijn**

De nationale lijn richt zich op kennisdeling, borging en validatie binnen de thema's van het sportakkoord. Het doel hiervan is om vraagstukken te beantwoorden en gedragsverandering teweeg te brengen.

Het ministerie van VWS is trekker van de nationale implementatielijn en voert verschillende typen (ondersteunende) activiteiten uit (of laat die uitvoeren), zoals:

- het verlenen van projectsubsidies en -opdrachten;
- innovatieprojecten, door challenges uit te zetten via Sportinnovator;
- kennis- en validatievraagstukken;
- het opzetten van een Community of Practice (CoP) buurtsportcoaches.

Het kennisvraagstuk 'Menselijk kapitaal in de sport' heeft geleid tot de Human Capital Agenda (zie paragraaf 5.5).

Opbrengsten Sportakkoord I

De slotbeschouwing van de 'Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'. De oogst van het sportakkoord' (Reitsma et al., 2022) presenteert de opbrengsten van het sportakkoord per pijler. Vervolgens de balans van het sportakkoord als geheel, als vorm van samenwerkend besturen, met aandacht voor wat goed ging en wat minder goed ging. Tenslotte worden lessen getrokken en suggesties gedaan voor hoe nu verder.

Want dat was een van de belangrijkste bevindingen: betrokkenen hadden het idee dat veel in gang was gezet en dat nieuwe vormen van samenwerking en verbreding van visie waren ontstaan. Men had het gevoel een goede start te hebben gemaakt, ondanks de tegenslag van de coronacrisis, en realiseerde zich dat veranderingen in aanpak en (beweeg)gedrag veel tijd vergen. Het zou zonde zijn te stoppen met alles wat al was bereikt. Er was volop wil en energie om de ingeslagen weg te vervolgen.

5.2 Sportakkoord II: Sport versterkt (2023-2026)

In december 2022 is het tweede sportakkoord (op hoofdlijnen) getekend, door het ministerie van VWS, VSG/VNG, NOC*NSF en het POS. Het akkoord heeft (vooralsnog) een looptijd tot einde 2026.[27]

Hoofdambities

Het sportakkoord II als geheel kent drie ambities: het fundament verstevigen, een groter bereik en meer (zichtbare) betekenis.

Het fundament verstevigen staat voor de voorwaarden verbeteren om te kunnen sporten en daar plezier aan te beleven. Dit betreft zowel de mensen als de organisaties, de cultuur (waarden en normen) en de materiële voorzieningen.

Bij een groter bereik wordt aan meer sporters gedacht, en aan meer vrijwilligers, bezoekers en volgers van sport. Sport moet een inclusieve en drempelvrije sector zijn, met passend aanbod voor iedereen.

Bij meer (zichtbare) betekenis gaat het erom de waarde(n) van sport beter zichtbaar te maken bij derden, opdat zij meer sportinclusief gaan denken en worden gestimuleerd sport mee te nemen in de ontwikkeling van hun eigen (domeinspecifieke) beleid.

Thema's/opgaven

In het Sportakkoord II staan zes thema's centraal. Bij elk van de thema's zijn zo'n vier tot zes opgaven bepaald:

- Inclusie en diversiteit (voorheen: Inclusief sporten en bewegen);

[27] Deze paragraaf stoelt op de monitoring van het Nationaal Sportakkoord II, in het bijzonder Hoogendam et al.,2023.

- Sociaal veilige sport (voorheen: Positieve sportcultuur);
- Vitale sportaanbieders (voorheen: Vitale sport- en beweegaanbieders);
- Vaardig in bewegen;
- Ruimte voor sport en bewegen (voorheen: Duurzame sportinfrastructuur);
- Maatschappelijke waarde van topsport (voorheen: Topsport die inspireert).

Veranderingen ten opzichte van Sportakkoord I

In de inleiding tot het nieuwe sportakkoord wordt gesteld dat de 'nadruk komt te liggen op de versterking van de lokale en regionale uitvoering'. Daarnaast is uit 'verschillende onderzoeken [bekend] dat er behoefte is aan meer richting in het akkoord, minder vrijblijvende afspraken, maar daarbij wel recht te doen aan de positieve beweging die is ingezet'. Dit suggereert meer sturing op resultaat.

Voor het verkrijgen van een lokaal uitvoeringsbudget in het kader van het tweede sportakkoord zijn, mede op basis van wat is geleerd van de uitvoering van het eerste sportakkoord, de volgende voorwaarden gesteld:

- Er moet een lokaal kernteam zijn.
- Er moet een 'lokale kartrekker' zijn aangesteld, de 'coördinator sport en preventie' genoemd. Deze coördinator is een nieuw, zesde profiel van de buurtsportcoach en heeft tot taak de uitvoering van het lokale sportakkoord aan te sturen en de verbinding te leggen met de andere onderdelen van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) (zie paragraaf 5.4).
- Het lokale sportakkoord moet worden 'herijkt', zodat het aansluit op de landelijke thema's en opgaven van het sportakkoord.
- Gemeenten worden (dringend) gevraagd mee te werken aan monitoring en evaluatie.

Om de uitvoeringskracht te versterken is de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) aangepast. Deze regeling is van een 'decentrale uitkering' via het Gemeentefonds omgezet naar een subsidieregeling, als onderdeel van de Brede SPUK. De Rijksoverheid heeft zo meer mogelijkheden om eisen te stellen aan hoe gemeenten de lokale sportprofessionals inzetten. Dat gebeurt door van gemeenten te eisen dat ze gebruik maken van de zes profielen die de regeling kent (zie paragraaf 5.3). Op landelijk niveau worden de bonden en het POS voorzien van extra uitvoeringscapaciteit.

Sommigen ervoeren de samenwerking binnen het eerste sportakkoord als 'te vrijblijvend' en de regie op de uitvoering als zwak (Reitsma et al., 2022). De aansturing op de zes deelakkoorden (of thema's) verschilde sterk en op enkele thema's was er nauwelijks regie.

Daar is bij het tweede sportakkoord in voorzien door de aanstelling van een tweetal coördinatieteams, één voor Topsport en één voor Sportparticipatie, bestaande uit vertegenwoordigers van de vier strategische partners. Onder deze coördinatieteams functioneren werkgroepen voor de zes inhoudelijke thema's van het Sportakkoord en Monitoring en Evaluatie. In deze (thema)werkgroepen zijn naast de vier partners het Kenniscentrum Sport en Bewegen en het Mulier Instituut

vertegenwoordigd. Het RIVM maakt deel uit van de werkgroep Monitoring en Evaluatie.

Start uitvoering tweede sportakkoord in 2023

Gemeenten konden subsidie aanvragen voor de uitvoering van het lokale sportakkoord. Deze subsidie is onderdeel van de Brede SPUK, waar vanaf 2023 ook de BRC deel van uitmaakt (zie paragraaf 2.1).

Begin 2023 konden gemeenten een aanvraag indienen voor de verschillende onderdelen van de Brede SPUK, voor de hele periode van 2024 tot en met 2026. Alle gemeenten hebben dat gedaan. 98 procent heeft alle onderdelen aangevraagd.

Voor 30 juni 2023 moesten gemeenten hun herijkte lokale sportakkoord indienen. Op één na hebben alle gemeenten dat gedaan.

Voor 31 oktober 2023 moesten gemeenten een integraal plan van aanpak indienen. Hierin moesten ze aangeven:

- wat de stand van zaken met betrekking tot sport en bewegen, cultuur, gezondheid en sociale basis is;
- welke doelen en resultaten de gemeente nastreeft;
- wat de gemeente gaat doen om deze te bereiken en met wie ze samenwerkt;
- op welke wijze er 'samenhang en synergie wordt nagestreefd tussen uitvoering op de verschillende hoofdthema's en onderdelen'.

Herijking lokale akkoorden

In het kader van de monitoring van het tweede sportakkoord heeft het Mulier Instituut een eerste beeld opgeleverd van de herijking van de lokale akkoorden, op basis van een uitvraag onder gemeenteambtenaren, focusgroepsgesprekken en een analyse van de herijkte lokale akkoorden (Hoogendam et al., 2023).

De resultaten van de VSG-peiling wijzen erop dat alle gemeenten aan de slag zijn gegaan met de herijking van de lokale sportakkoorden. Daarbij zijn de inhoudelijke speerpunten opgepakt en is zo op het oog voldaan aan de gestelde voorwaarden, zoals het hebben van een kernteam en het aanstellen van een coördinator sport en preventie.

Uit de vragenlijst onder gemeenten blijkt dat gemeenten de thema's sociaal veilige sport en inclusie beschouwen als belangrijkste thema's. Verder noemt de meerderheid van de gemeenten het betrekken van ondernemende sportaanbieders als speerpunt (en verandering ten opzichte van het eerste sportakkoord).

Gemeenten spreken vaak over 'integraliteit'. Hiermee bedoelen ze de borging van sport in andere beleidsterreinen en beogen ze een aanpak waarin ze sport als middel kunnen inzetten voor een gezonde en actieve levensstijl.

Veel gemeenten zijn van plan om zaken als de aanstelling van lokale functionarissen en de samenstelling van de kerngroep bij te stellen. De herijking is vaak uitgevoerd

door een ambtenaar of coördinator van het (vorige) sportakkoord, zonder directe betrokkenheid van andere partijen. Daarmee is er niet altijd sprake geweest van een proces van gezamenlijke planontwikkeling.

Uit de analyse van de herijkte sportakkoorden komt onder meer dat niet alle gemeenten een lokaal sportplatform hebben. Sommige gemeenten onderzoeken de mogelijkheid tot oprichting daarvan. Niet alle gemeenten streven de inrichting van een lokaal sportplatform na. Deze gemeenten betrekken via andere kanalen de lokale sportaanbieders.

Belangrijke doelen van een platform zijn om sportorganisaties te verbinden en vanuit daar de belangen van de lokale sport te behartigen richting gemeente en andere partijen. Het valt op dat er in de akkoorden weinig tekst is over hoe en waarom de platforms precies worden ingericht.

Clubondersteuning komt in vrijwel alle akkoorden naar voren als prioriteit. De meeste gemeenten vullen dit in door eerst de ondersteuningsbehoeften van verenigingen in kaart te brengen. Een aantal gemeenten heeft een sportloket, bijvoorbeeld in de vorm van een netwerk van verenigingsondersteuners.

Wat sociale veiligheid en integriteit betreft zetten gemeenten vooral in op het ontwikkelen en uitvoeren van interventies en cursussen. De vier basiseisen noemen ze veel (zie hoofdstuk 7). Hoe ze verder op veiligheid en integriteit inzetten, is meestal nog weinig uitgewerkt.

Gemeenten zetten over het algemeen weinig in op topsport. Wanneer zij dat wel doen, organiseren ze evenementen om breedte- en topsport te verbinden en door rolmodellen in te zetten.

Monitoren en evalueren vullen gemeenten op verschillende manieren in. Sommige gemeenten monitoren zelf, andere maken gebruik van externe partijen om voortgangsinformatie te verzamelen. Gemeenten beschrijven meestal niet concreet hoe ze monitoring en evaluatie uitvoeren.

De conclusie van de eerste voortgangsrapportage van het nieuwe sportakkoord is dat het door de verplichte herijking goed is gelukt de speerpunten van Sportakkoord II lokaal te agenderen. In veel gemeenten moet nog wel het nodige worden doordacht en uitgewerkt. Veel zal dus afhangen van de kwaliteit van de uitvoeringsplannen en de beschikbare uitvoeringscapaciteit.

5.3 Brede Regeling Combinatiefuncties

In 2018 werd de Brede Impuls Combinaties omgevormd tot een ‘regeling’: de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC). De regeling werd van 2.900 fte in 2018 uitgebreid tot 3.665 fte in 2022. Inhoudelijk werd verder uitgebreid naar ‘kwetsbare groepen’, ‘verbindingen tot stand brengen’ en ‘versterken van sport-, beweeg- en cultuuraanbieders’.

Wijzigingen in regeling 2023

Vanaf 2023 worden de volgende doelen nagestreefd (Ministerie van VWS et al., 2023b):

- meer kinderen, jongeren en volwassenen die sporten, bewegen en meedoen aan cultuur: het gaat hierbij ook om kwetsbare groepen en mensen die achterblijven in sport-, beweeg- en cultuurdeelname;
- sterke aanbieders in sport, bewegen en cultuur, waarbij kwaliteit, veiligheid en toegankelijkheid geregeld is;
- een sterke verbinding tussen sport, bewegen en cultuur met andere domeinen en programma's (onderwijs, gezondheid, zorg, welzijn en sociale zaken/armoede & schulden), die bijdragen aan de bovenste twee ambities.

Bij het inzetten van de BRC-functionarissen worden de ambities en doelen uit de Hoofdlijnen Sportakkoord II (Ministerie van VWS et al., 2022), het programma School en omgeving[28] en de meerjarenbrief 'De kracht van creativiteit' (Ministerie van OCW, 2023) als leidraad genomen.

Over de BRC wordt sinds 2022 gesproken als een 'addendum' bij het Sportakkoord II (Ministerie van VWS et al., 2022f). Met de ondertekening van het overkoepelende Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) wordt de inzet van de BRC-functionarissen breder gekaderd door het GALA (zie paragraaf 5.4).

De BRC wordt onderdeel van de Brede SPUK

De BRC is ondergebracht in de brede specifieke uitkering (Brede SPUK, zie paragraaf 2.1). De BRC-functionarissen kunnen, gekaderd door integrale plannen van aanpak (zie paragraaf 5.2), met subsidie van het Rijk lokaal en regionaal worden ingezet voor gezondheid, sport- en beweegstimulering, cultuurparticipatie en/of het versterken van de sociale basis.

Normbedragen

Het Rijk hield voor de aanstelling van 1 fte buurtsportcoach of cultuurcoach tot 2023 een normbedrag van 50.000 euro aan. Hiervan betaalde het Rijk 40 procent en de gemeente en/of lokale partijen 60 procent. Bij een hoger normbedrag moest de gemeente de extra kosten zelf betalen of minder fte inzetten. Dit gebeurde steeds vaker (Vrieswijk et al., 2023a).

Vanaf 2023 is het vaste normbedrag per fte losgelaten. Dit geeft gemeenten meer vrijheid om het salarisniveau van hun BRC-functionarissen vast te stellen. De bijdrage van het Rijk blijft 40 procent. De verdeelsleutels zijn het aantal inwoners en het aantal inwoners met gezondheidsachterstanden (lage inkomens, laag opgeleid) (Ministerie van VWS et al., 2023b).

[28] Zie School en Omgeving | Gelijke kansen (gelijke-kansen.nl) en Ministerie van OCW, 2022,

Zes profielen

De BRC onderscheidt zes profielen[29]:

- buurtsportcoach;
- cultuurcoach;
- combinatiefunctionaris Onderwijs;
- clubkadercoach (incl. Verenigingsmanager en Sportparkmanager);
- beweegcoach;
- coördinator Sport en Preventie;

Dankzij deze profielen is de komende jaren meer verbinding van sport en bewegen met andere sectoren te verwachten (Gómez Berns & Heijnen, 2023; Vrieswijk et al., 2023b). De zes profielen moeten resulteren in een gestructureerde en gerichtere inzet van sportfunctionarissen.

Deze inzet zal vooral gericht zijn op inclusie en diversiteit, sociaal veilige sport, vitale sportaanbieders en de ontwikkeling van motorische vaardigheden van kinderen. Dat zijn vier belangrijke ambities van het Sportakkoord II.

Monitoring en evaluatie

Het Mulier Instituut monitort de voortgang van de BRC.[30] De Monitor 2022 is november 2022 verschenen (Heijnen et al., 2022). Halverwege 2024 publiceren we de Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties met resultaten over 2023.

Inzet BRC-functionarissen

In 2022 namen bijna alle Nederlandse gemeenten (99%) deel aan de BRC. Zij zetten 6.267 buurtsport- en cultuurcoaches in, samen goed voor 3.509 fte (Heijnen et al., 2022; Vrieswijk et al, 2023b). Voor 2023/2024 hebben alle gemeenten een aanvraag voor de BRC ingediend.

In de Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2023 publiceren we hoeveel fte BRC-functionarissen er daadwerkelijk werkzaam waren in 2023.

Taken en doelgroepen

In verhouding worden BRC-functionarissen nog altijd het meest ingezet op de doelgroep kinderen. Al vanaf het begin van de impulsregeling in 2008 leggen (combinatie)functionarissen de verbinding met deze groep. Daarnaast wordt een groot deel van de functionarissen ingezet in het primair onderwijs en bij sportaanbieders (Heijnen et al., 2022).

Ten opzichte van 2021 is er in 2022 vaker inzet voor de doelgroep vluchtelingen. Dit komt vooral door de vluchtelingenstroom uit Oekraïne (Gómez Berns & Van Stam, 2023).

[29] Tot 2023 sprak men in algemene zin over 'buurtsportcoaches' voor alle typen (BRC-)inzet op het gebied van sport en bewegen, al kon lokaal de term verschillen. De term wordt nog steeds met deze generieke betekenis gebruikt, maar omdat 'buurtsportcoach' nu één van de zes profielen is, is 'BRC-functionaris' beter als generieke term, wanneer we spreken over ontwikkelingen vanaf 2023.
[30] Zie voor een overzicht: Brede regeling combinatiefuncties | Mulier Instituut

Tussen 2019 en 2022 is het takenpakket van de BRC-functionarissen in het onderwijs uitgebreid. Meer gemeenten zetten anno 2022 BRC-functionarissen in om (Gómez Berns & Heijnen, 2023):

- scholen te ondersteunen bij de ontwikkeling van beleid voor sport- en bewegingseducatie;
- medewerkers van scholen te adviseren over sportmogelijkheden in de gemeente; en
- (vak)leerkrachten onder schooltijd te assisteren.

Bij sportaanbieders hebben de BRC-functionarissen het vaakst de taak om de samenwerking tussen organisaties te bevorderen en het (vrijwillig) kader (zoals bestuur, trainers en coaches) te versterken of te adviseren. Dit heeft mogelijk te maken met de verbreding van de BRC in 2019, toen inzet op het verduurzamen en innoveren van sport- en beweegaanbieders onderdeel van de regeling werd.

In 2022 zetten meer gemeenten BRC-functionarissen in op samenwerking en versterking van het kader dan in 2019. BRC-functionarissen hebben ten opzichte van 2019 vaker de taak om (Gómez Berns & Heijnen, 2023):

- het bestuur van sportverenigingen te versterken en te adviseren;
- diversiteit en inclusief sporten te promoten; en
- een positieve sportcultuur en veilig sportklimaat vorm te geven.

5.4 Sport en bewegen als deel van het beleidsveld Gezonde leefstijl

Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)

Op vrijdag 3 februari 2023 ondertekenden de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), GGD GHOR , Zorgverzekeraars Nederland (ZN), staatssecretaris van VWS Maarten van Ooijen, minister van VWS Ernst Kuipers en minister voor Langdurige Zorg en Sport van VWS Conny Helder het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA).[31]

Het GALA (Ministerie van VWS, 2023a) verbindt bestaande programma's en akkoorden op het gebied van gezonde leefstijl, zorg, sport, cultuur en leefomgeving, waaronder:

- Hoofdlijnen Sportakkoord II. Sport versterkt;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid;
- Integraal Zorgakkoord Samen werken aan gezonde zorg (IZA);
- Nationaal Preventieakkoord (NPA);
- Programma Wonen en Zorg voor Ouderen (WOZO);
- Hervormingsagenda Jeugd;
- VN-Verdrag Handicap/Lokale Inclusie Agenda/VNG-programma Iedereen doet mee!

[31] Zie Meer aandacht, meer geld en slimme samenwerking voor gezondheid en preventie | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl

De inzet van het GALA is dat de 'Nederlandse jeugd in 2040 de gezondste van de wereld is'. Dit vergt meer 'meer aandacht voor preventie en een gezonde leefstijl van jongs af aan'. We zien hier een nieuw en breed beleidsterrein ontstaan, dat we kunnen aanduiden als 'Gezonde leefstijl'. Sport (via het Nationaal Sportakkoord II) en bewegen (via het NPA) worden als beleidsthema's in toenemende mate gekaderd door het overkoepelende preventieve gezondheidsbeleid, of nog iets breder: het thema gezonde leefstijl.

Beleidsmatig krijgt dat de vorm van 'besturen met akkoorden' (ROB, 2020), dat de laatste jaren een grote vlucht heeft genomen. Dit 'besturen met akkoorden' is een variant op het aloude 'polderen', waarbij partijen met (ogenschijnlijk) tegengestelde belangen zoeken naar gemeenschappelijke doelen en oplossingen voor problemen met een breed draagvlak. Tegen deze achtergrond heeft het GALA het karakter van polderen in het kwadraat, omdat het een akkoord is tussen of boven al bestaande akkoorden en programma's.

Sport en bewegen hebben via het GALA een plaats gekregen in het bredere overleg over een gezondere leefstijl. Dat creëert mogelijkheden om sport en bewegen in een meer integrale en meerjarige aanpak gericht op een gezonde generatie in 2040 mee te nemen en een (vaste) plek te geven in lokale en regionale preventie-infrastructuren.

Met de invoering van de Brede SPUK wordt ook een integrale uitvoering van het beleid gefaciliteerd, door de bundeling van een breed scala aan subsidiemogelijkheden voor acties en interventies passend bij de doelstellingen van het GALA. De inbedding van de BRC in de Brede SPUK biedt daarbij perspectief om een stap verder te doen dan financieren van losse projecten.

De BRC maakt het mogelijk structureel uitvoeringscapaciteit (of 'doe-vermogen') aan te trekken en te ontwikkelen, die in de loop der tijd in de praktijk steeds meer ervaring krijgt met efficiënt en effectief uitvoeren van preventief gezondheidsbeleid. En die met die ervaringskennis gaandeweg meer kan bijdragen aan het bijsturen van het gezonde-leefstijlbeleid, gericht op een gezonde generatie in 2040.

Bijdrage BRC-functionarissen aan onderdelen Brede SPUK

Gevraagd op welk onderdeel van de Brede SPUK gemeenteambtenaren sport de BRC-functionarissen in hun gemeente inzetten, noemen zij het lokale sportakkoord nog steeds het meest (Vrieswijk et al., 2023b). Maar veel gemeenten noemen daarnaast andere doelen uit het GALA, zoals het terugdringen van gezondheidsachterstanden (83%), het aanpakken van overgewicht en obesitas (76%), en valpreventie (69%).

Bijdrage BRC-functionarissen aan Sportakkoord

Buurtsportcoaches vervulden tijdens Sportakkoord I bijna altijd een rol in de uitvoering van de lokale sportakkoorden (Van Stam & Heijnen, 2021). In meer dan

een kwart van de gemeenten was een buurtsportcoach coördinator van het hele sportakkoord in die gemeente.

BRC-functionarissen leveren een bijdrage aan de realisatie van alle zes de thema's van Sportakkoord II (Vrieswijk et al., 2023b). Zij zien hun grootste bijdrage bij de deelakkoorden 'Inclusie en diversiteit' (87%) en 'Vaardig in bewegen' (74%). Gemeenteambtenaren zien eveneens een grote bijdrage bij 'Vaardig in bewegen' (93%). Voor het thema 'Maatschappelijke waarde van topsport' zetten gemeenten BRC-functionarissen het minst in (31%).

Coördinator Sport en Preventie

Eén van de zes profielen uit de BRC is de coördinator Sport en Preventie. Deze coördinator zorgt voor de herijking en uitvoering van de lokale sportakkoorden en is de kartrekker van het kernteam lokaal sportakkoord. Daarnaast zorgt deze coördinator voor de verbinding tussen thema's en onderdelen binnen de Brede SPUK.

In mei 2023 was in 44 procent van de gemeenten een coördinator Sport en Preventie actief (Vrieswijk et al., 2023b). Het is aannemelijk dat dit aandeel verder toeneemt.

Bewegen tussen sport en preventie

Het sportakkoord is, hoewel niet uitsluitend, overwegend een *sport*akkoord, en minder een *beweeg*akkoord. Dat bleek onder meer in 2022, toen de minister van Langdurige Zorg en Sport (verantwoordelijk voor de uitvoering van het Sportakkoord) de ondertekenaar was van de Kamerbrief 'Topsportbeleid en verder' (Ministerie van VWS, 2022b). Dezelfde minister tekende samen met de staatssecretaris van VWS (verantwoordelijk voor de uitvoering van het Preventieakkoord) de 'Beweegbrief' (Ministerie van VWS, 2022a).

De 'sportbrief' stipuleerde vier ambities, maar verwees voor de derde ambitie – 'bevorderen van bewegen in het dagelijkse leven' – naar de Beweegbrief. Daar werd dit onderwerp gekaderd in het Preventieakkoord en voor de uitvoering in handen gegeven van de in te richten Beweegalliantie (met geld uit het Preventieakkoord).

De drie pijlers in het Preventieakkoord zijn roken, verantwoord alcoholgebruik en overgewicht. Bewegen is onderdeel van die laatste pijler. Bij overgewicht is de calorie-inname meestal groter dan het calorieverbruik. Bewegen is de belangrijkste vorm van calorieverbruik; meer bewegen helpt in de regel om overgewicht terug te dringen.

Dat bewegen in het Preventieakkoord vooral een middel is om de doelstellingen op het gebied van overgewicht te behalen, maakt dat bewegen in het Preventieakkoord niet een van de drie ambities is bij Overgewicht. Deze drie ambities zijn alle drie direct aan overgewicht gerelateerd.

Om de ambities van het Preventieakkoord bij de pijler Overgewicht te halen, dragen de diverse partijen bij aan vier doelen. Het tweede doel is dat drie kwart van de bevolking voldoet aan de Beweegrichtlijnen. In de 'Voortgangsrapportage Nationaal Preventieakkoord' volgt het RIVM (2022) het bereik op deze doelstelling. De gebruikte indicator is de kernindicator Beweegrichtlijnen, die we aanhaalden in paragraaf 1.1. In 2022 voldeed iets meer dan 43 procent van de bevolking van 12 jaar en ouder aan deze richtlijn.

Het RIVM (2022) meldt dat er in het kader van het Preventieakkoord 'afspraken [zijn] geformuleerd om mensen in beweging te krijgen' en heeft vervolgens de voortgang bij één afspraak uitgevraagd in het kader van de Voortgangsrapportage. Dat betekent dat er feitelijk maar één afspraak is die meetbaar is en waarvan er enige evidentie is dat deze bijdraagt aan het bereik van de doelstelling.

Die afspraak is dat 'sportaanbieders [..] laagdrempelig sportaanbod aan[bieden] om inactieve mensen en kinderen met (risico op) overgewicht in beweging te krijgen'. Deze doelstelling, geformuleerd in 2018, heeft er in 2021 toe geleid dat er zeven gemeenten zijn gestart met pilots voor doorgeleiding van eerstelijnszorg naar structurele sportbeoefening.

Het derde doel bij de pijler Overgewicht van het Preventieakkoord is dat Nederlanders leven in een omgeving, die gezond leven stimuleert. Het vierde doel is dat er voor mensen met overgewicht of obesitas een passend sport- en beweegaanbod is en passende ondersteuning.

In de Voortgangsrapportage van het RIVM (2022) wordt de meting van het bereik op deze twee doelen samen genomen onder de kop Gezonde omgeving en zorg. Het RIVM heeft bij dit thema veertien afspraken uitgevraagd, waarbij er bij zes van die afspraken meetbare doelstellingen zijn geformuleerd.

Het gaat onder meer om:

- het realiseren van gezonde schoolpleinen (2021: tien gemeenten en 200 scholen 'ondersteund');
- gezonde buurten (2021: dertien);
- Gezonde School-coördinatoren;
- Special Heroes-aanbod;
- stijging van het aandeel JOGG-gemeenten (2021: 57%);
- ontwikkeling van de ketenaanpak kinderen en volwassenen met overgewicht.

Bewegen tussen wal en schip?

Bewegen lijkt tussen de wal (het sportbeleid) en het schip (het preventiebeleid) te vallen. Dat drie kwart van de bevolking in 2040 de beweegrichtlijnen haalt is niet leidend in het sportbeleid, geen pijler in het preventiebeleid en zelfs geen ambitie binnen de pijler Overgewicht van het Preventieakkoord.

Het percentage van de bevolking dat voldoet aan de beweegrichtlijnen wordt gevolgd omdat erkend wordt dat bewegen kan bijdragen aan het verminderen van

overgewicht. Maar het RIVM volgt, met één uitzondering, geen maatregelen die aantoonbaar en meetbaar (kunnen) bijdragen aan een groter percentage van de bevolking dat voldoet aan de beweegrichtlijnen. Want zulke maatregelen zijn niet geformuleerd.

Het RIVM ziet wel dat er maatregelen zijn genomen ter bevordering van een gezonde omgeving en passende zorg voor mensen met overgewicht. De 'sport- en beweeg'-component in deze maatregelen varieert. Wat opvalt is dat de maatregelen gericht op een gezondere omgeving vooral mikken op de jeugd en er bijvoorbeeld geen maatregelen worden gevolgd die inspelen op de vergrijzing van de bevolking.

De Nederlandse Sportraad (2023c; 2023d) wijst erop dat in de Grondwet is vastgelegd dat de overheid de volksgezondheid bevordert. Dat meer dan de helft van de bevolking de beweegrichtlijnen niet haalt en Nederland 'Europees kampioen zitten[32]' is, zijn ernstige bedreigingen van de volksgezondheid, en vragen om 'integrale aandacht' van de overheid.

De NLsportraad ziet in de Kamerbrief 'Nederland vitaal en in beweging' (Ministerie van VWS, 2021) een eerste aanzet tot 'integrale beleidsontwikkeling' op dit terrein, maar met de Beweegalliantie en GALA de integrale aanpak nog onvoldoende uit de verf komen. Beweegbeleid blijft zo te veel een aangelegenheid van het ministerie van VWS.

De Sportraad hoort 'dat het daadwerkelijk aanhaken van andere ministeries (..) stroef verloopt en veelal gekoppeld is aan persoonlijke interesse van ambtenaren. Het bijdragen met structurele financiële middelen voor de langere termijn vindt niet plaats, noch binnen VWS, noch vanuit andere departementen.' (Nederlandse Sportraad, 2023c).

Met het Adviestraject Bewegen tijdens de levensloop beoogt de Sportraad aanbevelingen te geven hoe het beweegbeleid vorm te geven als een vorm van integraal en langetermijnbeleid. Hoe kan de interdepartementale samenwerking bij dit steeds groter worden maatschappelijke vraagstuk voor de lange termijn worden geborgd?

Daarbij wil de Sportraad een 'breder gesprek aanjagen' en meer media-aandacht genereren. De samenleving moet beseffen dat de gevolgen van de bewegingsarmoede groot zijn en dat actie vereist is (Nederlandse Sportraad, 2023c). Het advies komt begin 2024 uit.

5.5 Human Capital Agenda Sport

In de 'Kamerbrief t.b.v. commissiedebat Sportbeleid' van juni 2021 (Ministerie van VWS, 2021a) reageert de minister van Langdurige Zorg en Sport op Kamervragen

[32] Zitgedrag is een van de kernindicatoren Sport en bewegen, In Nederland zaten we (bevolking van 4 jaar en ouder) in 2021 gemiddeld 9,1 uur per dag, tegen 8,7 uur in 2015. Zie Zitgedrag | Sport en bewegen in cijfers.

over de ontwikkelingen in de arbeidsmarkt van de sport en professionalisering van de sportbranche met het aanbieden van de Human Capital Agenda Sport (HCA) (Ministerie van VWS, 2021b).

Noodzaak tot professionalisering van de sportsector

De sportsector of sportbranche is in transitie van een vrijetijdsdomein naar een professionele sector. Sport is vanouds 'georganiseerde sport', gedragen door vrijwilligers. Mensen die werken in de (georganiseerde) sport doen dat vaak als bijverdienste of door het sprokkelen van kleine aanstellingen ('snippercontracten').

Er is veel flexwerk, veel werk in de avond- en weekenduren, een focus op jeugd, karig loon en karige arbeidsvoorwaarden, en beperkt baanperspectief. In de randvoorwaardelijke sfeer (werk bij sportaccommodaties, bij sportafdelingen van gemeentes, als gymleraren of als beleidsmedewerkers bij bonden en -koepels) geldt een veelheid van cao's, met nogal wisselende arbeidsvoorwaarden.

Veel werknemers in de sport compenseren hun slechte arbeidsvoorwaarden met hun enthousiasme voor sport en bewegen, maar verlaten de sector wanneer er geen groei meer mogelijk is en de verantwoordelijkheden voor het gezin beginnen op te spelen (Lucassen et al., 2021).

Intussen zien we de opkomst van een commerciële sportsector en een groeiende noodzaak tot professionele ondersteuning van de meer traditionele sportsector.

Dat laatste enerzijds doordat de eisen aan vrijwilligers toenemen. Anderzijds omdat sport en bewegen passend, plezierig en toegankelijk gemaakt moet worden voor allerlei groepen die tot nu toe weinig of niet sporten en/of sportief bewegen. Bovendien wordt sport gevraagd bij te dragen aan maatschappelijke opgaven, zoals het tegengaan van overgewicht en eenzaamheid en bevorderen van sociale cohesie en integratie van asielzoekers en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

Deze ontwikkelingen vragen om professionalisering van de sportsector. Deels om de vrijwilligers te begeleiden en te ondersteunen, en deels omdat deze uitdagingen in kwantitatieve en zeker in kwalitatieve zin om inzet vragen die niet meer van vrijwilligers gevraagd kan worden. De BRC (zie paragraaf 5.3) voorziet ten dele in deze behoefte aan professionals, vooral in de vorm van 'uitvoeringscapaciteit'.

Doordat de laatste jaren sport en bewegen opgaan in het bredere beleidsveld Gezonde leefstijl, neemt de noodzaak tot professionalisering nog verder toe, omdat hiervoor samenwerking met andere sectoren vereist is. Die andere sectoren (zorg, gezondheid, educatie) zijn over het algemeen (veel) verder geprofessionaliseerd dan de sector sport en bewegen.

Om goed tegenspel te kunnen bieden, de belangen van sport en bewegen te kunnen borgen en de potentiële waarde van sport en bewegen bij allerhande maatschappelijke opgaven te kunnen verzilveren zijn professionals nodig die adequaat kunnen acteren op strategisch niveau. Zij moeten, net als de andere

professionals waar ze mee te maken hebben, onderzoek kunnen uitzetten, lezen en omzetten naar beleid. Ze moeten beschikken over een langetermijnvisie en op basis daarvan (integrale) beleidsplannen kunnen opstellen, in overleg met een groot aantal andere partijen (in een context van 'samenwerkend besturen', zie paragraaf 5.6).

Zij moeten de uitvoering van het sport- en beweegbeleid, in de context van het bredere beleid gericht op de bevordering van een gezonde leefstijl, organiseren en aan- en bijsturen. En ze moeten dit in normale werktijden kunnen doen, wanneer de andere professionals werken, tegen een concurrerende beloning en overige arbeidsvoorwaarden.

Regie en overleg

In 2021 zag de toenmalige minister van Langdurige Zorg en Sport bereidheid bij partijen om aan de HCA invulling te geven, in het bijzonder binnen het raamwerk van het sportakkoord. Maar de sportsector gaf volgens de minister duidelijk aan 'behoefte te hebben aan bundeling en eenduidigheid van deze initiatieven, gekaderd binnen een gezamenlijke visie' en 'zelf niet in staat te zijn dit te organiseren, vanwege de versnippering, het ontbreken van een brede brancheorganisatie en de diverse belangen binnen het brede speelveld van de sportsector.'

Daarom kondigde de minister aan 'de sportsector [te] ondersteunen met het opzetten van dit sectorbrede overleg over menselijk kapitaal en de betrokken partijen in staat [te] stellen om samen de inhoudelijke thema's die in de Human Capital Agenda beschreven staan aan te pakken.' Wel verwees ze voor de financiering door naar het volgende kabinet (Ministerie van VWS, 2021a).

De situatie is nu zo dat onder regie van het ministerie van VWS verder wordt gewerkt aan de uitvoering van de HCA. Daarnaast is er een Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen van de grond getild, waar het ministerie van VWS niet bij is aangesloten. Alle partijen lijken het in grote lijnen eens over de noodzaak van professionalisering van de sportsector, maar tot nu toe ontbreken middelen en doorzettingsmacht.

Het lijkt logisch dat, wanneer een nieuw kabinet inzet op doorzetten of intensiveren van het gezonde-leefstijlbeleid en een daaraan ondersteunend sport- en beweegbeleid, de HCA verder ontwikkeld en uitgevoerd zal (moeten) worden. Zo niet, dan zal het waarschijnlijk afhangen van de bereidheid en mogelijkheden van het Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen om de regie op en uitvoering van de HCA voort te zetten, om zo iets van een 'professionaliseringsslag' in de sportsector te bewerkstelligen.

5.6 Tot slot

Samenwerkend besturen en alliantievorming

In de monitor waarin we probeerden de 'oogst' van het eerste sportakkoord bijeen te brengen, presenteerden we de manier van werken bij dat sportakkoord als een vorm van 'samenwerkend besturen' (Reitsma et al., 2022).

Samenwerkend besturen

Samenwerkend besturen ('collaborative governance'; Emerson et al., 2012) is een vorm van besturen waarbij beleid in nauwe samenwerking met verschillende partijen van onderaf en vraaggericht wordt ontwikkeld. Dit leidt tot 'meervoudige' vormen van samenwerking:

- tussen verschillende bestuurslagen (van gemeentelijk tot nationaal);
- tussen verschillende sectoren en beleidsterreinen (bijvoorbeeld onderwijs, zorg en sport);
- tussen overheden en maatschappelijke organisaties (zoals sportverenigingen, onderwijs- of welzijnsorganisaties, burgers en/of bedrijven).

Besturen met akkoorden (ROB, 2020) – zoals het Nationaal Sportakkoord – is een vorm van 'samenwerkend besturen'.

De sportwereld kende al langer de vorm van 'allianties' en bestuurlijke afspraken, maar dat beperkte zich tot specifieke onderwerpen en groepen. De sportakkoorden bestrijken vrijwel het hele beleidsveld sport (en deels bewegen) en zijn ondertekend door (vertegenwoordigers van) alle belangrijke spelers uit het beleidsveld sport (en bewegen).

Door de coronacrisis is de omvang van het commerciële sport- en beweegaanbod en het belang hiervan voor de sportbeoefening en het voldoen aan de beweegrichtlijnen zichtbaar geworden. In hun continuïteit bedreigd door de coronamaatregelen en resulterende bedrijfssluitingen, hebben de verschillende branches (biljart, fitness, golf, hippische sport, squash, en zo verder) zich verenigd in het Platform Ondernemende Sport (het POS), om zo beter hun belang in het sportbeleidsveld over het voetlicht te kunnen brengen en te behartigen.

Dat heeft er onder meer toe geleid dat het POS medeondertekenaar is van het tweede sportakkoord en dat sportondernemers nu vaker betrokken zijn bij de (herijkte) lokale sportakkoorden.

Waarschijnlijk geïnspireerd door het voorbeeld van het POS zien we soortgelijke bundelingen en alliantievorming bij de Maatschappelijke Organisaties in de Sport (MOS), de Vereniging Sportbedrijven Nederland (VSBN) en de Buitenspeelcoalitie.[33] Vervolgens vindt een groot aantal van deze brancheorganisaties, koepels en platforms, met uitzondering van het ministerie van VWS, elkaar in het Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen. Het sportbeleidsveld wordt hiermee voller en intern complexer.

[33] Zie De Buitenspeelcoalitie - Buitenspeelweek

Gezonde-leefstijlbeleid

Tegelijkertijd zien we onder de noemer Gezonde leefstijl een nieuw en breed beleidsterrein ontstaan, waarbij het sportbeleid (via het Nationaal Sportakkoord II) en het beweegbeleid (via het Preventieakkoord) als beleidsthema's worden gekaderd door het overkoepelende preventieve gezondheidsbeleid, in het bijzonder het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). Dat creëert mogelijkheden om sport en bewegen in een meer integrale en meerjarige aanpak gericht op een gezonde generatie in 2040 mee te nemen en een (vaste) plek te geven in lokale en regionale preventie-infrastructuren.

Interessant is dat met de invoering van de Brede SPUK een integrale uitvoering van het beleid wordt gefaciliteerd. In het bijzonder de BRC maakt het mogelijk structureel uitvoeringscapaciteit of 'doe-vermogen' aan te trekken en te ontwikkelen. Niet alleen in de implementatie van het sport- en beweegbeleid, maar breder in de uitvoering van het gezonde-leefstijlbeleid.

Professionalisering van de sportsector

De BRC heeft alles in zich om zich als vector van het professionaliseringsbeleid en concrete uitwerking van de HCA te ontwikkelen. De zes profielen die de BRC nu kent, kunnen worden uitgediept en verfijnd. Opleidingen kunnen toeleiden naar deze profielen, en naast initiële opleidingen post-initiële gaan aanbieden voor doorstromers, zij-instromers en omscholers.

Enigszins parallel aan het streven burgers 'beweegwijs' te maken voor een leven lang bewegen (zie paragraaf 6.5), kunnen de BRC-functionarissen wijs worden in het werken in de sector sport en bewegen en diverse carrièrepaden doorlopen. In latere fasen in hun loopbaan (als coördinator, (strategisch) beleidsmedewerker, docent, enzovoort) kunnen ze dan kapitaliseren op praktijkervaringen met efficiënt en effectief uitvoeren van sport-, beweeg- en vormen van preventief gezondheidsbeleid, waar nodig gefaciliteerd door een post-initiële opleiding.

Om in de sport- en beweegsector de benodigde professionaliseringsslag te kunnen maken, strategisch beleid te kunnen ontwikkelen en een serieuze speler te worden in het bredere beleidsveld Gezonde leefstijl, zullen er grotere organisaties moeten ontstaan, waarbinnen zaken als doorgroeien, (interne) opleidingen, begeleiding van junior medewerkers, en specialisatie in taken mogelijk zijn.

Denk aan organisaties die de ondersteuning van meerdere bonden doen, sportservice-organisaties op landsdeelniveau in plaats van provinciaal niveau, en sportbedrijven die ondersteuning bieden aan een veelheid van sportaccommodaties en/of sportorganisaties.

Hoofdstuk 6

Vormen van sport en bewegen

Dit hoofdstuk gaat over vijf vormen van sporten en bewegen waarvoor beleidsmatig veel belangstelling is. Het gaat om topsport, evenementen, sporten en bewegen door mensen met een beperking, zwemmen en bewegingsonderwijs.

6.1 Topsport

De ambitie om tot de tien best presterende landen te behoren op de internationale medaillespiegel is relatief eenvoudig te volgen. De kernindicator Topsport laat de Nederlandse score zien vanaf 2001 (toen plek 7) tot 2023 (plek 8). In tussentijd varieerde de score tussen 19 (2005) en 4 (2022).[34]

De afgelopen jaren ging er veel aandacht uit naar de maatschappelijke waarde van topsport. Het was een van de sleutelprojecten in het zesde deelakkoord (Topsport die Inspireert) van het eerste sportakkoord. Dit thema staat ook centraal in de kennis- en innovatiescan 'De maatschappelijke waarde van topsport is onvoldoende bewezen' van het programma MOOI in Beweging van ZonMw (Balk & Veldman, 2023).

Strategisch Kader Topsport 2032

De ambitie om de maatschappelijke waarde van topsport in Nederland zo groot mogelijk te maken is leidend in het topsportbeleid voor de komende jaren, vastgelegd in het 'Strategisch Kader Topsport 2032' (Ministerie van VWS et al., 2023a).

Deze strategie is onderdeel van het Sportakkoord II, maar kent een eigen opzet, looptijd, dynamiek en partners, doordat het topsportsysteem anders werkt dan de breedtesport. De ambities die ten grondslag liggen aan Sportakkoord II (fundament, bereik en betekenis) zijn wel uitgangspunt geweest voor de topsportstrategie.

In het Strategisch Kader is meer aandacht voor het verhaal achter de topsporter/topsportprestatie, in plaats van louter een focus op medailles: we willen 'blijven presteren én verrijken [..] de prestaties, door naast mondiale medailles ook de waarde van andere topsportprestaties te (laten) zien en benutten (=breed palet aan topsportprestaties).'

[34] Zie Internationale medaillespiegel | Sport en bewegen in cijfers

Het Mulier Instituut monitort de doelen uit het Strategisch Kader Topsport, in samenwerking met USBO. De resultaten rapporteren we jaarlijks in de rapportage Topsport in Nederland (TiN)[35].

Topsportvisie NOC*NSF

De contouren van de nieuwe topsportstrategie 2025+ van NOC*NSF zijn in het najaar van 2023 in de Algemene Ledenvergadering besproken.[36] Centraal in die strategie staan betekenisvolle, mondiale prestaties en een plaats in de top tien van beste landen ter wereld. Daarnaast komt er meer aandacht voor de maatschappelijke carrière van topsporters na hun sportloopbaan en de maatschappelijke waarde van topsport.

In mei 2024 moet de uitgewerkte strategie op de algemene ledenvergadering van NOC*NSF voorliggen.

Topsportcultuur in Nederland

De afgelopen jaren kwamen veel verhalen naar buiten over grensoverschrijdend gedrag in de topsport. In januari 2022 is gestart met een grootschalig onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland, gefinancierd door het ministerie van VWS. Gedurende drie jaar wordt bij in totaal zo'n 24 sporten onderzoek gedaan naar de topsportcultuur.

Doel van het onderzoek is om meer zicht te krijgen op de factoren die bijdragen aan de topsportcultuur. De aanbevelingen moeten leiden tot effectieve en preventieve maatregelen voor het verder realiseren van een gezond en veilig topsportklimaat. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Marjan Olfers, Anton van Wijk en Froukje Smits, en in de uitvoering ondersteund door het KCSB.

In juni 2023 zijn de eerste deeluitkomsten bekend gemaakt van het onderzoek bij vijf sportbonden: judo/jiujitsu, tafeltennis, ijshockey, volleybal en handboogschieten.[37] De onderzoekers hopen het onderzoek eind 2024 af te kunnen ronden.

NLsportraad over organisatie en financiering van de topsport

In het advies 'De opstelling op het speelveld' van de Nederlandse Sportraad (2020a) over de organisatie en financiering van de sport kwam de topsport aan bod, maar vrijwel uitsluitend het publiek gefinancierde deel ervan. Veel bleef nog onduidelijk

[35] Een overkoepelende en terugkerende rapportage 'Topsport in Nederland' (TiN) moet de primaire informatievoorziening worden over topsport in ons land. De TiN is een jaarlijkse rapportage waarin ontwikkelingen op de belangrijkste indicatoren binnen de Nederlandse topsport worden beschreven. Hiervoor worden data verzameld binnen de topsport zelf (sporters, coaches, etc.) en bij de topsportomgeving (gemeenten, provincies, topsportverenigingen, TeamNL-centra, Nederlandse bevolking). Vanwege het lopende cultuuronderzoek in de topsport (zie hierna) is, om de belasting bij de topsporters en coaches niet te groot te laten worden en een redelijke respons te borgen, afgezien van een bevraging binnen de sport in 2023. In de eerste TiN in 2024 zal daarom de topsportomgeving centraal staan.

[36] Zie AV NOC*NSF 20 november 2023 - NOCNSF

[37] Zie NeVoBo (kenniscentrumsportenbewegen.nl)

wat betreft de stand van zaken in de 'commerciële topsport'. Dit is aanleiding geweest voor de Sportraad om begin 2022 te starten met een apart traject organisatie en financiering van de topsport.

De eerste stap in het adviestraject was het nemen van een 'foto' van de (gehele) topsportsector (KPMG, 2023). Daarin wordt het relatieve belang van de commerciële topsport (in het bijzonder van schaatsen, wielrennen, darts, Formule I, tennis en voetbal) duidelijk en wordt ook (nieuw) licht geworpen op de niet-ondersteunde topsport.

De foto van de topsport is in 2023 uitgebreid besproken met experts en vertegenwoordigers uit de topsportbranche. Het verslag van al die gesprekken is vastgelegd in de 'Kwalitatieve analyse Organisatie en financiering van topsport', die eind 2023 is verschenen (Nederlandse Sportraad, 2023b).

Het advies van de Nederlandse Sportraad wordt begin 2024 verwacht. Daarin gaan ze in op de ontwikkelingen die van invloed zijn (of kunnen gaan zijn) op de toekomstbestendigheid van de topsport in Nederland en presenteren ze een visie op een robuuste en toekomstbestendige topsport in Nederland. Op grond daarvan zal de Sportraad komen tot een aantal aanbevelingen.

6.2 Sportevenementen

Coronacrisis

Sportevenementen brengen mensen bij elkaar. Bij grote evenementen van heinde en verre, in een beperkte en drukke ruimte, waar emoties hoog kunnen oplopen. Dat maakt sportevenementen zo gewild en bijzonder, en tegelijkertijd zeer kwetsbaar voor coronamaatregelen.

De sportevenementensector heeft dan ook een behoorlijke tik gehad van de coronacrisis en de naweeën ervan, zoals het tekort aan personeel, de snel oplopende inflatie en energieprijzen, en het betalen van uitgestelde belastingheffingen. De evenementensector blijft daarbij beducht voor nieuwe varianten van het coronavirus en eventuele nieuwe maatregelen (Hover & Heijnen, 2022; Heijnen & Hover, 2023).

Hoewel het aanbod van sportevenementen zich sinds het intrekken van de laatste maatregelen in het voorjaar van 2022 herstelt, is het niveau van voor de coronatijd nog niet bereikt.

Het bezoek van sportwedstrijden en sportevenementen is een van de kernindicatoren Sport en bewegen. Vanaf 2012 tot de coronacrisis bezocht ongeveer een op de vijf Nederlanders van 12 jaar en ouder maandelijks of vaker een sportwedstrijd of -evenement. In 2020 was dat 11 procent, en in 2022 16 procent.[38]

[38] Zie Sportfan via bezoek | Sport en bewegen in cijfers

In het volgen van sport via de media was in 2020 slechts een kleine dip te zien. In 2012 volgde 59 procent van de Nederlanders van 12 jaar en ouder sport via de media. In 2020 was dat 55 procent en in 2022 58 procent.[39]

Nederlandse Topsportevenementen Strategie

De pijler Topsport die inspireert van het eerste sportakkoord kende een 'breed gedragen evenementenstrategie' als een van de zes actielijnen. In functie daarvan is een startdocument 'Nederlandse Topsportevenementen Strategie (NTS) 2021-2030' opgesteld (VWS et al., 2020). Het doel van die strategie is 'de maatschappelijke waarde van topsportevenementen te verhogen waardoor topsport meer Nederlanders samenbrengt en inspireert'. [40]

De strategie kent drie hoofdlijnen: 1) creëren van afstemming en samenhang, 2) bevorderen van aantrekkelijke en maatschappelijk verantwoorde evenementen en 3) creëren van een podium voor maatschappelijke vraagstukken en het bedrijfsleven.

In de NTS is een tabel opgenomen die schetst wat er gaat veranderen met deze NTS. Samenvattend is de inzet dat er meer strategisch gehandeld gaat worden. De betrokken partijen kijken tien jaar vooruit, werken proactief samen aan een hoger strategisch doel, sturen op effecten en streven naar een gezamenlijk en centraal gestuurd onderzoeksprogramma. Zo willen ze wegkomen van losse ambities, ad-hoc- en reactief beleid en onderzoek beperkt tot casussen, waarmee nauwelijks tot geen cumulatie van kennis mogelijk is.

Onderzoeksprogramma MOVES voor kennisopbouw

In lijn met de NTS is 28 november 2023 het Maatschappelijk Onderzoeksprogramma Voor Evenementen in Sport (MOVES) gelanceerd tijdens een bijeenkomst van het Coördinatie- en Informatiepunt Topsportevenementen (CIT).[41]

MOVES is een vierjarig onderzoeksprogramma waarin de maatschappelijke waarde van topsportevenementen centraal staat, en wat op lange termijn wel of niet werkt om die waarde te vergroten.[42] Het onderzoek wordt uitgevoerd door onderzoekers van vier instellingen, die al langer onderzoek naar deze thematiek doen.

Daardoor, en door de omvang en de looptijd van vier jaar van het programma, is de hoop dat er niet alleen data en kennis worden opgebouwd en verdiept, maar dat er

[39] Zie Sportfan via media | Sport en bewegen in cijfers

[40] Deze formulering van het doel impliceert dat topsport meer Nederlanders samenbrengt en inspireert *als* de maatschappelijke waarde ervan omhooggaat. Waarschijnlijk is bedoeld dat de maatschappelijke waarde van topsport omhooggaat *als* het meer Nederlanders samenbrengt en inspireert. Het wordt in elk geval niet duidelijk hoe de *maatschappelijke* waarde van topsport anderszins kan worden verhoogd. En voor zover dat zou kunnen, hoe *daardoor* dan topsport meer mensen zou samenbrengen en inspireren.

[41] Zie Topsportevenementen in Nederland. Hier kan men doorklikken naar berichten over de voortgang in en publicaties van MOVES.

[42] Zie Onderzoek naar maatschappelijke impact topsportevenementen - Sport Knowhow XL en Onderzoek topsportevenementen | ZonMw

ook sprake is van cumulatie van kennis en doorwerking ervan na afloop van het programma. Niet alleen omdat verwacht wordt dat de betrokken onderzoekers actief blijven op dit onderzoeksterrein, maar ook omdat bij drie van de betrokken instellingen de kennis kan worden doorgegeven aan studenten.

MOVES is een programma van ZonMw, geïnitieerd en ondersteund door het ministerie van VWS. Het raakt aan het onderzoeksprogramma MOOI in Beweging van ZonMw, in het bijzonder het zesde venijnige probleem dat daarin getackeld moet worden: dat 'de maatschappelijke waarde van topsport onvoldoende is bewezen' (Balk & Veldman, 2023). In MOVES draait het dan om de maatschappelijke waarden van topsportevenementen.

6.3 Sporten en bewegen door mensen met een beperking

Al vanaf de Nota Sportbeleid uit 1974 is er (extra) aandacht voor sporten (en bewegen) door en voor mensen met een beperking. In de periode 2015-2018 was er een apart programma onder de titel 'Grenzeloos actief'. Vanaf 2018 maakt dit thema onderdeel uit van de sportakkoorden, vooral in de pijler 'Inclusief sporten en bewegen' respectievelijk 'Inclusie en diversiteit'.

Het 'tienpuntenplan'

In juni 2021 hebben de sportwoordvoerders in de Tweede Kamer van D66, GroenLinks en SP de nota 'Sport en bewegen voor mensen met een beperking vanzelfsprekend in 2030' aangeboden aan de minister van Medische Zorg en Sport.

In de reactie van de minister in maart 2022 spreekt de minister steun uit voor de ambitie verwoord in de titel van de nota[43] en de tien 'oplossingen' die daarin worden voorgesteld. Om dit thema op de politieke agenda te houden zegt de minister een jaarlijkse voortgangsrapportage toe. De eerste van die voortgangsrapportages was begin 2024 beschikbaar (Van Lindert et al., 2024).[44]

Ondanks dat er in de loop van de tijd al veel beleid is ontwikkeld, acties zijn uitgevoerd en inzet is gepleegd, laat een trendanalyse van het Mulier Instituut zien dat de sport en beweegdeelname van mensen met een beperking amper toeneemt (Van den Dool et al., 2022). De tien voorgestelde oplossingen moeten hierin verandering brengen door de mensen met en beperking centraal te stellen en directer aan te sluiten op hun wensen en behoeften.

[43] Opmerkelijk genoeg moet sporten en bewegen voor mensen met een beperking 'vanzelfsprekend' zijn in 2030, en voor iedereen pas in 2040. Zie de doelstelling in de derde golf in het driegolvenmodel (zie hoofdstuk 1). Wat precies wordt bedoeld met 'vanzelfsprekend' is niet helemaal duidelijk. Er is in het tienpuntenplan ook sprake van een streven de 'beweegkloof' tussen mensen met en zonder beperking in 2030 te hebben gedicht. Dat is een nogal ambitieuze opgave, gezien het feit dat mensen zonder beperking in 2023 twee keer zoveel sporten en bewegen als mensen met een beperking, dit al jaren zo is én de sport- en beweegdeelname van mensen zonder beperking de komende jaren ook omhoog moet.
[44] Zie voor een tijdlijn van de aandacht voor sporten en bewegen door mensen met een beperking in het sportbeleid sinds 1974 Bijlage B2.1 in Van Lindert et al. (2024).

De eerste voortgangsrapportage over de uitvoering van het 'tienpuntenplan' ziet een onverminderd grote kloof tussen de sportdeelname van mensen met en mensen zonder beperking, ondanks al het beleid van de afgelopen jaren. De kloof wordt ook niet kleiner.

De voortgangsrapportage is bovenal een nulmeting, waarmee in kaart is gebracht wat er met het tienpuntenplan in gang is gezet. Op termijn moeten de voortgangsrapportages meer kunnen melden over de resultaten en impact van hetgeen nu in gang is gezet.

Daarvoor is wel vereist dat betrokken organisaties meer gaan registreren en data gaan genereren voor indicatoren waarmee voortgang, resultaten en impact (kwantitatief) gemeten kunnen worden. Daar hoort bij dat de einddoelgroepen van het tienpuntenplan duidelijker afgebakend zullen moeten worden, om te weten van wie gegevens bijgehouden moeten worden.

Afstemming van verschillende beleidsinitiatieven

Een procesmatige bevinding is dat er (meer) afstemming gewenst is tussen de 'oplossingen' uit het tienpuntenplan en wat de betrokken partijen in onderling overleg hebben afgestemd en doen in het kader van het sportakkoord. Het tienpuntenplan lijkt weinig rekening te houden met hoe de uitvoering tot nu toe ('van onderaf') vorm heeft gekregen in een nogal complex en gelaagd systeem van beleids- en uitvoeringsorganisaties en financieringsregelingen (Van Lindert & De Jonge, 2022).

Daarbij komt dat bij dit initiatief vanuit de Tweede Kamer niet helemaal duidelijk is welke partij eindverantwoordelijk is voor de uitvoering van het plan. Door de (te voorziene) wisselingen in de Tweede Kamer is het voor de hand liggend dat die verantwoordelijkheid bij het ministerie van VWS ligt. Minder voor de hand liggend is het dan dat het ministerie van VWS aangeeft op twee van de tien oplossingen geen regie te (kunnen) voeren.

6.4 Zwemmen

Zwemmen minder populair

Het ledenaantal van de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) schommelde voor 2018 zo'n tien jaar rond 140.000 leden, maar piekte in 2018 ineens op 160.000 leden. In 2022 was dit aantal gedaald naar 122.000 leden. Bij een groeiende bevolking daalde het percentage Nederlanders dat lid is van een bij de KNZB aangesloten vereniging nog harder.

Dat zien we terug bij de deelnamecijfers op basis van bevolkingsonderzoek.[45] In 2013 en 2018 was zwemmen de vierde meest beoefende sportieve activiteit, beoefend door zo'n 5,6 procent van de bevolking van 4 jaar en ouder. In 2022 is het

[45] Bedoeld is de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor van CBS i.s.m. RIVM, te vinden op www.sportenbewegenincijfers.nl

de zesde beoefende sport, door 4,9 procent van de bevolking. In de coronajaren was dat percentage nog lager.

De deelname aan zwemmen lijkt iets op te krabbelen, maar is (nog) niet terug op het niveau van voor de coronacrisis. Dat zien we ook bij het gebruik van zwembaden. Dat is flink gedaald in de coronatijd en in 2022 nog bijna een kwart minder dan in 2018 (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Dalend aantal openbare zwembaden per hoofd van de bevolking

Het aantal openbare zwembaden per 25.000 inwoners daalt al enige decennia. Zwembaden zijn vanouds dure voorzieningen. Met de oplopende eisen en energieprijzen worden ze niet goedkoper. Door deze combinatie van factoren (krimp, vergrijzing, teruglopend gebruik, oplopende kosten) wordt sluiting van zwembaden in het landelijke gebied een serieuze optie.

Sluiting van zwembaden in het landelijk gebied leidt bijna altijd tot toename van reisafstanden en daarmee verdere vraaguitval. Daar dreigt een negatieve spiraalwerking. In stedelijk gebied loopt de bouw van nieuwe zwembaden achter bij de groei van de bevolking en ontstaan wachtlijsten voor de zwemles. Hier spelen de hoge kosten van een nieuw zwembad een rol, en het gebrek aan ruimte.

Zwemdiplomabezit bij jeugd loopt terug

Het zwemdiplomabezit bij kinderen van 6-16 jaar nam tot 2018 toe, maar liep daarna weer terug. In 2022 hebben twee keer zoveel kinderen (13%) geen zwemdiploma als in 2018. Het zijn vooral kinderen uit gezinnen met een laag inkomen, met een migratieachtergrond en wonend in een sterk stedelijk gebied die geen zwemlessen volgen en zwemdiploma's halen en hebben.

Het is waarschijnlijk dat de wachtlijsten in die gebieden hier een rol in spelen. Die wachtlijsten kunnen zowel ontstaan door een tekort aan zwemwater als door een tekort aan zweminstructeurs. Daarvan zijn er te weinig als gevolg van de slechte arbeidsvoorwaarden en vele snippercontracten (zie ook paragraaf 5.5).

Nationaal Plan Zwemveiligheid

De Nationale Raad voor de Zwemveiligheid (NRZ) coördineerde het kennisproject NL Zwemveilig (2016-2020). Het ministerie van VWS ondersteunde dit project, waarin werd samengewerkt met de Hanzehogeschool, Hogeschool Windesheim, het KCSB en het Mulier Instituut. Dit programma heeft een veelheid van praktijkvoorbeelden, visies, animaties en publicaties opgeleverd en de samenwerkingsverbanden in de 'zwemsector' versterkt.

Het kennisproject heeft een opvolger gekregen in het 'Nationaal Plan Zwemveiligheid' (2020-2024) (NRZ, 2019). Het ministerie van VWS ondersteunt dit plan, waarbij meer dan dertig organisaties betrokken zijn. Het plan kent tien doelen en trekt 'zwemveiligheid' breder dan 'allemaal een zwemdiploma halen'.

Er zijn vier pijlers: 1) leren en blijven zwemmen, 2) omgevingen veiliger maken, 3) meer risicobewustzijn, en 4) kennisontwikkeling en netwerkvorming. Onder deze vier thema's hangen in totaal zestien thema's.

6.5 Bewegingsonderwijs

Kernindicator bewegingsonderwijs

Het Mulier Instituut volgt de ontwikkelingen op het raakvlak van bewegingsonderwijs en sport in en om de school in een vierjaarlijkse cyclus. Daarbij komen respectievelijk het basisonderwijs (2-meting; Slot-Heijs et al., 2021), voortgezet onderwijs (2-meting; Slot-Heijs et al., 2022), speciaal en praktijkonderwijs (2-meting; Slot-Heijs et al. 2023) en middelbaar beroepsonderwijs (nieuwe meting in 2024) aan bod.

Het aantal minuten bewegingsonderwijs dat de verschillende schooltypen aanbieden is een van de kernindicatoren sport. De data hiervoor komen uit de hierboven genoemde monitoring. Het RIVM houdt het verloop van de indicator bij.[46] Het overheersende beeld is er een van continuïteit. Lesroosters blijken over de tijd weinig te veranderen.

Wettelijke verplichtingen

Na lang aandringen vanuit de Tweede Kamer is in februari 2020 het wetsvoorstel aangenomen waarmee vanaf schooljaar 2023/2024 basisscholen verplicht minimaal twee lesuren (effectief 90 minuten) bewegingsonderwijs per week moeten organiseren. In 2020/2021 haalde net iets meer dan de helft (53%) van de basisscholen deze norm voor alle groepen. Een op de tien scholen haalde deze norm bij geen van de groepen (Slot-Heijs et al., 2021).

Een deel van de belemmeringen die scholen ervaren om aan de wettelijke verplichting te voldoen, betreft de accommodatie: die ontbreekt, is te ver weg, is verouderd of ontbeert geschikte materialen (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Gemeenten hebben de wettelijke taak om te voorzien in de onderwijshuisvesting, daarbij inbegrepen de accommodatie voor het bewegingsonderwijs. In 2023 gaf 38 procent van de gemeenten aan dat in hun gemeente alle basisscholen voldoen aan de wettelijke verplichting om twee lesuren bewegingsonderwijs te verzorgen. In 15 procent van de gemeenten waar dit niet lukte, had men nog geen oplossing in zicht.

De problemen met ontbrekende of gebrekkige accommodatie zijn het grootst in (zeer) sterk stedelijke gemeenten. (Tijdelijke) oplossingen die men zoekt of heeft gevonden, zijn bijvoorbeeld (intensiever) gebruik van openluchtvoorzieningen, zoals schoolpleinen en sportvelden. Andere oplossingen zitten in de sfeer van (meer) leerlingenvervoer en doelmatiger inroostering van de bestaande voorzieningen (Vrieswijk & Schadenberg, 2023).

[46] Zie Bewegingsonderwijs | Sport en bewegen in cijfers

Een tweede serieuze belemmering om te voldoen aan de wettelijke verplichting om twee lesuren bewegingsonderwijs aan te bieden is het tekort aan bevoegde leerkrachten voor het verzorgen van het bewegingsonderwijs. Dit probleem is deel van het grotere docententekort in het algemeen. Bovendien heeft invoering van de wettelijke verplichting de vraag naar bevoegde leerkrachten voor het bewegingsonderwijs in het primair onderwijs doen toenemen. Het tekort aan bevoegde leerkrachten wordt verder toegeschreven aan het feit dat 'de baan niet aantrekkelijk is vanwege het salaris, de CAO en een onvolledig rooster' (Vrieswijk et al., 2022; zie ook paragraaf 5.5).

Minder motorische vaardigheden kinderen

De invoering van de wettelijke verplichting om in het primair onderwijs minimaal twee lesuren bewegingsonderwijs aan te bieden past binnen een bredere levende zorg over de teruglopende motorische vaardigheden van kinderen en jongeren. Zo signaleert de Inspectie van het Onderwijs dat kinderen in bewegingsvaardigheden gemiddeld tot laag scoren vergeleken met de norm. In 2016 zijn de bewegingsvaardigheden op vijf van de acht gemeten onderdelen lager dan in 2006 (Inspectie van het Onderwijs, 2018).

De zorg over de teruglopende motorische vaardigheden van kinderen is terug te zien in het feit dat 'Vaardig in bewegen' een van de zes pijlers is in de sportakkoorden en een van de zes 'venijnige problemen' in het MOOI-programma Sport van ZonMw (Singh et al., 2023). De oorzaken van de teruglopende motorische vaardigheden zijn velerlei. Meer aandacht en tijd voor het bewegingsonderwijs in het primair onderwijs is maar één van de oplossingen van dit probleem.

Buitenspelen

Het lijkt er niet op dat het aantal dagen dat kinderen buitenspelen sinds 2015 is veranderd. Er zijn wel grote verschillen tussen kinderen zichtbaar. Eén op de twintig kinderen speelt vrijwel nooit buiten. Iets meer dan een derde van de kinderen speelt vrijwel elke dag (zes dagen per week of meer) buiten. Jongere kinderen spelen vaker buiten dan oudere kinderen. Kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond spelen minder buiten dan kinderen zonder migratieachtergrond (Ten Tije et al., 2023). Het onderzoek van Ten Tije et al. laat niet zien hoe (bewegingsrijk) kinderen buitenspelen. Het kan zijn dat ze nu rondrijden op een elektrische step, waar ze vroeger in bomen klommen of over slootjes sprongen.

0-4-jarigen

Omdat er bij de instroom in het primair onderwijs al grote verschillen zijn in bewegingsvaardigheden, groeit de aandacht voor bewegen bij 0-4-jarigen. Het ministerie van VWS, het KCSB en het Mulier Instituut hebben een 'Kleine Beweegagenda (2019-2021)' opgesteld, gericht op beweegstimulering van 0-4-jarigen.[47] Speerpunten waren:

- kennisontwikkeling;

[47] Zie De kleine beweegagenda | Mulier Instituut

- het ontwikkelen van testinstrumentarium voor het meten van de motorische vaardigheden van 0-4-jarigen;
- het ontwikkelen van een beweegadvies voor 0-4-jarigen;
- het opzetten van dataverzameling bij verschillende vormen van (voorschoolse) kinderopvang; en
- het inventariseren, ondersteunen en opschalen van succesvolle aanpakken om bewegen bij 0-4-jarigen te stimuleren. Voor dit laatste waren 'kleine beweegsubsidies' beschikbaar en is op basis van initiatieven in de praktijk een inspiratiegids ontwikkeld.[48]

Actieve schooldag

In het basisonderwijs groeit de aandacht voor meer bewegen in de reguliere lessen, dus buiten het bewegingsonderwijs, in de vorm van 'energizers' en 'bewegend leren' (Vrieswijk & Singh, 2021).[49] En het stimuleren van een 'dynamische'[50] of 'actieve' schooldag door het aanbod van beweegactiviteiten voorschools, in de pauzes en/of naschools, al dan niet gebruik makend van 'gezonde schoolpleinen' en/of als onderdeel van een 'gezonde-schoolbeleid'.[51]

Beweegwijsheid

De oplopende levensverwachting maakt het steeds belangrijker dat we een leven lang blijven bewegen. Daartoe zullen we ons bewegingsgedrag in de loop van ons leven willen, en waarschijnlijk ook wel moeten, aanpassen aan onze veranderende voorkeuren, mogelijkheden en omstandigheden.

In de Angelsaksische wereld is, naar analogie van het begrip 'geletterdheid', het concept *physical literacy* gemunt (Steenbergen, 2017). Dit concept omvat de fysieke mogelijkheden, de motivatie en het vertrouwen om te sporten en te bewegen, de kennis en het begrip van het belang ervan, en de mate van verantwoordelijkheid die men gedurende zijn leven neemt om te sporten en bewegen.

Inmiddels is het begrip 'beweegwijsheid' geïntroduceerd als vertaling van *physical literacy*. In 2024 start een meerjarig project om de beschikbare kennis te bundelen en een systeem te ontwikkelen voor het meten en monitoren van beweegwijsheid van kinderen in de basisschoolleeftijd.

Beweegwijsheid is wat kinderen ontwikkelen in hun schooltijd, waar ze hun leven lang hun voordeel mee doen. Daarmee verwijst dit begrip impliciet naar een sport- en beweegaanbod, dat meebeweegt met de veranderende voorkeuren, mogelijkheden en omstandigheden van de ouder wordende maar 'beweegwijze' mens.

[48] Zie Initiatieven overzicht - Inspiratiegids Kleine Beweegsubsidie (kenniscentrumsportenbewegen.nl)
[49] Over bewegend leren is inmiddels veel te vinden op het internet. Zie voor een introductie Bewegen en leren in het primair onderwijs | Onderwijskennis en kennisbanksportenbewegen.nl/?file=10907&m=1661506822&action=file.download
[50] Zie onder meer Home - Platform Dynamische Schooldag
[51] Zie Home | Gezonde School

Dat impliceert dat sport- en beweegvoorzieningen (zie hoofdstuk 4) en de begeleiding door vrijwilligers en professionals (zie hoofdstuk 5) niet alleen gericht moeten zijn op de jeugd, maar moeten meebewegen met de veranderende voorkeuren, mogelijkheden en omstandigheden van de bevolking.

Veel van de 'begeleiders' (leraren, trainers, coaches, combinatiefunctionarissen) hebben opleidingen en trainingen gedaan gericht op de jeugd. Van hen zal steeds vaker gevraagd worden om mensen met een beperking of overspanningsklachten, chronisch zieken en ouderen te begeleiden, die allemaal vragen om aangepaste vormen van begeleiding.

In het tussenrapport 'Analyse Bewegen tijdens de levensloop' (Nederlandse Sportraad, 2023d) komt de Nederlandse Sportraad tot de conclusie dat het mensen in beweging krijgen en een leven lang in beweging houden niet met een enkelvoudige benadering of aanpak te regelen is. Het is een (steeds grotere) maatschappelijke opgave, die vraagt om een integrale aanpak.

Daartoe biedt een 'systeembenadering' een interessant perspectief. Dat kent elementen als 'nationaal leiderschap', 'doorlopende betrokkenheid' en een 'coördinerende instantie', die toeziet op 'harmonisatie van beleidsprioriteiten en planning, implementatie, financiering en evaluatie tussen relevante sectoren'. Zoals gezegd volgt de nadere uitwerking van deze ideeën in het advies dat de Sportraad begin 2024 uitbrengt.

6.6 Tot slot

Aanzetten tot strategische beleidsvorming

Wanneer we 'een satéprikker steken' door de vijf hier besproken vormen van sport en bewegen, valt op dat er overal een beweging is naar meer strategische beleidsvorming. Bij elke vorm zijn meerdere aanzetten te zien tot :

- formulering van een strategisch of langetermijndoel en langetermijnplanning;
- verschuiving van reactief opereren naar proactief toewerken naar het gefomuleerde doel;
- verbinding met boven sport en bewegen uitstijgende maatschappelijke thema's, zoals gezondheid en sociale cohesie;
- netwerkvorming of het beginnen of versterken van samenwerking van relevante partijen;
- aanstellen van een persoon of organisatie als coördinator of kartrekker van plan of strategie, al dan niet aangevuld of ondersteund door een 'kernteam';
- aandacht voor communicatie en meenemen van derden, om te beginnen met het inrichten van een website en rondsturen van nieuwsbrieven;
- sturing op resultaat en/of effect, en bijsturing op basis van monitoring en (tussen)evaluatie;
- ontwikkeling van kennisagenda of onderzoeksprogramma, om relevante expertise te ontwikkelen en meer met kennis onderbouwd beleid te kunnen voeren;

- verzamelen van data en opbouwen van langjarige datareeksen, om ontwikkelingen te kunnen volgen en beleidseffecten te detecteren.

Enkele van deze aanzetten sluiten direct aan op ontwikkelingen die we beschreven in hoofdstuk 5. Daar noteerden we voor de periode 2018-2023 een forse inzet op netwerkvorming en samenwerking en op borging daarvan door de inzet van kernteams en coördinatoren en het (gezamenlijk) formuleren van (strategische) doelen. De belangrijkste vormen of kaders waarin of waarmee deze aanzetten worden gedaan, zijn de sportakkoorden en de BRC.

In aanvulling daarop signaleren we op basis van de bevindingen in dit hoofdstuk nog enkele andere ontwikkelingen.

Meer gerichtheid op resultaat
Ten eerste zien we gerichtheid op resultaat en/of effecten, variërend van vrij concreet ('toptienambitie' bij topsport) tot vrij breed (zoals maatschappelijke waarde/inspiratie bij evenementen). Het gemeenschappelijke is dat betrokken partijen in gezamenlijkheid een ambitie of strategisch doel formuleren en afspreken daar planmatig naar toe te willen werken. Dat is een beweging weg van losse initiatieven en ad-hocprojecten, kortlopende interventies en kortademig beleid.

Een kanttekening bij deze ontwikkeling is wel dat het formuleren van een gezamelijke ambities en onderliggende doelen gemakkelijker lijkt te gaan dan het uitwerken van een goed onderbouwd plan of aanpak om dat doel te bereiken. Het is meestal onduidelijk wat er van wie, in welke omvang en wanneer nodig is om het doel te halen en de ambitie te realiseren. Zo ontbreekt een toets op de haalbaarheid van ambities en doelen.

Andere beleidsinstrumenten dan inzet op samenwerking
Ten tweede zien we voorbeelden van verandering of versnelling van ontwikkelingen anders dan via de weg van samenwerking. Het duidelijkse voorbeeld is de wettelijke verplichting om in het basisonderwijs twee lesuren bewegingsonderwijs aan te bieden. Dat blijkt nog niet overal te kunnen, maar zet wel aan tot actie en het zoeken naar alternatieve manieren om aan de verplichting te voldoen. Zoals aanbieden van bewegingsonderwijs in de buitenruimte, organiseren van leerlingvervoer of aanpassen van roosters.

Omgekeerd zien we bij zwemmen dat de samenwerking in het Nationaal Plan Zwemveiligheid kennelijk niet voldoet, of in elk geval niet genoeg is om de stijging van het aantal kinderen dat geen zwemdiploma haalt of heeft, tegen te gaan.

Nulmetingen, data en expertise nodig voor beleidsontwikkeling en bijsturing
Het tienpuntenplan om de sport- en beweegdeelname van mensen met een beperking in 2030 op vergelijkbaar niveau te hebben als de rest van de bevolking is een initiatief van de Tweede Kamer, waar deze aanpak op brede steun kan rekenen en de minister zich achter heeft geschaard. Er is een heldere ambitie en een duidelijke aanpak, geformuleerd in tien punten.

Het is duidelijk dat de ambitie niet gehaald gaat worden: daarvoor is het verschil in de deelnamecijfers te groot (zie paragraaf 1.1), de tijd te kort en de beleidsinzet te beperkt. Wat wel mogelijk is, is dat de ontwikkeling in de gewenste richting wordt versneld en het ingezette beleid gaandeweg aan effectiviteit (en doelmatigheid) wint. Cruciaal daarvoor is de jaarlijkse monitoring van die ontwikkeling, en bovenal de mogelijkheid en bereidheid te leren en bij te sturen, als blijkt dat bepaalde punten of aanpakken uit het tienpuntenplan niets of te weinig opleveren.

Daarmee komen we bij een derde bevinding: de aandacht voor dataverzameling en kennis- en expertiseontwikkeling. Dataverzameling en het opstellen van datareeksen zijn cruciaal om ontwikkelingen te kunnen volgen en effecten van beleid te meten.

De kernindicatoren Sport en bewegen doen dit op hoofdlijnen, en houden het sportbeleid een spiegel voor waarin te zien is dat het huidige sportbeleid gepaard gaat met een stabiele sportdeelname, stijgend zitgedrag en afgenomen bezoek aan sportwedstrijden en sportevenementen. Om te weten of 'deelbeleid' zoals de Nationale Topsportevenementen Strategie, het Nationale Plan Zwemveiligheid of het tienpuntenplan voor mensen met een beperking, werkt, moeten data worden verzameld en datareeksen opgebouwd om relevante indicatoren voor het doelbereik op die vormen van deelbeleid te kunnen volgen.

In het verlengde van deze drie voorgaande punten is het laatste punt de aandacht voor kennis, onderzoek en expertiseontwikkeling. Die is, hierboven teruglopend, nodig om op gestructureerde en methodisch verantwoorde wijze data te verzamelen, te beheren, te koppelen in reeksen, te analyseren en om te zetten in voortgangsrapportages.

Expertise is ook nodig om, wanneer een bepaalde aanpak of maatregel niet werkt, te weinig oplevert of ondoelmatig is, voorstellen te kunnen doen voor bijsturing van het beleid en alternatieve maatregelen en aanpakken. Zo is de vraag of er voor alle tien punten in het tienpuntenplan wetenschappelijke onderbouwing is te vinden die de effectiviteit van de betreffende aanpak voorspelt.

En ten slotte is (wetenschappelijke) expertise gewenst om trends, kansen en bedreigingen te verkennen op hun potentiële effect op de te bereiken beleidsdoelen. Wat is de potentie van kunstmatige intelligentie als het gaat om sporten en bewegen van mensen met een beperking? Hoe groot is de kans op een nieuwe coronacrisis, en welke opties zijn er dan voor het organiseren van sportevenementen? Welke aanpakken hebben aantoonbaar effect op het tegengaan van de terugloop in motorische vaardigheden van kinderen?

Hoofdstuk 7

Verstoringen van sport en bewegen

De sport is de afgelopen jaren geplaagd door twee grote crises: de coronacrisis en de energiecrisis. Structureler van aard zijn allerhande integriteitskwesties. In dit hoofdstuk bespreken we deze crises en kwesties.

Bij integriteitskwesties gaat het deels om meer (media-)aandacht voor zaken die al langer spelen, maar nu in het daglicht zijn komen te staan, zoals onveilige situaties, racisme en grensoverschrijdend gedrag van trainers en coaches. En deels betreft het zaken waarvan de incidentie lijkt toe te nemen, zoals matchfixing en criminele inmenging in de sport.

7.1 Coronacrisis

Gevolgen voor sportsector en sportgedrag

Door de maatregelen die maart 2020 zijn genomen om het coronavirus in te dammen, en die in 2021 en begin 2022 voortduurden, heeft een groot deel van de (georganiseerde) sport lange tijd stilgelegen. De sport, en dan met name de commerciële sportaanbieders en de sportevenementensector, zijn hard door de coronamaatregelen geraakt (Van der Poel & Pulles, 2020; Van der Poel et al., 2020; Pulles et al., 2021a, 2021b, 2022).

De coronacrisis is goed zichtbaar in veel van de kernindicatoren Sport en bewegen. Die kernindicatoren laten zien dat we nog niet overal zijn teruggeveerd naar de tijd voor de coronacrisis. Kort samengevat: we zitten meer en bewegen minder dan voor de coronacrisis, terwijl de beperkende maatregelen al anderhalf jaar geleden zijn ingetrokken en de coronacrisis eens te meer heeft onderstreept hoe belangrijk bewegen is om weerstand te kunnen bieden aan virusinfecties.

Beleidsmatige (leer)effecten

Beleidsmatig heeft de coronacrisis de sportsector enkele zaken geleerd. Zoals het belang om te komen tot afstemming en bundeling van krachten. De coronacrisis heeft de ontwikkeling van het Platform Ondernemende Sportaanbieders versneld, zodat de verschillende commerciële sportbranches met één mond hun belang in 'Den Haag' konden behartigen. Ook partijen in de evenementensector hebben elkaar om die reden opgezocht.

Tegelijkertijd is opgemerkt dat desondanks 'de' sportbranche niet met één mond sprak, maar vaak met meerdere monden (zoals die van sportbonden, NOC*NSF, brancheorganisaties, het POS, de maatschappelijke organisaties en de evenementenbranche).

De ontwikkeling van één sterke sportbranche lijkt vooralsnog een stap te ver voor de sportsector, zeker nu de acute dreiging van de coronacrisis weg is. Vooralsnog houdt de sector het voor de afstemming en coördinatie van beleid en acties bij het Sectoroverleg Sport en Sportief Bewegen.

Hoewel een sterke brancheorganisatie ontbrak (en ontbreekt), hebben de grote spelers in het sportbeleidsveld elkaar na het uitbreken van de coronacrisis wel vrij snel gevonden. Elk voor zich, én samen, zijn ze erin geslaagd het ministerie van VWS en de Tweede Kamer te overtuigen dat de coronamaatregelen het voorbestaan van sportverenigingen en sportaccommodaties, bij lang voortduren van de coronamaatregelen, in hun voortbestaan zouden bedreigen.

Rijksoverheid als 'laatste redder'
Het ministerie van VWS is met genereuze steun gekomen specifiek voor sportaanbieders, in aanvulling op de algemene steunmaatregelen van het kabinet. Hiermee nam het ministerie van VWS de facto de rol op zich van laatste redder en stelselverantwoordelijke voor de sector sport, hoewel dit nergens formeel is vastgelegd.

Behoefte aan sturingsinformatie
Bij het nemen van de steunmaatregelen bleken cijfers van groot belang. Hoeveel sportaanbieders zijn er in Nederland? Welke doorlopende kosten hebben die aanbieders als ze sluiten en inkomsten opdrogen? Welke netto-omzet valt er weg met de coronamaatregelen? Hoeveel reserves of buffers zijn er in de sector? Dit soort informatie bleek, zij het lang niet altijd (direct) beschikbaar, cruciaal om een inschatting te kunnen maken van de omvang van en toegang tot de sportspecifieke steunmaatregelen.

Een opvallend gegeven dat uit de cijfers rolde was het relatief grote belang van het commerciële sportaanbod. De sportdeelname van de Nederlandse bevolking telt niet alleen de ruim 4 miljoen unieke leden van sportverenigingen. Die sportdeelname telt ook sporters bij commerciële aanbieders, zoals golfbanen, maneges, skihallen, bowlingbanen en klimcentra. Alleen al de fitnesscentra hebben zo'n 2,5 miljoen leden.

Maar omdat dit bedrijven zijn, vielen ze buiten de sportspecifieke steunmaatregelen van VWS, die alleen beschikbaar waren (en konden zijn) voor verenigingen en gemeenten. Vandaar dat de commerciële helft van het sportaanbod relatief zwaar getroffen is door de coronacrisis.

7.2 Energiecrisis

Gevolgen voor de sportsector
Op 24 februari 2022 viel Rusland Oekraïne binnen. Een van de gevolgen hiervan was de snelle stijging van energieprijzen. Terwijl Nederland zich voorjaar 2022 ontworstelde aan de coronacrisis, rolde het zo gelijk door in een energiecrisis. Die ging gepaard met snel oplopende inflatie.

Die inflatie was deels het gevolg van de hoge energieprijzen. Maar deels ook van een sterke stijging van de vraag naar van alles en nog wat, nu het geld na afloop van de coronacrisis weer kon rollen. Het aanbod kon hier niet snel genoeg op inspelen, met als gevolg vertraagde leveringen en oplopende prijzen. Dat het aanbod niet snel genoeg op de vraagontwikkeling kon inspelen kwam (en komt) deels voort uit onze afhankelijkheid van leveranciers in Azië, en deels uit personeelstekorten in bepaalde sectoren.

De problemen veroorzaakt door personeelstekorten, tekorten aan materialen, hoge inflatie en hoge energieprijzen deden zich eind 2022 en in 2023 volop gelden in de sportsector. In de omgang met deze energiecrisis zijn vervolgens veel parallellen te zien met de reactie op de coronacrisis.

Behoefte aan sturingsinformatie

Ook nu een snel opkomende behoefte aan cijfers, dit keer over het energieverbruik in de diverse takken van sport en van typen sportaccommodaties. Wat voor typen energiecontracten zijn gangbaar? Wat zijn de mogelijkheden of buffers om financiële klappen op te vangen? Kunnen sportaanbieders hun prijzen (tijdelijk) verhogen, en zo ja, wat doet dat dan met de sportdeelname?

Wederom nood aan een 'laatste redder'

Vervolgens afstemming en overleg tussen de grote spelers in de sportsector en actie gericht op 'Den Haag'. En opnieuw een bereidheid bij het ministerie van VWS en de Tweede Kamer om als laatste redder op te treden en maatregelen te nemen om het effect van de hoge energieprijzen te dempen. Wederom uitsluitend bij sportverenigingen en (gemeentelijke) sportaccommodaties, terwijl de commerciële sportaanbieders het moesten doen met de generieke steunmaatregelen.

Gevoeligheid sportsector voor (stijgende) energieprijzen

Een verkenning van de gevoeligheid van de sportsector voor (stijgende) energieprijzen maakt een onderscheid tussen 'directe' en 'indirecte' energiekosten (Dalhuisen et al., 2023). Kortweg hebben de eerste te maken met de sportbeoefening zelf, en de tweede met de randvoorwaarden om te sporten.

Verwarming/verkoeling, verlichting en ventilatie van sportfaciliteiten zijn de belangrijkste vormen van het directe energieverbruik. Ventilatie speelt bijvoorbeeld bij overdekte schietbanen waar de kruitdampen moeten worden afgevoerd, en verwarming bij biljartlakens. In het totaal valt dit energieverbruik niet op, maar voor de betreffende sportaanbieders kan het om aanzienlijke kostenstijgingen gaan. Grote energieverbruikers zijn zwembaden, kunstijsbanen, buitensportcomplexen met veldverlichting, en sporthallen.

Indirect energieverbruik speelt vooral bij het transport van en naar de sportaccommodaties, en het energieverbruik in en door clubhuizen en kleedkamers. Verenigingen hebben dit gebruik soms beperkt door de thermostaat in het clubhuis lager te zetten en douches te sluiten.

Duurzaamheidsmaatregelen

De energiecrisis is een stimulans gebleken voor het nemen van duurzaamheidsmaatregelen. Denk hierbij enerzijds aan maatregelen om energiegebruik te minderen door isolatie, gebruik van bewegingssensoren, het sluiten van douches en het installeren van ledverlichting. En anderzijds aan maatregelen om te zorgen voor meer hernieuwbare energie, vooral door het installeren van zonnepanelen. In de BOSA-regeling kunnen sportaanbieders hier steun voor krijgen (zie paragraaf 4.2).

Een bijkomend effect van de energiecrisis lijkt dat er bij dit element in de verduurzamingsopgave vaart wordt gemaakt en serieus wordt bijgedragen aan de reductie van de CO_2-uitstoot door de sportsector.

7.3 Veiligheid en integriteit

Bij veiligheid gaat het om allerhande vormen van verstoringen van een basaal veiligheidsgevoel dat randvoorwaardelijk is voor een plezierige beoefening van sport en bewegen. Geweld en wangedrag op en rond het sportterrein, racisme, homofobe uitingen en diverse soorten van grensoverschrijdend gedrag zijn evenzovele bedreigingen van dat basale veiligheidsgevoel, en horen geen plaats te hebben in de sport.

Integriteit betreft in hoofdzaak de verstoring van het eerlijk verloop van sport en spel (*fair play*). Denk hierbij aan zaken als doping en het kopen van wedstrijden of oneigenlijk beïnvloeden van het wedstrijdverloop (*matchfixing*), meestal gekoppeld aan gokken op wedstrijduitslagen of het wel/niet voorkomen van spelsituaties.

Integriteitskwesties spelen het meest op en zijn in elk geval het meest zichtbaar in de topsport, maar zijn daartoe niet beperkt. 'Oneerlijk' spel bederft het spelplezier van de sporters zelf, én van de volgers van (top)sport, die ervan uit willen gaan dat de winnaar de gouden medaille echt en op eigen kracht heeft verdiend.

De integriteit van de sportsector kan verder nog worden bedreigd door criminele inmenging, waarbij criminelen sportorganisaties gebruiken voor duistere activiteiten, zoals witwassen en drugshandel.

Kernindicatoren veilig sportklimaat

Het gevoel van veiligheid dat mensen ervaren in de sport, wordt gevolgd met de kernindicator 'Veilig voelen door maandelijkse sporters en/of wedstrijdbezoekers van 12 jaar en ouder bij sportwedstrijden'. [52] In 2012 was het aandeel dat zich veilig voelde 72 procent, in 2018 78 procent en in 2022 82 procent. Kortom, er is sprake van een consistent stijgende trend.

Opmerkelijk is dat het hierbij weinig lijkt uit te maken of men wangedrag heeft meegemaakt. Zowel van de mensen die zich veilig voelen als van de mensen die zich

[52] Zie Sportklimaat - Veilig voelen | Sport en bewegen in cijfers

niet veilig voelen of neutraal zijn, heeft net iets meer dan 70 procent wangedrag in de sport meegemaakt.

Het zelf meemaken van wangedrag of er getuige van zijn geweest door maandelijkse sporters en/of wedstrijdbezoekers van 12 jaar en ouder is de tweede kernindicator waarmee de veiligheid van het sportklimaat wordt gevolgd.[53] Deze kernindicator liet een dalende trend zien van 36 procent in 2012 naar 28 procent in 2018 en 23 procent in 2020. 2022 laat een stijging zien naar 28 procent. Het is waarschijnlijk dat we in 2020 een effect zien van de coronamaatregelen: er waren minder wedstrijden, dus er was een kleinere kans iets van wangedrag te zien. Vergeleken met 2018 lijkt in 2022 het meemaken van verbaal en lichamelijk geweld iets te zijn afgenomen, en van vernieling en vandalisme iets toegenomen.

Beleid gericht op sociaal veilige sport

In de 'Rapportage Sport 2018' haalden we de 'Beleidsdoorlichting Sport 2010-2016' aan, waarin AEF concludeert dat het beleidsprogramma Veilig Sportklimaat 'op sommige vlakken een effectieve bijdrage heeft geleverd aan een veiliger sportklimaat' (Van der Poel et al., 2018, p. 52). Daarbij benadrukt AEF dat moet worden bezien of de effecten op langere termijn beklijven.

Beleid om dat te bewerkstelligen wordt nu vooral ontwikkeld en uitgevoerd in de pijler Positieve sportcultuur (Sportakkoord 1; Sociaal veilige sport in Sportakkoord II). Deze pijler bouwt voort op de acties van en ervaringen opgedaan in het Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' (VSK), dat liep van 2011 tot 2019.

De zesde en laatste voortgangsrapportage van dat actieplan concludeert dat het belang van een veilig sportklimaat 'diep doorgedrongen [is] in de Nederlandse sport'. Het thema staat in beleidsplannen en clubregels, heeft een plek gekregen in opleidingen en wordt gezien als relevant voor een veilig en plezierig sportklimaat.

De trend in meemaken van ongewenst gedrag was dalende en het veiligheidsgevoel nam toe. De aanbeveling was om interventies als kadercoaching en procesbegeleiding van verenigingen door te zetten in het kader van Positieve sportcultuur van het Sportakkoord, en dat is gebeurd.

Repressie en preventie

Overigens lijkt de vervanging van 'naar een veiliger sportklimaat' naar 'positieve sportcultuur' gepaard te gaan met een verschuiving van de aandacht wat weg van de (meer curatieve benadering van) negatieve gedragingen naar een meer preventieve insteek, gericht op versterken van bepaalde competenties bij jongeren. Zodat zij beter in staat zijn voor zichzelf en anderen een waardevolle bijdrage te leveren aan (positieve) sportervaringen.

Die insteek is geïnspireerd door de 'positieve psychologie' en theorieën over 'positieve jeugdontwikkeling', en zet in op het creëren van een sportomgeving, die

[53] Zie Sportklimaat - Wangedrag | Sport en bewegen in cijfers

bevorderend is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Stevens & Steenbergen, 2022).

Met de insteek op de (positieve sport)cultuur is de beleidsmatige aandacht gefocust op het 'creëren van een sportomgeving' waarin individuen het gewenste gedrag kunnen ontwikkelen en ontplooien, en zich daarbij gesteund voelen. Kernelementen daarvan zijn integriteit en een positief pedagogisch klimaat.

Met de aandacht voor integriteit wordt de brug geslagen naar het creëren en bevorderen van een sportklimaat waarin sport op een eerlijke, rechtvaardige en verantwoorde wijze wordt beoefend, en verstoringen ervan worden tegengegaan. Met aandacht voor het pedagogisch klimaat wordt niet alleen gewerkt aan conditie. techniek, wedstrijdinzicht en dergelijke, maar ook aan normalisering van integer sportgedrag en ontwikkelen van weerstand tegen vormen van onsportief sport- en wedstrijdgedrag.

Ons Voetbal Is Van Iedereen

Niet alle vraagstukken die geadresseerd moeten worden om toe te werken naar een veiliger sportklimaat zijn (het meest) effectief aan te pakken door in te zetten op lokale samenwerking en sportakkoorden. Die aanpak kan goed werken als het gaat om versterking van het pedagogisch klimaat bij sportverenigingen of het bevorderen dat VOG's worden gevraagd van trainers, instructeurs en coaches die werken met jeugd.

Maar sommige vraagstukken zijn vrij specifiek, kunnen effectiever landelijk worden aangepakt of vergen beleidsinstrumenten die alleen de landelijke overheid of een andere landelijke partij kan inzetten. Zo is er beleid ontwikkeld en zijn actieplannen in uitvoering genomen die, hoewel wel vaak afgestemd op de ontwikkelingen binnen het sportakkoord, daar toch grotendeels parallel aan lopen.

De racistische bejegening van Excelsior-speler Ahmad Mendes Moreira door fans van FC Den Bosch op 17 november 2019 vormde aanleiding tot het opstellen van een 'Aanvalsplan tegen racisme en discriminatie in het voetbal: 'Ons voetbal is van iedereen. Samen zetten we discriminatie buitenspel'' (OVIVI). Op 8 februari 2020 lanceerden de ministeries van VWS, JenV en SZW samen met de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) dit actieplan.

De uitvoering van het plan verloopt via maatregelen langs drie inhoudelijke lijnen – (1) voorkomen, (2) signaleren en (3) sanctioneren – en een doorsnijdende lijn van samenwerken met bestaande en nieuwe partners en netwerken.

De 'opbrengstenrapportage' (Elling et al., 2023) spreekt over een voortvarende start van het aanvalsplan OVIVI in 2020 en indalende 'realiteitszin bij een grote groep betrokkenen' in 2022. 'In de uitvoering van de diverse maatregelen op verschillende pijlers bleek de praktijk – ook zonder corona – weerbarstiger dan de papieren verwachtingen en beloften'.

Echte effecten konden in 2022 nog niet of nauwelijks worden gemeten. Corona had de uitvoering van het programma behoorlijk in de war gestuurd. Verder ontbraken bij de start van het programma data voor een nulmeting en indicatoren om de ontwikkelingen te kunnen volgen. Nog los van de moeilijkheid in de sociale werkelijkheid ontwikkelingen eenduidig aan één bepaald actieprogramma toe te kunnen schrijven, wanneer zoveel andere ontwikkelingen en beleidsinspanningen daarop mede van invloed zijn.

Wel duidelijk is dat het thema racisme op de agenda is gezet, er meer aandacht voor is, en een aanzet is gegeven voor de ontwikkeling van (technische) innovaties gericht op norm- en cultuurverandering in het voetbal.

Alliantie Gelijkspelen

Een specifieke doelgroep waarvoor een veilig sportklimaat geen vanzelfsprekendheid is, is de LHBTIQ+-gemeenschap. De Alliantie Gelijkspelen streeft naar een volledige acceptatie van LHBTIQ+'ers in de sport in 2028.[54] De Alliantie zit nu in zijn vijfde levensfase (5.0) en wordt (nog steeds) gesteund door de ministeries van VWS en OCW. Kernpartners zijn NOC*NSF, KNVB, John Blankenstein Foundation (JBF) en Gay Union Through Sports (GUTS).

De alliantie ontplooit een breed scala aan activiteiten, zoals workshops, evenementen, entameren onderzoek en (bijdragen aan) onderwijs en opleidingen om de acceptatie en veiligheid van deze doelgroep in de sport te bevorderen.

Grensoverschrijdend gedrag

Veel aandacht is er de laatste jaren gevraagd en gekomen voor allerhande vormen van grensoverschrijdend gedrag in de sport, vooral in de sfeer van opleidingen, training en coaching van talentvolle jonge sporters. In 2017 was er het rapport van de 'commissie de Vries' over seksuele intimidatie en misbruik in de sport (De Vries et al., 2017). In 2021 kwam het rapport 'Ongelijke leggers' uit over misstanden in het turnen (Olfers & Van Wijk, 2021) en in 2023 een rapport over de duistere kanten van dansen (Olfers et al., 2023).

Momenteel werken dezelfde onderzoekers aan een groot onderzoek naar topsportcultuur in 24 takken van sport, om te proberen meer vat te krijgen op de factoren die misstanden bevorderen of kunnen tegengaan (zie paragraaf 6.1).

Naar een onafhankelijk integriteitscentrum

In de kamerbrief over de hoofdlijnen van wetgeving in de sport (Ministerie van VWS, 2023c, zie paragraaf 2.2) gaat de minister in op de uitdrukkelijke wens van de Tweede Kamer te komen tot een sportwet. In de Kamerbrief laat de minister weten in te willen gaan op de wens van de Tweede Kamer en schetst ze een aanpak in twee tranches.

[54] Zie Alliantie Gelijkspelen - NOCNSF. Zie ook hoofdstuk 6 in Stevens & Steenbergen, 2022.

In de lopende kabinetsperiode wil ze een start maken met de sportwet, en daarin twee zaken vastleggen: de publieke verantwoordelijkheid voor sport en de veiligheid in de sport. Andere zaken die zouden kunnen landen in de sportwet worden verkend en voorbereid, zodat een volgend kabinet die zaken desgewenst kan toevoegen aan de dan al bestaande sportwet.

De minister zegt vervolgens nadrukkelijk dat veiligheid in de sport haar 'eerste prioriteit' is. Ze verwijst daarbij naar de Kamerbrief over veilige en integere sport van 28 maart 2023 (Ministerie van VWS, 2023d), met daarin de opzet toe te werken naar een onafhankelijk integriteitscentrum.

Daarin moeten in eerste instantie de taken van het huidige Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN) worden ondergebracht. Dit nieuwe en onafhankelijke integriteitscentrum wil de minister verankeren in de sportwet. 'Dat is noodzakelijk omdat voor het kunnen verrichten van de taken, zoals de functie van meldpunt, persoonsgegevens worden verwerkt. Hier is een wettelijke grondslag voor nodig.' Zoals beschreven in paragraaf 2.2 heeft de Tweede Kamer bij motie de regering verzocht pas op de plaats te maken met de uitwerking van de eerste tranche van de sportwet, zoals voorgesteld door de minister. De Tweede Kamer geeft daarbij aan eerst te willen zien waar de afspraken gemaakt in het tweede sportakkoord ons in 2026 hebben gebracht, voordat de ontwikkeling van een sportwet wordt doorgezet. Daarbij is onduidelijk gebleven op grond van welke criteria de Tweede Kamer die afweging gemaakt wil zien.

De verankering van een onafhankelijk integriteitscentrum in een sportwet is niet iets waarvoor een sportakkoord, dat vooral inzet op versterking van de samenwerking op lokaal niveau, een geëigend pad of middel is. Anders gezegd, de afwegingen om het integriteitscentrum te verankeren in een sportwet zijn van een andere orde en (politiek-juridische) aard dan de afwegingen die spelen in (lokale) sportakkoorden.

Er is brede overeenstemming dat het goed is er een onafhankelijk integriteitscentrum is dat adequaat is geëquipeerd en beschikt over de benodigde expertise en bevoegdheden. Een dergelijk integriteitscentrum 'regelen' kan alleen de landelijke overheid. De Tweede Kamer heeft niet duidelijk gemaakt hoe afwachten wat het sportakkoord in 2026 heeft opgeleverd van invloed kan zijn op de publieke verantwoordelijkheid van de (landelijke) overheid voor de op- en inrichting van het gewenste integriteitscentrum.

Kernindicator prestatieverhogende middelen

Er is één kernindicator Sport en bewegen voor het (zelf gerapporteerde) gebruik van prestatieverhogende middelen door wekelijkse sporters van 15 jaar en ouder.[55] Van deze kernindicator zijn scores die teruggaan tot 2016. De score is sindsdien

[55] Zie Sportprestatieverhogende middelen | Sport en bewegen in cijfers. De uitvraag wordt op een zodanige wijze gedaan dat absoluut niet te achterhalen is wíe aangeeft in het afgelopen jaar prestatieverhogende middelen te hebben gebruikt.

stabiel: 0,7 procent van de wekelijkse sporters van 15 jaar en ouder geeft aan in het afgelopen jaar prestatieverhogende middelen te hebben gebruikt. Jongvolwassenen (15-34 jaar) rapporteren het vaakst gebruik van prestatieverhogende middelen (2,5%); daarna loopt het gebruik terug met de leeftijd.

Sportief wedstrijdgedrag

Het Mulier Instituut heeft een Monitor Sportief Wedstrijdgedrag ontwikkeld. Waarnemers noteren tijdens wedstrijden wat ze zien aan sportieve (zoals *high five*, aanmoedigingen, handen schudden) en onsportieve gedragingen (zoals schelden, duwen/trekken, schoppen) en geven de wedstrijden een cijfer voor de mate van sportiviteit.

De eerste rapportage is van 2018. De laatste (Heijnen et al., 2023) meldt dat in 73 procent van de wedstrijden geen negatief excessief gedrag (schoppen, slaan, bijten) is waargenomen en in 27 procent van de wedstrijden minimaal één keer. Dat is aanmerkelijk minder dan in 2021, toen in 51 procent van de wedstrijden dergelijk gedrag werd waargenomen, en in 2018, toen dat percentage 41 procent was. Een hele wedstrijd wordt niet ineens onsportief door één negatief excessieve gedraging. In de verschillende metingen waarderen de observanten telkens ongeveer 5 procent van de wedstrijden als onsportief. Van alle ruim 250.000 gedragingen was iets minder dan een op de tien negatief (7%) of incidenteel excessief (2%).

Veel teamsporten hebben een stijging in sportief gedrag laten zien tot 2021. In elk geval bij voetbal lijkt die trend in 2022 gekeerd en zijn meer wedstrijden als onsportief bestempeld dan in 2021. De sporten die de meeste negatieve gedragingen laten zien zijn voetbal, hockey en waterpolo.

Gokken, kansspelen en wedstrijdvervalsing

Het gebruik van prestatieverhogende middelen ('doping') en onsportief gedrag zijn zo oud als de sport zelf. Dat geldt ook voor gokken op sportuitslagen. Voor de georganiseerde sport zijn inkomsten uit (het aanbieden van) kansspelen altijd een belangrijke bron geweest van 'eigen inkomsten' (zie De Heer, 2000).

Met de liberalisatie van de markt voor (het aanbieden van) kansspelen 'op afstand' in 2021 is de omvang van het online gokken fors toegenomen. Dit is gepaard gegaan met veel reclame voor de nieuwe gokmogelijkheden, waarbij veelvuldig sporters zijn ingezet. Spelers zijn gaan gokken op eigen wedstrijden en gokbedrijven zijn belangrijke sponsoren en adverteerders geworden in de sportwereld.

De sportwereld heeft hier te maken met de effecten van de doorvoering van marktwerking in het online gokken. Dit komt neer op een verstoring van de randvoorwaarden voor een veilige en sportieve beoefening van de sport, veroorzaakt door marktpartijen en met de 'Wet Kansspelen of afstand' gefaciliteerd door de overheid zelf.

De turbulentie veroorzaakt door de liberalisatie van de gokmarkt gaat gepaard met een groeiende aandacht voor het fenomeen wedstrijdvervalsing (*matchfixing*). Dat houdt het 'regelen' van wedstrijden in, waarmee bepaalde partijen hun voordeel doen vanwege hun invloed op of 'voorkennis' van voorvallen die zich in de wedstrijd voordoen of de uitslag van de wedstrijd.

Van dat 'regelen' bestaan verschillende varianten, deels gokgerelateerd, deels niet-gokgerelateerd. Spelers kunnen worden bedreigd of omgekocht om bepaalde dingen te doen of te laten in een wedstrijd, maar er zijn gevallen waarbij een andere speler of team een wedstrijd wordt 'gegund' of er een 'deal' wordt gesloten tussen twee partijen, die daarmee bijvoorbeeld gezamenlijk een derde partij in een competitie of toernooi benadelen (Spapens & Olfers, 2013; Van Bottenburg et al., 2021).

Wedstrijdvervalsing kan dus om andere redenen plaatsvinden dan om bepaalde gokkers te bevoordelen. Wel lijkt het waarschijnlijk dat het (wereldwijd) bevorderen van online gokken er eerder toe zal leiden dat wedstrijdvervalsing meer zal gaan voorkomen dan minder.

Criminele inmenging

Een indirectere bedreiging van de integriteit van de sport is criminele inmenging in de sport. Criminele partijen gebruiken de sport dan om geld wit te wassen, als ontmoetingsplek of voor drugsgerelateerde activiteiten (Bruinsma et al., 2020; Stevens & Steenbergen, 2022).

Dit is een vorm van bedreiging van de integriteit van de sportwereld die de sportwereld alleen niet of onvoldoende kan afweren. De sportwereld is hiervoor aangewezen op minimaal samenwerking met overheden en derde partijen, zoals politie en opsporingsdiensten.

7.4 Tot slot

De Rijksoverheid neemt publieke verantwoordelijkheid voor de sport

De reactie van de Rijksoverheid op de recente corona- en energiecrisis heeft laten zien dat de Rijksoverheid zich gedraagt als 'laatste redder' en verantwoordelijke partij voor het in stand houden van het sportstelsel bij grote externe bedreigingen. Dit optreden was reactief, maar wel zo snel en adequaat dat de sportinfrastructuur overeind is gebleven en mensen nog steeds volop kunnen voetballen, zwemmen en basketballen.

Gokken, wedstrijdvervalsing, grensoverschrijdend gedrag, gebruik van prestatieverhogende middelen, criminele inmenging en onsportief wedstrijdgedrag vormen structurelere bedreigingen voor de sportwereld. Direct bedreigen deze fenomenen de veiligheid en integriteit van de sport, en meer indirect of sluipend ondermijnen ze het plezier in de sport en de gunfactor (*license to operate*). Wie wil er naar een gemanipuleerde wedstrijd kijken of zijn kind sturen naar een schreeuwende trainer?

De laatste jaren is er meer zicht gekomen op dit type verstoringen van de sportwereld, doordat sporters met schrijnende verhalen over grensoverschrijdend gedrag naar buiten zijn gekomen en (deels in het verlengde daarvan) meer onderzoek wordt gedaan naar genoemde fenomenen.

Steeds vaker wordt geconstateerd dat 'de sport' zelf maar over beperkte mogelijkheden beschikt om gepast te reageren. Er is nood aan onafhankelijke en professionele instanties, beschikkend over voldoende middelen en de juiste expertise en bevoegdheden om adequaat de genoemde bedreigingen het hoofd te kunnen bieden.

Met de Dopingautoriteit is er een voorbeeld van een dergelijke instantie waar het gaat om het tegengaan van het gebruik van prestatieverhogende middelen. De gokwereld wordt overzien door de Kansspelautoriteit. Het ligt voor de hand dat er een onafhankelijk 'integriteitscentrum' komt voor zaken die direct raken aan de integriteit en veiligheid in de sportwereld.

Borgen van de toekomstbestendigheid van de sport

Nog sluipender zijn bedreigingen van de toekomstbestendigheid van de sportwereld door ontwikkelingen op het vlak van de accommodatie (zie hoofdstuk 4), de organisatie van de sport (zie hoofdstuk 5) en de motorische vaardigheden en beweegwijsheid van Nederlanders (zie hoofdstuk 6). Vergrijzing van de bevolking, individualisering, afhakende vrijwilligers, noodzaak tot verduurzaming van het sportvastgoed, gebrek aan ruimte, toenemende schermtijd, oplopende exploitatielasten en zo meer zijn veranderingen in de omgeving van de sportwereld die doorwerken in de sportwereld en daar niet zonder gevolgen blijven. De sportwereld zal zich op die ontwikkelingen moeten aanpassen.

Idealiter is het aanpassen op deze vergaande, grootschalige en dringende ontwikkelingen niet louter reactief en (te) laat. De kunst is om deels, of nog liever, vooral proactief te reageren door gebruik te maken van de kansen die er ook zijn om de bedreigingen te weerstaan. Sport kan deel van de oplossing zijn bij problemen als vergrijzing, oplopende zorgkosten, toenemende eenzaamheid en mentale problematiek, leefbaarheid van steden, waterberging en verdwijnen van (sociaal-culturele) ontmoetingsplekken. Dit grijpen van kansen vergt wel dat de sportsector meer strategisch gaat opereren en meer proactief dan reactief.

Deel zijn van de oplossing van grote maatschappelijke problemen om de bedreigingen en verstoringen van de sportwereld te weerstaan vergt dat de sportwereld zich als deel van een groter geheel of vraagstuk (of: systeem) moet leren zien, zoals het preventieve gezondheidsbeleid, de ruimtelijke ordening en de verduurzamingsopgave.

Dat betekent dat de sportsector op strategisch niveau met andere sectoren en beleidsterreinen moet samenwerken en element kan en wil zijn van integraal beleid. Daarbij zal de sportsector nog meer dan nu moeten kunnen aantonen wat sport

toevoegt aan of meer is dan bewegen. En samen met 'bewegen' wat 'sport en bewegen' toevoegen of kunnen bijdragen aan de oplossing van diverse grote maatschappelijke opgaven.

Zoals gezegd heeft het ministerie van VWS zich de facto publiek verantwoordelijk gevoeld voor de instandhouding van de sportinfrastructuur tijdens de corona- en daaropvolgende energiecrisis, en daarnaar gehandeld. Het ministerie financiert het onderzoek naar misstanden in de sport en maakt stappen met het inrichten van een stelsel van onafhankelijke instanties, zoals de Dopingautoriteit en het integriteitscentrum, die de integriteit en veiligheid van de sport kunnen bewaken en hopelijk ook enigszins kunnen borgen.

Dit zijn aanzetten tot en tekenen van meer landelijke regie op de inrichting van het sportstelsel en vergroting van de weerbaarheid ervan tegen externe bedreigingen. De uitdaging is nu de sportsector zo uit te rusten dat de sector een zinvolle en geziene bijdrage kan leveren aan de oplossing van diverse grote maatschappelijke opgaven, om zo de toekomstbestendigheid van de sector te borgen.

Hoofdstuk 8

Slotbeschouwing

In deze slotbeschouwing bespreken we de uitdagingen voor het (landelijke) sportbeleid, uitgesplitst naar de drie golven uit de Beweegbrief (zie hoofdstuk 1). Als eerste gaan we in op het langetermijnperspectief, omdat dat richting geeft aan wat we kunnen en moeten doen op de middellange en korte termijn. Als tweede beschouwen we de uitdagingen voor de komende regeerperiode, en als derde de uitdagingen voor 2024.

8.1 Uitdagingen en doelstellingen op de lange termijn

Strategische doelen geven richting aan sport- en beweegbeleid

Het formuleren van een of meer doelstellingen voor de lange termijn is het begin van meer strategische beleidsvoering. Het langetermijndoel geeft richting aan wat we nu en wat we morgen moeten doen, opdat we eens dat doel gaan halen. Bij voorkeur definiëren we het doel in kwantitatieve termen, zodat de mate van doelbereik is te bepalen en volgen.

Een kwantitatief geformuleerd doel geeft zicht op de omvang van de opgave. Zie het voorbeeld van de Beweegalliantie, die als langetermijndoel formuleert dat in 2040 drie kwart van de bevolking voldoet aan de beweegrichtlijnen, en dat vertaalt naar per jaar 285.000 meer mensen die voldoende bewegen.

Dit geeft meer richting dan de ambitie die voor 2040 is verwoord in het driegolvenmodel in de Beweegbrief: 'We willen dat sport en bewegen in 2040 een vanzelfsprekend onderdeel is van het leven van iedere Nederlander'. Wat bedoelen we met 'vanzelfsprekend' en hoe maak je dat meetbaar, en daarmee het doelbereik volgbaar?

Een suggestie zou kunnen zijn dat de ambitie uit de Beweegbrief als een overkoepelende ambitie wordt gezien, waar drie of meer kwantitatieve langetermijndoelen onder hangen. Bijvoorbeeld:

- In 2040 voldoet drie kwart van de bevolking van 4 jaar en ouder aan de beweegrichtlijnen.
- In 2040 is de sportdeelname 60 (of 65) procent van de bevolking van 4 jaar en ouder.
- In 2040 bezoekt een kwart van de bevolking van 12 jaar en ouder minimaal eens per maand een sportwedstrijd of -evenement en volgt 65 procent sport via media.

Onderbouwde aanpak om strategische doelen te halen

Het bij voorkeur kwantitatief geformuleerde langetermijndoel geeft richting aan de aanpak en maatregelen die nodig zijn om de doelstelling te halen. Om te beginnen vraagt dit om inzicht in de beschikbaarheid en werkzaamheid van aanpakken, maatregelen, interventies, subsidies, ge- en verboden, belastingen en dergelijke.

Kortom, wat hebben we aan beleidsinstrumenten en wat weten we over de effectiviteit van de verschillende elementen van dit beleidsinstrumentarium?

Vervolgens hebben we inzicht nodig in 'dosis-effect'-relaties. Hoeveel inzet is nodig om een bepaald gewenst kwantitatief effect te hebben en doel te behalen? Als we jaarlijks 285.000 extra mensen in beweging willen/moeten krijgen, hoeveel begeleiders hebben we dan nodig, hoeveel subsidie, hoeveel en wat voor accommodaties, hoeveel voorlichting, gesteld dat dit allemaal bewezen effectieve beleidsinstrumenten zijn om ons doel te halen?

Bij complexe of venijnige vraagstukken, zoals het voorliggende vraagstuk van de beweegarmoede, is er geen eenvoudige oplossing voorhanden en is meestal een 'systemische' aanpak nodig, waarbij een veelheid van partijen moet samenwerken en iedere partij zijn (meer of minder unieke) bijdrage moet leveren. De Beweegalliantie, JOGG en het Nationaal Sportakkoord zijn voorbeelden van een dergelijke systemische aanpak.

Voor een effectieve samenwerking is het wel nodig dat er regie wordt gevoerd op die samenwerking. Het moet duidelijk zijn welke partijen onontbeerlijk zijn om het probleem effectief aan te pakken, en of ze kunnen en willen samenwerken en bijdragen aan de oplossing.

Hier kan al een groot probleem ontstaan, wanneer een of meer partijen weliswaar onmisbaar zijn bij een effectieve aanpak van een probleem, maar een belang hebben bij het (voortbestaan van (de oorzaken van) het probleem en (daarom) niet kunnen of willen bijdragen aan de oplossing.

Erop vertrouwen dat iedereen die wíl samenwerken cruciaal is bij de oplossing van het probleem is te simpel. Dat trekt vooral partijen die hopen te profiteren van de aanpak, maar niet per se de partijen die onontbeerlijk zijn.

De samenwerking gaat alleen succesvol zijn als de bijdragen die de samenwerkende partijen kunnen en willen leveren bewezen effectief zijn. De toets op effectiviteit blijft relevant bij een gezamenlijke aanpak. Dat geldt ook voor de toets op de dosis-effect-relatie: is de bijdrage in kwantitatief en kwalitatief zodanig dat we de gewenste effecten in de gewenste omvang gaan zien? Dat wil zeggen, in een zodanige omvang en van een zodanige kwaliteit dat er serieus zicht is op het bereiken van de kwantitatieve langetermijndoelstelling?

Voortschrijdend inzicht, crises en mogelijkheden tot bijsturen

Een belangrijk aspect van strategisch of langetermijnbeleid is dat we wel allerlei zaken kunnen extrapoleren, zoals de groei en vergrijzing van de bevolking, maar dat we er ook zeker van kunnen zijn dat er allerlei onverwachte zaken zich zullen voordoen. Denk recent aan de coronacrisis, de inval in Oekraïne en de Gazacrisis. Of iets dichter bij ons onderwerp: de snelle adaptatie en differentiatie van de 'elektrische fiets', de opkomst van padel en e-sports, en het gebruik van smart- of sportwatches in de sport.

Dat betekent dat mogelijkheden tot leren en bijsturen moeten worden ingebouwd in het langetermijnbeleid, onder meer door meer in te zetten op terugkoppelingsmechanismen in het beleidsproces.

Curves en kantelpunten
Een soortgelijk punt betreft de impliciete aanname in veel beleid dat processen lineair verlopen. Wanneer we nogmaals kijken naar het voorbeeld van de langetermijndoel van de Beweegalliantie, is het zeer onwaarschijnlijk dat er een lineaire jaarlijkse stijging van 285.000 bewegers kan worden gerealiseerd. Dat impliceert immers dat je enerzijds vanuit het niets in 2024 dit aantal mensen in beweging weet te krijgen, en in 2039 net zoveel, maar dan met 16 jaar ervaring in de benen en een op beweegstimulering ingerichte omgeving die bewezen effectief werkt.

Een benadering die uitgaat van oplopende en neergaande curves en omslagpunten is plausibeler. Er moet eerst worden geïnvesteerd in de bouw van accommodaties, het ontwikkelen van bewezen effectieve aanpakken en samenwerkingsstrategieën, en de werving en het opleiden van personeel. Te hopen is dan dat alle betrokken partijen sport en bewegen inderdaad vanzelfsprekend vinden en ingericht zijn om meer bewegers te trekken en te begeleiden en dat er voldoende ruimte is om te bewegen (en er geen wachtlijst meer is bij het zwembad).

8.2 De opgave voor de komende kabinetsperiode

Uitvoering Nationaal Sportakkoord en lokale sportakkoorden
Vanuit het verleden geredeneerd ligt het voor de hand het lopende Nationaal Sportakkoord te verlengen tot het einde van de nieuwe kabinetsperiode, zeg einde 2027 of zelfs 2028. Het gaat hier tenslotte om een bestuurlijk akkoord met andere partijen, die graag verder willen op de ingeslagen weg.

Als nieuw kabinet stoppen met het Nationaal Sportakkoord doet afbreuk aan het idee van een betrouwbare overheid. Dat geldt overigens evengoed voor eventueel stoppen met IZA, GALA of Preventieakkoord. Het niet verlengen van het sportakkoord tot het einde van de kabinetsperiode creëert een 'beleidsgat' en onzekerheid over hoe verder met het sport- en beweegbeleid.

Het Nationaal Sportakkoord verlengen tot het einde van 2027 of 2028 biedt de mogelijkheid de lokale samenwerking te consolideren en acties en aanpakken in te zetten die bijdragen aan de langetermijndoelen van het sport- en beweegbeleid.

Met andere woorden, de komende kabinetsperiode kan worden gebruikt om lokaal en regionaal te toetsen of en hoe de gekozen lokale aanpak gaat bijdragen aan de lange termijndoelstellingen. En zo niet, om die aan te passen in een richting dat de kans daarop groter wordt, door er andere partijen bij te betrekken, acties op te schalen en/of voor andere interventies of een andere aanpak te kiezen waarvan de bijdrage aan de langetermijndoelen beter is onderbouwd.

Te overwegen valt om een commissie of autoriteit in te richten die de lokale samenwerkingsakkoorden en/of lokale aanpakken beoordeelt op de mate waarin het plausibel is dat ze gaan bijdragen aan de langetermijndoelen. In de strengste (en meest kosteneffectieve) variant zou zoiets een wettelijke verplichting kunnen zijn. Sneller werkt het om zo'n toetsing onderdeel te maken van een subsidieregeling, zoals die voor de uitvoeringsbudgetten binnen de Brede SPUK.

Werken aan een onderbouwde aanpak

Idealiter komt in de eerste golf (in 2024; zie hierna) een langetermijnvisie tot stand die richting geeft aan het sportbeleid in de tweede en derde golf. Om te beginnen worden daartoe langetermijndoelen geformuleerd, zoals hiervoor gesuggereerd bij de derde golf. In de tweede golf kan vervolgens worden toegewerkt naar een onderbouwde aanpak om die doelen te bereiken. Die aanpak kan ook dienen als toetsingskader voor de hierboven bedoelde commissie ter beoordeling van de te verwachten effectiviteit van de lokale akkoorden.

In 2024 is nog niemand bezig met het uitwerken van een onderbouwde aanpak om de voorgestelde langetermijndoelen te bereiken. Er is geen instelling die dat tot taak heeft of daartoe een opdracht heeft. Het is zelfs de vraag of er ergens voldoende expertise en capaciteit is om zo'n aanpak te ontwerpen. Een eerste uitdaging is daarom om mogelijk te maken dat aan zo'n onderbouwde aanpak wordt gewerkt.

In het verlengde van voorgaande zijn er enkele suggesties te doen voor de inhoud van zo'n onderbouwde aanpak. Om te kunnen sporten en bewegen hebben we 1) sportaccommodaties en bewegingsruimte nodig, 2) organisatie en personeel, en 3) bewezen effectieve aanpakken om allerhande doelgroepen in beweging te krijgen en te houden.

Prognose accommodatie- en ruimtebehoefte voor sport en bewegen

Wat betreft de accommodatie van sport hebben we in hoofdstuk 4 gewezen op de steeds grotere regionale variatie tussen enerzijds het buitengebied, waar het draagvlak voor de bestaande accommodaties erodeert, en anderzijds de (Rand)stedelijke gebieden, waar de bevolking harder groeit dan de beschikbare accommodatie, onder andere door een gebrek aan (betaalbare) ruimte.

Hier is regie van het ministerie van VWS gewenst, om samen met betrokken partijen, aanpakken te bedenken voor een toekomstbestendig accommodatiebeleid. Gesuggereerd is dat zowel in het landelijk als in het stedelijk gebied veel te winnen is met geclusterde, gestapelde en/of multifunctionele voorzieningen. Dit vergt een (ontwerp)visie op accommodatie op een veel hoger abstractieniveau dan de enkelvoudige sporthal of hockeyaccommodatie.

De clustering is er een van sport met school, gezondheidscentrum, buurtvoorziening, bibliotheek, opvang en zo meer, waarmee het cluster een beeldbepalend ontmoetingspunt is voor een bepaalde dorps- of wijkgemeenschap. In de gewenste aanpak moet dus oog zijn voor ruimtelijke ordening, samenwerking tussen sectoren, exploitatie en eigendomsmodellen, vergunningen en

normenkaders, inpassing in Omgevingsvisies, nieuwe ontwerpen en innovatieve bouwkundige oplossingen.

Een eerste aanzet voor een kwantitatieve berekening van de benodigde aantallen accommodaties, uitgaande van kwantitatief geformuleerde ambities voor de sport- en beweegdeelname in 2040, is te vinden in 'Sportaccommodaties in Nederland 2023' (Van der Poel et al., 2023).

Die berekeningen kunnen worden verfijnd en uitgebreid, en worden uitgezet in een tijdlijn tot aan 2040. Bij de berekeningen moet rekening worden gehouden met bijkomende vraagstukken en ontwikkelingen, zoals renovatie en vervanging van bestaande accommodaties, de verduurzaming van het sportvastgoed, het ruimtebeslag, de verhouding tussen commerciële en gemeentelijke sportvoorzieningen en veranderende voorkeuren in sportgedrag.

Soortgelijke berekeningen zijn nodig voor de ontwikkeling in de behoefte aan sportief-recreatieve voorzieningen en speelvoorzieningen, of iets algemener voor de beweegvriendelijke omgeving.

Professionalisering: voortbouwen op de HCA en BRC

Op het gebied van organisatie en personeel kan het ministerie van VWS voortbouwen met de Human Capital Agenda, met de verdere uitbouw en ontwikkeling van de BRC als belangrijkste en meest concrete vector voor de uitvoering daarvan. De professionalisering van de sportsector is cruciaal om de grote uitdagingen waar de sportsector voor staat en die doorheen deze rapportage zijn geschetst adequaat op te pakken.

Een uitdaging bij de professionalisering van de sportsector is de oplossing van het kip-ei-probleem, veroorzaakt door enerzijds slechte arbeidsvoorwaarden en veel 'snippercontracten', zodat de sector niet aantrekkelijk is voor (ervaren) professionals, en anderzijds de onmacht van de sector (door een gebrek aan professionaliteit) om voldoende inkomsten te genereren om (ervaren) professionals aan te trekken en vast te houden.

Een uitweg voor dit probleem is niet makkelijk. Schaalvergroting in de sector kan mogelijk een bijdrage leveren. In grotere bedrijven en organisaties zijn meer opleidings- en doorgroeimogelijkheden, volwaardige functies voor ervaren professionals en meer nood aan en ruimte voor strategische beleidsadviseurs.

Training en scholing, vooral gericht op procesbegeleiding en projectontwikkeling, kunnen eveneens bijdragen. BRC-functionarissen zijn relatief sterk in hun uitvoerende vaardigheden en competenties. Je kunt ze met een bal een plein opsturen en dan gebeurt er wat. De volgende stap is dat ze het kunnen organiseren dat er mensen met ballen op pleinen staan, en liefst dan beredeneerd op die pleinen waar ze met de minste inspanning het meeste gewenste effect hebben.

Nog mooier wordt het als de BRC-functionarissen met deze vaardigheden en ervaringen in hun rugzak in staat zijn sportakkoorden op te stellen, kernteams te ondersteunen, verbindingen te leggen met andere partijen en sectoren, en de uitvoering van lokale en regionale akkoorden in goede banen te leiden. Dergelijke BRC-functionarissen kunnen beleidsnotities en projectvoorstellen opstellen en subsidies aanvragen, en daarmee de middelen en de status regelen die betere arbeidsvoorwaarden legitimeren.

Net als bij accommodaties en de beweegvriendelijke omgeving zullen berekeningen nodig zijn van de toekomstige behoefte aan professionals en vrijwilligers in de sector sport en bewegen.

Deels volgt die (groeiende) behoefte uit de groei van de accommodaties en sportief-recreatieve infrastructuur. Daarvoor zijn planners en bouwers nodig, installateurs, beheerders, exploitanten en personeel voor het onderhoud.

Een deel is nodig voor het uitzetten en uitvoeren van effectieve aanpakken en interventies, om doelgroepen die nu nog niet of weinig bewegen in beweging te krijgen (zie hierna).

En een deel zal nodig zijn om de grotere toeloop naar al bestaande vormen van sporten en bewegen op te kunnen vangen: beleidsmedewerkers en verenigingsondersteuners bij bonden, verenigingsmanagers, instructeurs en trainers, en dergelijke.

Dit 'bestaande aanbod van sport en bewegen' betreft niet alleen aanbod van verenigingen, maar ook commercieel aanbod en aanbod van welzijns- en gezondheidsorganisaties en dergelijke.

Het zal iedere keer de vraag zijn of professionals nodig zijn, of vrijwilligers, of beide. Als het om professionals gaat: in de commerciële sportsector, in de georganiseerde sport of in het overige sport- en beweegaanbod? Met welke kwalificaties, ervaring en wensen op het gebied van arbeidsvoorwaarden? En zijn die professionals er al, of moeten ze nog worden opgeleid of omgeschoold?

Soortgelijke vragen spelen bij de toekomstige behoefte aan vrijwilligers. Hoeveel meer bestuursleden zijn er nodig? Hoeveel meer trainers, commissieleden en competitieleiders? Zijn die vrijwilligers te vinden, en hoe dan? En als ze niet (meer) te vinden zijn, zijn ze dan te vervangen door professionals?

Bewezen effectieve aanpakken en interventies

Als het gaat om het inzetten van bewezen effectieve aanpakken, kan het ministerie van VWS de draad weer oppakken van de menukaart of databank met min of meer bewezen effectieve interventies. Die databank bestaat nog steeds onder de vlag van

het Loket Gezond Leven[56] en wordt nog steeds bijgehouden door het Kenniscentrum Sport en Bewegen.[57]

Vanuit het sportbeleid geredeneerd is het wenselijk de databank verder te verrijken met interventies gericht op stimulering van sportdeelname en versterken van sportaanbieders. Nu ligt het accent nog sterk op bewegen en gezond leven.

Vervolgens moet het gebruik van de interventies en aanpakken die zijn opgenomen in de databank worden bevorderd, zoals dat eerder gebeurde bij de Sportimpuls. Het gaat om stimuleren dat deze interventies in de lokale akkoorden worden opgenomen en een plek krijgen in de uitvoeringsagenda. De hiervoor genoemde commissie of autoriteit zou kunnen toetsen of dit afdoende en adequaat gebeurt. In hun opleiding of bijscholing kunnen professionals vertrouwd raken met het bestaan en gebruik van de databank en de uitvoering van de daarin opgenomen interventies.

Er lijkt een steunregeling gewenst voor interventie-ontwikkelaars en eigenaren. Het kost tijd, geld, expertise en moeite om interventies gereed te krijgen voor het beoordelingstraject Erkende Interventies, en serieus onderzoek naar effectiviteit om te komen tot een hogere graad van bewezen effectiviteit. Veel interventie-eigenaren zijn kleine organisaties die zelf de kosten niet kunnen dragen van de doorontwikkeling van hun interventie en hiervoor de benodigde expertise niet in huis hebben. Daarvoor zou het ministerie van VWS een subsidieregeling in het leven kunnen roepen.

In kwantitatieve zin is het nodig in kaart te brengen op welke doelgroepen het beleid en de interventies zich moeten richten om de gestelde ambities en sport- en beweegdoelen te halen. Hoe groot zijn die verschillende doelgroepen en waar zijn die te vinden? Denk aan ouderen en mensen met een beperking, migratieachtergrond en/of lage sociaaleconomische status.

Bij elke doelgroep passen bepaalde effectieve aanpakken. Stel dat de bedoeling is elk jaar 50.000 nieuwe ouderen in beweging te krijgen. Hoe vaak moeten dan waar interventies als Doortrappen en allerlei vormen van Valpreventie worden ingezet, om uiteindelijk elk jaar 50.000 ouderen toe te voegen aan de groep ouderen die aan de sport- en/of beweegnorm voldoet?

De hier bedoelde berekening is verbonden met de eerder beschreven berekeningen voor accommodaties, organisaties en personeel, omdat voor elke interventie aan de orde is welke ruimte daarvoor nodig is, en welke inzet van personeel. Waar het huidige sportaanbod voor een belangrijk deel rust op de inzet van vrijwilligers, zullen interventies om groepen in beweging te krijgen die nu nog weinig of niet sporten of te weinig bewegen, vooral vragen om de inzet van professionals.

[56] Zie Interventies sport en bewegen | Loketgezondleven.nl
[57] Zie Wat zijn erkende interventies? - Kenniscentrum Sport en Bewegen

Overigens zal niet alle groei in sport- en beweegdeelname hoeven te komen van vrijwillig en gesubsidieerd sportaanbod. De afgelopen decennia zijn veel mensen gaan sporten in een commerciële setting. Het is dus raadzaam te kijken hoe en met welk aanbod bedrijven mensen in beweging hebben gekregen. Welke methoden en aanpakken hanteren bedrijven daarbij en hoe kunnen bedrijven succesvolle aanpakken opschalen?

8.3 De werkagenda voor 2024

Doorlopend beleid

Anders dan het driegolvenmodel (zie hoofdstuk 1) suggereert bij de eerste golf, begint 'Sporten en Bewegen' niet vandaag, noch het beleid ter zake. Er is al decennia sportbeleid, er is een hard werkend sportbeleidsveld en er is veel gaande. Bij het nieuwe sportakkoord worden ervaringen opgedaan in het eerste sportakkoord meegenomen. De richting bij al dat sportbeleid blijft min of meer hetzelfde: naar een Nederland waarin meer wordt gesport en bewogen.

Het jaar 2024 zal in het veld vooral in het teken staan van verder werken in het kader van de herijkte lokale (en regionale) sportakkoorden. De landelijke partijen coördineren, faciliteren en begeleiden dat, moeten proberen de vaart erin te houden en zijn uitgedaagd om wat meer resultaten te laten zien. Dit is een doorrollende 'jaargolf' uit voorgaande jaren.

Sport en bewegen in het nieuwe regeerakkoord

Vanzelfsprekend is daarnaast het belangrijkste punt op de werkagenda voor 2024 het nieuwe regeerakkoord, en in het bijzonder wat daarin wordt opgenomen over sport, bewegen, gezonde leefstijl, ruimtelijke ordening, verduurzaming en dergelijke.

De eerste golf kan en zal waarschijnlijk als tweede golf min of meer doorrollen tot einde 2027 of 2028 als de diverse landelijke akkoorden blijven gelden en hun looptijd wordt doorgetrokken tot het einde van de nieuwe regeerperiode. Zo niet, dan gaat de tweede golf afwijken van de eerste. Grote koerswijzigingen zouden zelfs hun schaduw vooruit kunnen werpen in 2024, als bijvoorbeeld duidelijk zou worden dat er geen of minder uitvoeringsbudgetten voor de lokale akkoorden beschikbaar zijn in 2025.

Uitwerking langetermijnvisie voor sport- en beweegsector

Idealiter is het derde agendapunt op de werkagenda voor 2024 de uitwerking van een gedegen langetermijnvisie voor de sportsector in 'beperkte' zin. Dat wil zeggen met een focus op de georganiseerde sport en de topsport, zoals die vanouds is ondersteund vanuit VWS. En daarnaast een zelfde langetermijnvisie gericht op de bevordering van een gezonde leefstijl, met daarin sport en bewegen als dragende component.

Deze langetermijnvisies geven richting de tweede en derde golf. Het ministerie van VWS kan ze verder gebruiken om de ontwikkelingen in het sportbeleidsveld te volgen en te herijken. Daarbij is het raadzaam de derde golf met de rest mee te laten

rollen en het eindpunt jaarlijks een jaar op te schuiven, of vierjaarlijks, zodat de afstand tot de tweede golf min of meer hetzelfde blijft.

Onderdeel van de ontwikkeling van de langetermijnvisie op sport zou kunnen zijn verkennen wat er aan beleidsinstrumentarium nodig is om de doelstellingen te kunnen bereiken, of in elk geval betekenisvolle stappen te maken richting doelbereik. Wat is er nodig aan expertise en data om tot een onderbouwde aanpak te komen, zoals beschreven bij de tweede golf hierboven? Welke verdeling van verantwoordelijkheden en taken past bij een meer strategisch sport- en beweegbeleid? Hoe financieren we dat beleid? In dit kader past een verkenning van de merites van een stelselwet sport.

mulier
instituut

Bronnen

AEF (2017). *Beleidsdoorlichting sport. Begrotingsartikel 6 ministerie van VWS.* Ministerie van VWS.

Balk, L., & Veldman, S. (2023). *De maatschappelijke waarde van topsport is onvoldoende bewezen: kennis- en innovatiescan WP4.* Mulier Instituut.

Bruinsma, M., Stevens, V., Cremers, R., & Spapens, T. (2020). *Criminele inmenging bij amateursportverenigingen: aard, omvang en handelingsperspectief.* Bureau Bruinsma/Tilburg University/Mulier Instituut.

Dalhuisen, C., Aarnink, A., & Van der Poel, H. (2023). *Energieverbruik in de sport. Een verkenning van de gevoeligheid van de sportsector voor ontwikkelingen in de energieprijzen.* Mulier Instituut.

De Heer, W. (2000). *Sportbeleidsontwikkeling 1945-2000.* De Vrieseborch.

De Vries, K., Ross-Van Dorp, C., & Myjer, E. (2017) *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport.* Arko Sports Media.

D66, Groen Links, & SP. (2021). *Sport en bewegen voor mensen met een beperking vanzelfsprekend in 2030!* https://www.sp.nl/sites/default/files/nota_gehandicaptensport.pdf

Elling, A., Anselma, M., & Cremers, R. (2023) *Monitor 'Ons voetbal is van iedereen'. Aanvalsplan tegen racisme en discriminatie in het voetbal. Opbrengstenrapportage 2022.* Mulier Instituut.

Emerson, K., Nabatchi, T., & Balogh, S. (2012). An integrative framework for collaborative governance. *Journal of Public Administration Research and Theory, 22*(1), 1-29.

Geurink, N., & Hoekman, R. (2023). *Sport in collegeprogramma's 2022-2026.* Mulier Instituut.

Gómez Berns, A., & Heijnen, E. (2023). *Wat is er veranderd aan het werk van sportfunctionarissen? Vijf vragen over vier jaar Brede Regeling Combinatiefuncties*. Sport & Strategie.

Gómez Berns, A., & Van Stam, W. (2023). *Betrokkenheid buurtsportcoaches bij vluchtelingen.* Mulier Instituut.

Heijnen, E. (2022). *De inzet van buurtsport- en cultuurcoaches naar gemeentegrootte*. Mulier Instituut.

Heijnen, E., Van Stam, W., Gómez Berns, A., & Vrieswijk, S. (2022). *Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2022*. Mulier Instituut.

Heijnen, E., Geurink, N., & Elling, A. (2023). *Monitor sportief wedstrijdgedrag 2022. Registratie sportief en onsportief wedstrijdgedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp*. Mulier Instituut.

Heijnen, E,. & Hover, P. (2023). *De Nederlandse sportevenementensector na perioden van coronamaatregelen: omzichtig ondernemen in een dynamische markt.* Mulier Instituut.

Hoogendam, A., Ruikes, D., & Hoekman, R. (2021). *Monitor lokaal sportbeleid 2020: de gemeente als coproducent*. Mulier Instituut.

Hoogendam, A., Kusters, A., De Kwaasteniet, R., Van Vugt, H., & Geurink, N. (2023). *De lokale sportakkoorden herijkt. Monitor Sportakkoord II: voortgangsrapportage december 2023*. Mulier Instituut.

Hollander, E., & Westerbroek, M. (2023). *Zwemvaardigheid in 2022. Inzicht in het zwemdiplomabezit van kinderen.* Mulier Instituut.

Hover, P., & Heijnen, E. (2022) *Gevolgen van de coronacrisis voor de sportevenementensector. Overleven en ondernemen in tijden van onzekerheid.* Mulier Instituut.

Inspectie van het Onderwijs (2018). *Peil. Bewegingsonderwijs: 2016-2017*. Ministerie van OCW/Inspectie van het Onderwijs.

KPMG (2023). *Foto organisatie en financiering topsport.*

Lucassen, J., Hoogendam, A., & Van Eldert, P. (2021). *Toekomstverkenning arbeidsmarkt sport en bewegen.* Mulier Instituut.

Ministerie van OCW (2022). *Kamerbrief over Programma School en omgeving in het funderend onderwijs.* Tweede Kamer 31.293 en 31.289, nr. 660.

Ministerie van OCW (2023). *Meerjarenbrief 2023-2025. De kracht van creativiteit. Cultuur midden in de samenleving.*

Ministerie van VWS (2021a). *Kamerbrief t.b.v. commissiedebat sportbeleid.* Tweede Kamer, 30.234, nr. 264.

Ministerie van VWS (2021b). *Human Capital Agenda Sport.* Bijlage bij VWS (2021a) *Kamerbrief t.b.v. commissiedebat sportbeleid.* Tweede Kamer, 30.234, nr. 264.

Ministerie van VWS (2021c). *Nederland vitaal en in beweging.*

Ministerie van VWS (2022a). *Kamerbrief Beweegbrief.* Tweede Kamer, 30.234/32.793, nr. 302.

Ministerie van VWS (2022b). *Kamerbrief Topsportbeleid 2022 en verder.* Tweede Kamer, 30234, nr. 304.

Ministerie van VWS (2022c). *Kamerbrief Sportstelsel en sportbeleid vanaf 2023.* Tweede Kamer, 30234, nr. 329.

Ministerie van VWS (2022d). *Kamerstuk Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2023.* Tweede Kamer, 36.200 XVI, nr. 179.

Ministerie van VWS (2022e). *Kamerbrief Lange termijn aanpak COVID-19.* Tweede Kamer, 25.295, nr. 1863.

Ministerie van VWS (2022f). *Kamerbrief Hoofdlijnen Sportakkoord II en vervolgproces.*Tweede Kamer, 30.234, nr. 322.

Ministerie van VWS (2022g). *Preventiebrief t.b.v. Leefstijldebat 24 maart 2022.* Tweede Kamer, 32.793, nr. 584.

Ministerie van VWS (2022h). *Kamerbrief Reactie op de notitie 'Sport en bewegen voor mensen met een beperking vanzelfsprekend in 2030!'* Tweede Kamer, 30234, nr. 296.

Ministerie van VWS (2023a). *GALA. Gezond en Actief Leven Akkoord. Gemeenten en GGD'en, zorgverzekeraars en VWS zetten gezamenlijk in op een gezond en actief leven met een stevige sociale basis.*

Ministerie van VWS (2023b). *Kamerstuk Toekomstig sportbeleid. Verslag van een commissiedebat.* Tweede Kamer, 30.234, nr. 362.

Ministerie van VWS (2023c). *Kamerbrief Hoofdlijnen van wetgeving in de sport.* Tweede Kamer, 30.234, nr. 365.

Ministerie van VWS (2023d). *Kamerbrief Reactie op AEF-rapport 'Samen de lat hoger leggen'.* Kamerstuk 30.234, nr. 339.

Ministerie van VWS, VSG, & NOC*NSF (2018). *Nationaal sportakkoord 2018-2022. Sport verenigt Nederland.*

Ministerie van VWS, ministerie van OCW, ministerie van SZW, & VNG (2019). *Geactualiseerde Bestuurlijke afspraken Brede regeling combinatiefuncties 2019-2022.*

Ministerie van VWS, VNG, VSG, NOC*NSF, & POS (2022). *Hoofdlijnen Sportakkoord II Sport versterkt.*

Ministerie van VWS, NOC*NSF, & VSG (2023a). *Strategisch kader topsport 2032.*

Ministerie van VWS, ministerie van OCW, ministerie van SZW, & VNG (2023b). *Bestuurlijke afspraken Brede Regeling Combinatiefuncties 2023-2026.*

Nationaal Preventieakkoord. Naar een gezonder Nederland. (2018). Tweede Kamer 32.793, nr. 339.

Nationale Raad Zwemveiligheid (NRZ) (2019). *Nationaal Plan Zwemveiligheid 2020-2024. Veilig opgroeien en meedoen in Nederland waterland.*

Nederlandse Sportraad (2018). *Akkoord met ambitie. Startadvies sportakkoord.*

Nederlandse Sportraad (2020a). *De opstelling op het speelveld. Naar een sterke sportbranche voor een vitale samenleving.*

Nederlandse Sportraad (2020b). *Sport in het systeem. Werkprogramma 2021-2024.*

Nederlandse Sportraad (2023a). *Het belang van sporten en bewegen voor een gezond Nederland. Aandachtspunten van de Nederlandse Sportraad voor uw verkiezingsprogramma.*

Nederlandse Sportraad (2023b). *Kwalitatieve analyse Organsiatie en financiering van topsport.*

Nederlandse Sportraad (2023c). *Startnotitie Bewegen tijdens de levensloop.*

Nederlandse Sportraad (2023d). *Analyse Bewegen tjdens de levensloop.*

NOC*NSF, POS, & VSG (2020). *Versoepeling heropening sport.* NOC*NSF.

NOC*NSF (2021). *Protocol Verantwoord Sporten.*

NOC*NSF, Cruyff Foundation, Fonds Gehandicaptensport, Jeugdfonds Sport en Cultuur, Sportkracht12, Krajicek Foundation, Platform Ondernemende Sportaanbieders (2021a). *Breng Nederland in beweging. Investeer in sport en bewegen.* NOC*NSF.

NOC*NSF et al. (2021b). *Manifest Een Sportieve Gezonde generatie, nu of nooit!* NOC*NSF.

NOC*NSF, VSG, & POS (2021). *De weg naar een weer actieve, gezonde en vitale samenleving: Sport is deel van de oplossing*. NOC*NSF.

NOC*NSF (2022). *Sportagenda 2032. Nederland: het sportiefste land ter wereld.*

Olfers, M., & Van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers. Een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymsport.* Verinorm.

Olfers, M., Van Wijk, A., Doeswijk, J., Barends, A., Van der Boor, K., & Boersema, M. (2023). *Schaduwdansen. Een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in het dansen.* Verinorm.

Platform Ondernemende Sportaanbieders (z.d.). *Manifest*.

Pulles, I., Van Eldert, P., Nafzger, P., & Van der Poel, H. (2021a). *Monitor Sport en corona III. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector.* Mulier Instituut.

Pulles, I., Van Eldert, P. & Van der Poel, H. (2021b). *Monitor Sport en corona IV. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector.* Mulier Instituut.

Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H. (2022). *Monitor Sport en corona V. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector.* Mulier Instituut.

Prins, R., Hoekman, R., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Sport en bewegen in de openbare ruimte. De beweegvriendelijke omgeving in gebruik en beleid.* Mulier Instituut/Arko Sports Media.

Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) (2020). *Akkoord?! Besturen met akkoorden als evenwichtskunst.*

Rauws, R., & Noordzij, M. (2023b). *Wordt Nederland beweegvriendelijker? Een analyse van de cijfers van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving voor 2020 en 2022.* Mulier Instituut.

Rauws, R., & Noordzij, M. (2023b). *Argumenten voor een beweegvriendelijke omgeving.* Kenniscentrum Sport en Bewegen.

Rauws, R., & Noordzij, M. (2023c). *Sport- en beweegplekken in Nederland: een update van de scores op de deelindicator sport- en speelplekken.* Mulier Instituut.

Reitsma, M., & Hoekman, R. (2019). *Sport in provinciale coalitieakkoorden 2019-2023. Analyse van het sportbeleid van de Nederlandse provincies.* Mulier Instituut.

Reitsma, M. , Hoogendam, A., De Kwaasteniet, R., & Van der Poel , H. (Reds.) (2022). *Monitor Sportakkoord. 'Sport verenigt Nederland'. De oogst van het sportakkoord. Voortgangsrapportage juli 2022.* Mulier Instituut.

RIVM (2022). *Voortgangsrapportage Nationaal Preventieakkoord 2021.*

Romijn, D., & Van Kalmthout, J. (2018). *VSK Monitor 2018. Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'*. Mulier Instituut.

Singh, A., Veldman, S., & De Jonge, M. (2023). *Kinderen en jongeren bewegen minder en hun motoriek gaat achteruit. Kennis- en innovatiescan WP2*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., & Lucassen, J. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., & Bronkhorst, A. (2022). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs: 2-meting*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., & Bronkhorst, A. (2023). *Bewegingsonderwijs en sport in het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs: 2-meting*. Mulier Instituut.

Spapens, T., & Olfers, M. (2013) *Matchfixing in Nederland. De aard en reikwijdte van het probleem, de risico's en de aanpak*. Tilburg University.

Steenbergen, J. (2017) *Physical literacy. Verkenning naar het wat, wie en hoe...* Kennispraktijk.

Stevens, V., & Steenbergen, J. (Reds.) (2022). *Samenwerking, dialoog en zelforganisatie als kiemen van een positieve sportcultuur*. Mulier Instituut.

Ten Tije, T., Slot-Heijs, J., & Singh, A. (2023). *Buitenspelen in Nederland. De ontwikkeling tussen 2015 en 2021*. Mulier Instituut.

Van Bottenburg, M., Deelen, I., & Hoeven, S. van der (2021) *Wedstrijdvervalsing in de breedtesport. Resultaten enquête in Nederland.* Ghent University/Utrecht University.

Van den Dool, R., Van Lindert, C., Van den Berg, S., & Wendel-Vos, W. (2022). *Deelname aan sport en bewegen door mensen met een beperking. Stand van zaken eind 2019*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., Hoeijmakers, R., Pulles, I., & Tiessen-Raaphorst, A. (2018). *Rapportage sport 2018*. Sociaal Cultureel Planbureau/Mulier Instituut.

Van der Poel, H., & Pulles, I. (2020). *Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., Nafzger, P., & Van Eldert, P. (2020). *Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., & Hoekman, R. (Reds.) (2023). *Sportaccommodaties in Nederland 2023. Kengetallen en kenmerken*. Mulier Instituut.

Van Eldert, P. (2022). *Monitor sportuitgaven gemeenten 2021. Gemeentelijke uitgaven aan sport in de periode 2017 tot en met 2021*. Mulier Instituut.

Van Eldert, P. (2023) *Monitor sportuitgaven gemeenten 2022. Gemeentelijke uitgaven aan sport in de periode 2017 tot en met 2022*. Mulier Instituut.

Van Lindert, C., & De Jonge, M. (2022) *Inclusief sporten en bewegen voor mensen met een beperking. Landschap en betekenissen*. Mulier Instituut.

Van Lindert, C., Van der Meijde, L., Gómez Berns, A., & Sparreboom, C. (2023). *Monitor 'Sport en bewegen voor mensen met een beperking vanzelfsprekend in 2030'. Voortgangsrapportage 2023*. Mulier Instituut.

Van Popering-Verkerk, J., & Stevens, V. (2022). *Governance bouwstenen voor een toekomstbestendig sportstelsel*. GovernEUR/Universiteit van Utrecht.

Van Stam, W., & Heijnen, E. (2021). De buurtsportcoach in het sportakkoord. *Sport & Gemeenten*, *69*(2), 34-35.

Van Vugt, H. (2024). *Analyse provinciale coalitieakkoorden 2023-2027*. Mulier Instituut.

Vrieswijk, S., & Singh, A. (2021) *Bewegend leren in het primair onderwijs. Uitdagingen en kansen*. Mulier Instituut.

Vrieswijk, S., Bronkhorst, A., Komen, A., & Lucassen, J. (2022) *Voldoende bevoegde leerkrachten voor bewegingsonderwijs in het primair onderwijs?* KVLO/Mulier Instituut.

Vrieswijk, S., Gómez Berns, A. ,& Van Stam, W. (2023a). Ontwikkelingen fte's en normbedragen BRC-regeling. *Sport & Gemeenten* (april).

Vrieswijk, S., Van Stam, W., & Slob, J. (2023b). *De rol van buurtsportcoaches in het sportakkoord II en bij onderdelen van GALA*. Mulier Instituut.

Vrieswijk, S., & Schadenberg, B. (2023). *Huisvesting bewegingsonderwijs. Gemeentelijk perspectief op de wettelijke verplichting in het primair onderwijs*. Mulier Instituut.

VVD, CDA, D66, & ChristenUnie (2017). *Vertrouwen in de toekomst. Regeerakkoord 2017-2021*.

VVD, D66, CDA, & ChristenUnie (2021). *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst. Coalitieakkoord 2021-2025*.

Hugo van der Poel
h.vanderpoel@mulierinstituut.nl

Ine Pulles
i.pulles@mulierinstituut.nl

Mulier Instituut | 2024